

בעזה"י

שירת התורה

פרשת פנחס

תשפ"ו

שנה ו' גליון 302

נדבת ש"ב הרב שמואל יוסף שלאס שליט"א
לרגל נישואי בנו נ"י
ויה"ר שיבנו בית נאמן בישראל לשם ולתפארת

תוכן העניינים

משה ראה צלפחד בגן עדן.....כד
מה נתחדש למשה מבנות צלפחד לענין ירושה..כד
אם היו בניו של משה ראויים נפק"מ לירושה
ברבנות.....כה
חתנו כבנו לענין ירושת רבנות.....כה
איך מתמיד יכול להלוך נגד רוחו של כאו"א...כה
מדברי ההספד על דו"ז זצ"ל.....כו
שייכות פרשת הקרבנות לפי פינחס.....כו
ענין המעמדות הוא ההשתוקקות.....כז
מה שנתחדש דיהושע לא יקריב עבור הציבור..כז
ד' הגרי"ז דקרנן ציבור צריך לבוא משל ציבור
דוקא.....כח
מח' רש"י ורמב"ן בקרבן שהתנדבו ציבור.....כח
בתחלת הקמת המשכן לא הי' עדיין קפידא משל
ציבור.....כט
כאן נתחדש דעל ישראל להיות המביאים של
הקרבן.....כט
דין מעמדות תלוי במביא.....ל
בפי' פנחס נתחדש שקרבנות משל ציבור דוקא....ל
כאן נתחדש הא דאין ציבור מתים.....ל
פרשת פנחס פרשה של ימים טובים.....לא
קריאת פרשת פנחס בבין המצרים דוקא.....לא
דברי התעוררות לימי בין המצרים.....לב
גדר קרבנות המוספין דשבת.....לג
עובדות והנהגות דו"ז זצ"ל בש"ק.....לד
מה שא"א להשלים בשבת או בר"ח אחרת.....לה
ראשי חדשיכם בלשון רבים.....לה
יסודות קידוש החודש.....לו
טעם ב' ימי ר"ח בזמן קידוש ע"פ ראייה ובזמן
קביעות ע"פ חשבון.....לז
שינוי בראשונים בענין זה.....לז
ההוכחה שבימי שאול ודוד עשו כן.....לט
האם סגי לכתוב "ר"ח" בא' דר"ח בשטרות
ובגיטין ובכתובה.....לט
דרך חתימת מרן החת"ס.....מ
ר"ח אקרי מועד הוא יום א' דר"ח.....מ
האם שני ימי ר"ח מצד ספיקא דיומא.....מ
הדעות דא' דר"ח מן התורה.....מא
המקום להקל בא' דר"ח לענין מלאכה בנשים.מא
מתי יש להתחשב במולד אמצעי או אמיתי.....מב
ביאור כפרת שער ר"ח.....מד

פרשת פינחס.....ד
פרשת פנחס בימי בין המצרים.....ה
חטא הזנות העצים וחיזק החטא של פעור.....ו
כל אחד יוכל להיות תלמידו של פנחס.....ו
פינחס מלא ביו"ד או חסר.....ז
יו"ד מורה על הפינטעלע יוד.....ח
יו"ד מורה על שלימות.....ח
ויעמוד פינחס ויפלל.....ח
ביאור ברכת בריתי שלום.....ט
אליהו מלאך הברית.....ט
זנות עם בת אל נכר הוא פגם בקדושת הברית...ט
הבטחת ברית שלום הוא על ענין ברית מילה.....י
שמירת הברית היה הכנה לא"י.....י
עמידת אליהו בברית מילה מחזק קדושת הברית
.....יא
אליהו כממשיך קבלת תורה שבע"פ.....יא
הזכרת אליהו הנביא במוצ"ש.....יג
כלל ישראל איבדו שם י"ה ושם א"ל.....יד
פנחס-אליהו החזיר להם שמות אלו.....יד
א"ל ענינו חוזק ותוקף.....יד
התוקף של ישראל לעומת התוקף של ישמעאל.טו
מה שנקרא אליהו בפיוט בשם אי"ש.....טז
תועלת מתנות זרוע לחיים וקיבה.....טז
תועלת קבלת מתנות מבעלי בתים.....טז
גדר הכהונה שניתן לפנחס.....טז
כהונת פינחס מיזוג חסד ודין.....יח
הדגשת השם בקרא מורה על התיקון.....יח
בירור קדושת ישראל דוקא במנין זה.....יט
לימוד זכות על קרח ועדתו.....יט
בני קרח מצילים נשמות מגיהנם.....יט
ההבדל בין אצבון ואזני.....כ
ריבוי שבט מנשה בסוף ארבעים שנה.....כ
הבדל בין אפרים ומנשה בהנהגת המדבר והטבע
ריצוי מקום הנחלה בא"י.....כא
הוכחה שבנות צלפחד חיבבו את הארץ.....כא
עומק שאלת משה להקב"ה בענין צלפחד.....כא
עדות הקב"ה שנתקן חטאו.....כב
צלפחד היה מרוצה בכל מצב שהקב"ה הזמין לו
.....כב
סוגיות הש"ס דחלוקת הארץ תליא בבנות צלפחד
.....כג

תוכן העניינים

האם נכון לעשות שבע ברכות במוצ"ש כזו..... מח
האם עצם התענית מתחיל מבערב..... מח
דעת הגריש"א והגרשז"א בענין זה..... מט
דיני בין המצרים מבערב..... מט
שיטה מחודשת של האגרות משה..... מט
האם ליל התענית שנדחה קיל יותר..... נ
קצת תולדות חיי דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל..... נ

עיקר גילוי דר"ח אקרי מועד הוא מפסוק באיכה
מה.....
ההפטרות דבין המצרים..... מה
לא תבעו בנין ביהמ"ק..... מו
בתימן של צדיקים שנחרבו..... מו
האם י"ז בתמוז שחל בשבת כבר נקרא בין
המצרים..... מז
פנימיות בין המצרים מתחיל מש"ק..... מח

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות

אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 7-916717 - 03-6171111 בענגלאנד: 7-916717 - 0208-1917000

או בקו משובב נתיבות-7-0733718341

פרשת פנחס

א: פינחס: כבר הערנו דפנחס לחוד ראש פסוק, עוד יש להעיר בענין היו"ד זעירא שנתוסף כאן על שמו מה הענין ביו"ד והאם בעלמא יש ג"כ יו"ד עי' לקמן בארוכה.

ב: בן אלעזר בן אהרן הכהן: קשה הרי כבר ייחסו אחר אהרן בסו"פ בלק למה הוצרך לייחסו שוב, וכבר עמד בזה רש"י הקדוש, וכ' "לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב וייחסו אחר אהרן" ⁴ וצ"ב דעד כמה שהמעשה הי' נכון מה איכפ"ל שהוא בן פוטי, ואם הנעשה אינו נכון לא מהני בזה שהוא נכד אהרן, וכי לא ידעו שהוא נכד אהרן וכבר עמדו בזה כל המפרשים.

ג: השיב את חמתי וגו' יל"ע האם חידש כאן הקב"ה למשה מה שלא ידע, הרי משה ראה בעצמו שפנחס גרם להשיב החימה דהרי פסקו מלמות, ועיקר מה שהקב"ה רוצה להודיע לו הוא השכר של פינחס, וא"כ יל"ע האם נתוסף כאן עומק שמשה לא ידע.

והנראה בעז"ה ע"פ דברי שפ"א שכתב לבאר סמיכות הפרשיות הללו כהונת פינחס וצרור את המדינים והמנין ופטירת משה רבינו, כי עתה התחיל להיות הנהגה אחרת של דור באי הארץ, לכן הי' מנין חדש, וכמו בדור המדבר ניתן להם אהרן הכהן, כך בדור הזה ניתן להם כהונת פינחס, רק מקודם הי' במעלה עליונה למעלה מהטבע בכוחו של משה רבינו ולכן כהונת אהרן הי' מתנה מן השמים, ופנחס בדין זכה לכהונתו, כי הי' לפי השתנות הדור שהתחיל עתה להיות עבודת האדם והתעוררות דלמטה בחי' תורה שבע"פ, וזה עצמו ענין קנאין פוגעין בו, שהוא אינו בר מות בסנהדרין שעפ"י דין א"א להמיתו, ורק מי שמקנא לה' נשתנה הדין להורגו שכן דין התורה, נמצא שבנ"י משנים במעשיהם כל הנהגות התורה, וזה ענין תורה שבע"פ שהכל ניתן מסיני רק שבנ"י צריכין להוציאו מן הכח אל הפועל, ומה שמשה לא הרג את זמרי לא הי' פחיתות למשה רק שבא פינחס ונטל את שלו, ובאמת דורו של משה שהיו גבוהים מאד לא הי' ההנהגה בכח האנשים רק בהנהגה עליונה, שבטל שכל וכח השגת האדם, במדרגה רמה זו, ואח"כ כשנכשלו הדורות הי' צריך התעוררות התחתונים, ולכ"כ צרור את המדינים שעליכם לאייב אותם, כלומר שהי' הכאת המדינים בצירוף שנאת בנ"י, אבל מלחמות הראשונות הי' הכל בנפלאות הבורא לחוד שנא' ואתם תחרישון. [תר"מ]

פרשה זו נקראת פרשת פינחס ע"ש פינחס בן אלעזר שהציל כלל ישראל מכליון ע"י מעשה הקנאות שלו. והנה באמת עיקר מעשה דפינחס כ' בסו"פ בלק, וחלק זה של ר"פ פינחס הוא חלק השכר על מעשהו, וא"כ הו"ל להיות בסו"פ בלק, ולמה התחיל הפרשה באמצע, ¹ וכן יל"ע דעיקר הפרשה ל"ש לפינחס כלל, רק מתחלה איירי בענין נקמה על המדינים אח"כ מנין משפחות כלל ישראל, חלוקת הארץ, ומינוי מנהיג ישראל אחרי משה, וכל פרשת מוספי המועדים, וכ"ז ל"ש לפינחס כלל, ולמה יהי' כל הפרשה נקרא על שמו, ובכלל צ"ע סמיכות כל הפרשיות בפרשה זו, ובפרט דהשכר שכתוב בריש הפרשה הוא מיוחד לפינחס כשכר על מעשה פרטי שלו, ול"ש אלינו לכאורה.

עוד מצינו מה שלא מצינו בכה"ת כולה שהעיר בזה רבינו יואל ברמזיו, דאף דמצינו פרשיות שנקראים ע"ש אישי התנ"ך, מ"מ לא מצינו פסוק שיתחיל עם שם וכ"ה במסורה "פינחס לחוד ראש פסוק" ופי' כיון שהרג לומרי נעשה ראש, ובוודאי יש כאן ענין מיוחד בפינחס להקדימו בתחלת הפסוק.

גם יל"ע למה ברוב שנים ² יוצא דפ' פינחס הוא בבין המצרים, דהרי א' מן הטעמים למה בשנים שבחור"ל אין הפרשיות משתוים לא"י רק עד מטות מסעי נכמו שהיה בשנת תשפ"ב ולא התחברו בחור"ל שני פרשיות לפני מטות מסעי כדי להשתוות לא"י מוקדם יותר, הוא כדי שפ' פינחס יהי' בבין המצרים, ³ וגם בא"י יהי' לפחות י"ז בתמוז בש"ק שקוראים בו פ' פינחס, [בסוף הפרשה הרחבנו אם פ' פינחס בא"י בשנה כזו הי' נחשב ימי בין המצרים] והטעם הפשוט בשביל שיש בו מוספין שנאבדו מאתנו ע"י החרבן, ויל"ע האם זה שייכא לפינחס דוקא או במקרה נכתב כאן בפרשה.

ונקדים בעז"ה כמה הערות על פסוק שני:

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: [כ"ה י"א]

¹ ובפשוטו הטעם דלא הי' אפשר להמשיך בענין פינחס עד סיום הפרשה דהרי זה מסתיים באמצע פסוק ויהי אחרי המגפה וכל פסוקא דלא פסקי' משה וגו' והיו באמת מקומות שסיימו פ' בלק עם עוד ג' פסוקים מפ' פינחס כדי לסיים בדבר טוב.

² דכמה שנים שבת פ' פנחס הוא י"ד תמוז.

³ ומה שיש שנים שמתחברים כבר בחקת בלק שזה כשמות מסעי מחובר גם א"י, כ' הבני ישכר באות ול"ז ובמאמרים תרנ"ו, שיש ענין שכלל ישראל ישתוו לפני השבתות דבין המצרים כדי שפ' פנחס מטות מסעי העוסקים במועדים וחלוקת הארץ והם בתוך ימי בין המצרים יהיו מתוך אחדות כלל ישראל.

⁴ ואף שכבר ייחסו הכתוב לעיל בסו"פ בלק בהאי מעשה גופא וירא פינחס בן אלעזר הכהן וגו' [כ"ה ז'] שם הי' רק סיפור המעשה והי' צריך לדעת מי זה, אבל כאן הקב"ה מדבר למשה וחוזר ומייחסו ולכן בוודאי הי' כוונה בזה.

פסול היינו אפילו חללים זה הכל מכוחו של פינחס, וכמו בזנות אחז"ל דהורגת טובים ורעים ה"נ מדה טובה מרובה ע"י קנאה בענין ברית קודש מעלים טובים ורעים, ולכן איתא בפרקי דר"א פכ"ט דפינחס זה אליהו שהוא הכנה והמפתח למשיח, והוא זה ששייב לב אבות על בנים ויבשרנו הגאולה השלמה.⁷

היוצא מכל דברי שפ"א דענין מעשה פינחס ושכרו, לא ה' מעשה פרטי ושכר פרטי לפינחס, אלא דיסוד פרשה זו הוא התחלפות הנהגת בני"י מבחי' תורה שבכתב שהכל הוא בהנהגה עליונה ומתנה מן השמים לבחינת תורה שבע"פ שהכל הוא באתערותא דלתתא, ומעשה פינחס ה' תחלת הנהגת בחי' תורה שבע"פ בזה שהחליט לעשות לבד ושכרו ה' באמת ע"פ דין, וכל ענין הפרשה ה' בענין חלוקת הארץ והמנין בשביל חלוקת הארץ, דהיינו להעמיד כל אחד על חלקו בארץ שהוא חלקו בתורה שבע"פ שהוא העבודה העצמית, וענין בנות צלפחד הוא ג"כ מה שהשיגו בכח וברצון עצמן, וגם מעלת יהושע ה' מה שזכה בכח עצמו ע"י ששימש את משה רבינו, וענין תמידין ומוספין ה' חלק ההתעוררות שלמטה שהיה נצרך כדי להמשיך ההנהגה וההשפעה מהקב"ה ע"י מעשי בני"י.

ויש להוסיף דחלק א"י הוא חלק כ"א ותפקידו בעוה"ז, כיון שחלקו בא"י מקביל לשורש נשמתו למעלה, וכשחסרנו א"י חסר בתפקיד שלנו, ופנחס זה אליהו הוא יחזיר אותנו לחלקינו בא"י וזה ע"י ששייב לב אבות אל בנים היינו כ"א לשורש משפחתו ושבטו, ולכן נקרא הפרשה וענין חלוקת הארץ ומניית המשפחה ע"ש פינחס.

פרשת פנחס בימי בין המצרים

וכן א"ש דפרשה זו נקראת דוקא בימי בין המצרים, וכבר הבאנו להלן מספח"ק דענין הקרבנות בפ' פינחס בא לעורר השתוקקות לקרבנות בימי בין המצרים, אולם לדברינו כל הפרשה שייך לזה דתפקידו של פינחס הוא להעלות כל הנשמות הנמוכות, והוא זה שנקבע להיות מלאך הברית להמשיך כח הברית מילה בכלל ישראל ועי"ז לוודא שקדושת המשפחות בכלל ישראל וההבדלה מן האומות יתקיימו לאורך ימי הגלות, ובסוף הוא זה שיחזיר את כלל ישראל לתשובה ושיזכו שוב לחלקם בארץ.

⁷ ויש להוסיף על דברי שפ"א מש"כ מהרש"א חולין קמ: בהא דדורשי חמורות היו אומרים דזרוע לחיים וקיבה ה' שכר על מעשה פינחס, זרוע נגד היד שנא' ויקח רמח בידו וכו' וכ' מהרש"א דזה הרמז בזה יהי' משפט הכהנים מאת העם דלכן נקרא משפט דוכו בזה בדין כפי המעשה שעשה פינחס אביהם.

[עצם יסוד זה הבאנו לקמן בשם הנצי"ב בהעמק דבר בפתיחתו לספר במדבר ובכמה מקומות, דהנהגה במדבר ה' למעלה מדרך הטבע, ובכניסתם לא"י ירדו לדרך הטבע, וזהו ענין שני המנינים בספר במדבר, וזהו השינוי במה שבמנין הראשון אפרים לפני מנשה, לפי שהוא גדול ברוחניות ובהנהגה דלמעלה מדרך הטבע, ובמנין השני מנשה לפני אפרים בדרכי הטבע הוא גדול יותר ולכן נקרא ספר זה **חומש הפקודים** ע"ש שני המנינים דעיקר יסוד ספר במדבר הוא ההתחלפות בין שני ההנהגות - ודבריו מתאימים עם ד' שפ"א שהבאנו לקמן בענין אליהו מלאך הברית דמנין הראשון ה' תיקון ברית הלשון ותורה ומנין השני הוא תיקון ברית המעורר להאיר הנשמה בתוך הגוף וא"ש דמתייחס יותר לדרכי הטבע]

עוד כתב דמש"כ שאמרו השבטים הראיתם בן פוטי זה וכו', חלילה לומר שלא הסכימו השבטים לנקום מזמרי ומדינית, אלא דמש"כ "בקנאו את קנאתי בתוכם" ⁵ היינו כי פינחס פעל קנאת ה' בלב כל ישראל, ולכן היו כולם מוכנים לזה, ולכן טענו שלמה לקח פנחס מעשה זה לעצמו, אבל הפסוק מעיד דה' זה מעשה פינחס, וכאשר הבין משה ואמר קריינא דאיגרתא וכו' שראה כי הוא פעל זאת ההתעוררות אצל בני"י, ורמז לדבר השיב את חמתי וכו' רבים השיב מעון, כי בקנאתו זאת התעורר קנאה ותשובה בלבות בני"י, ולכן ניתן לו הכהונה שהיא עבודת כה"ג לעורר במעשיו כל בני"י שהוא השליח לקרב קרבנם ועבודתם לה'.

וכבר כתבנו שהוא זכה לכהונה בדין, והכח ה' מוכן כי דור המדבר ה' בחי' תורה שבכתב, והוכן להם אהרן שהי' עוד נביא קודם משה, ועתה התחיל בחי' א"י בחינת תפלה וקרבנות שהוא התעוררות התחתונים ולכן הקדים כהונת פנחס לפני התמנות יהושע, וזה ענין פ' תמידין ומוספין שנאמרו כאן שהוא בחי' התקשרות כל המעשים אליו ית' וכו' ומעתה התחיל הנהגת תורה שבע"פ כאשר ה' במעשה פינחס קנאים פוגעין בו, אח"כ כן בנות צלפחד דוברות דהול"ל נתן נתן רק להורות שהכל נעשה ע"פ דיבורם וכו'. [תרמ"ב]

ויש להוסיף על דבריו מה שאמר בנו האמרי אמת ⁶ בשמו דאח"כ ראה כל אחד שהי' זה נסיון שהוצרכו לעמוד בו לפני כניסתם לארץ, ופנחס במעשיו זכה להעלות כל הנפשות הנמוכות, כדאיתא בקידושין סו: עה"פ והיתה לו ולזרעו אחריה בין זרע כשר בין זרע

⁵ בספורנו פ' מש"כ בתוכם שעשה נקמתו לעיני כולם כדי שבראותם זה ולא ימחו יכופר להם על מה שלא מחו, נמצא דגם לכלל ישראל ה' חלק במעשה קנאות של פנחס, וברשימות תלמידים למרן הגרי"ז מובא דפנחס התלונן **הגה"צ ר' עמרם בלוי זצ"ל** [שאמר הגרי"ז שרק הוא יכול להיות קנאי לפי שהוא ת"ח] על כך שרק קומץ קטן של אנשים יוצאים למחות נכד חילול שבת ואילו ה' יותר אנשים ה' אפשר לפעול יותר, וענה לו הגרי"ז **"דיין ר' עמרם שאין נמצאים אלה שיצאו למחות נגדך ונגד הקנאות שלך"** וציטט לו דברי הספורנו הנ"ל. והגרי"ז בעצמו פ' מש"כ בתוכם דההלכה של קנאים פוגעים בו הוא דוקא כשהעבירה ה' בפרהסיא ולכ"כ בתוכם שהעבירה ה' בפרהסיא.

⁶ ליקוטי יהודה כאן.

חטא הזנות העצים וחיזוק החטא של פעור

ולנתבאר לקמן באריכות דעיקר ענינו של פינחס הוא להעמיד קדושת הברית, וזה הכנה לכניסת הארץ, א"כ י"ל דהרי הי' כאן שתי מכשולות א' עבודה זרה דפעור ב' זנות עם בנות מואב, ועל חטא ע"ז כבר נידונו בפ' בלק אבל חטא דזנות לא הי' ע"ז עונש דזה רק מדין בועל ארמית קנאין פוגעין, אבל פינחס הבין דעיקר הפגם הוא חלק הזנות והפגיעה בקדושת הברית, דזה עיקר ענינו של ע"ז שהוא גדר זנות כמבואר בהרבה פסוקים וכל הענין של זנות עם בנות מואב הי' כדי להעצים ולחזק חטא ע"ז שיהי' בגדר קשר וחיבור עם ע"ז לא רק בשכל רק גם בלב וברגש, וכן הוא לשון הפסוק לעיל כ"ה ג' "ויצמד ישראל לבעל פעור" ובתהילים ק"ו כ"ח "ויצמדו לבעל פעור" "צמד" לשון דביקות וחיבור כמו "צמיד פתיל" [לעיל י"ט ט"ו], וזה ענין קנאה שכ' תמיד אצל ע"ז כקנאת איש לאשתו, ובעל ארמית נקרא בועל בת אל נכר דהגוי' היא בתו של הע"ז ממש, וא"ש שעיקר עצת בלעם הי' על זנות כמבואר ברש"י לעיל כ"ד י"ד אף דבפועל הוציאו בנות מואב גם ע"ז שלהן וא"כ נר' דהי' השליחות גם לזה, אבל כוונתו הי' שיהי' ע"ז בגדר של זנות וניתוק גמור מהקב"ה, וא"כ בפ' בלק עיקר העסק הי' על חלק מעשה חטא דע"ז אבל בפ' פינחס נעקר וניתקן חלק הזנות להתחבר שוב להקב"ה ע"י קדושת הברית מילה. ולכן נתחלק חלק זה מפ' בלק.

כל אחד יוכל להיות תלמידו של פנחס

והנה בפסחים נו'. ועוד צווחה העזרה שאו שערים ראשיכם ויכנסו וישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה. ע"ש שכל משפחתו הי' בעלי זרוע אבל הוא הי' כשר, עוד שם שאו שערים ראשיכם ויכנסו יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי, וימלא כריסו בקדשי שמים ואמרו עליו שהי' אוכל ג' מאות עגלים וכו' וכל ימיו לא נמצא נותר במקדש ובמהרש"א הק' דלמה לא נמנה יוחנן בן נרבאי ביומא ט'. בהדי כהנים הכשרים בבית שני, ותי' דיוחנן בן נרבאי הוא יוחנן כה"ג שנעשה צדוקי וא"ש דהי' נוהג כ"כ בגדולה ועשירות לפי שהי' מבני חשמונאי שהיו מלכים, ומיישב לפ"ז מה דק' דבשלמא מה שנקט דישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס מחמת מעלתו, כאילו הי' פנחס בן אלעזר בעצמו רבו, שהי' מפורסם במעלה, אבל ביוחנן ב"נ שאמר שהוא תלמידו של פנקאי למעלתו הלא אין פנקאי מפורסם כלל, אבל אי נימא דזה יוחנן כה"ג שנעשה צדוקי א"ש דמתחלה הי' נקרא תלמידו של

ובזה א"ש מה שאמר האמרי אמת בשם הבעש"ט יש קונה עולמו בשעה אחת דקאי על פנחס, שכל הימים טובים וכל המנהיגים וחלוקת א"י נכללו בפרשה זו, כל העולם שנה נפש. ע"כ. דהוא זה שעל ידו יש קיום נצחי לישראל ושיוכלו פעם לחזור לא"י ושיהי' להם הימים טובים בשלמות.

וע"ע לקמן עה"פ הנני נותן לו את בריתי שלום שהארכנו עפ"י שפ"א בכוחו של פינחס זה אליהו להעמיד קדושת הברית בכלל ישראל ולהמשיך קבלת מסורת התורה, וזה ג"כ ענינו של הפרשה.

ובזה מיושב בעז"ה כל השאלות:

א: א"ש שהכל נקרא ע"ש פנחס לפי שהוא תחלת ושורש הנהגת דור באי הארץ, והוא זה שפועל במעשיו התעוררות בלבבות בני"י להבדל מן האומות ולשמירת הברית ולזכות לגאולה.

ב: מה שטענו השבטים הי' בשביל שהרגישו בעצמם שיש להם כח זה, וטענו למה יקח הזכות לעצמו, אבל לא ידעו שבאמת הכל בא מכח פינחס. ומה שייחסו אחר אהרן, היינו דכמו באהרן הי' כה"ג וכוחו הי' להעלות נשמות בני"י שנא' בהעלתך את הנרות, כן פינחס במעשיו העלה את כל נשמות בני"י גם הנמוכות, וכן לדורות.

ג: זה מה שחידש הקב"ה למשה, השיב את חמתי שגרם בחי' רבים השיב מעון בקנאו את קנאתי בתוכם היינו שפעל שגם בני"י יהי' להם כח זה, וא"כ הנני רוצה בזה למנותו לכח כהונה גדולה לדור החדש, ולא רק לדור הזה רק לדורות הבאים הוא יהי' אליהו מלאך הברית שיחזיר את ישראל למקומו ולשורשו בסוף הימים.

וא"ש שנפסק ענינו של פנחס באמצע, דעיקר מה שנוגע לנו מפינחס הוא שכרו אשר קיבל שהוא ההנהגה לדורות בזה שיהי' שליח לכלל ישראל, וגם שיהי' זה שיעזור לכלל ישראל לזכות לגאולה וביהמ"ק באחרית הימים, אבל מעשה הקנאות של סו"פ בלק הי' רק ההיכר תמצי האיך קיבל תפקיד זה.⁸

⁸ ומסופר שאדמו"ר מקלויזנבורג זי"ע בעל שפע חיים אמר להרה"ק רבינו יואל מסאטמאר זי"ע דהא דנפסק מעשה פינחס בין עצם המעשה והשכר שקיבל, ללמדנו דאחר כל מעשה קנאות יש להמתין שבוע לראות התוצאות ואם יקבל שכר ע"ז, דלא תמיד הקנאות הוא טוב. ענה לו הרה"ק מסאטמאר, דאדרבה אם הי' כל שכר פנחס בסו"פ בלק, לא היו התניקות מגיעים לענין קנאות כיון שלרוב הם לא מגיעים לסוף הפרשה, אבל מעתה כבר מיד בתחלת הפרשה נתגדל ענין קנאות כדי שכל ילד בחדר ידע גדלות וחשיבות ענין קנאות.

פנחס וכשנעשה צדוקי שינה שם רבו פנחס לגנאי פנקאי להראות שאיננו עוד תלמידו של פנחס.⁹

ויל"ע למה ישמעאל בן פיאכי נקרא דוקא תלמיד של פנחס, ועמד בזה בחי' חת"ס שם ותי' ע"פ ד' מהרש"א דמשפחתו היו בעלי אגרון של חנופה וא"כ א"ש דנקט תלמידו של פנחס לומר שהי' צדיק ולא כבני ביתו אלא כפנחס שלא חנף לרשעים והרג נשיא שבט מישראל, ובליקוטי יהודה הביא שבנו של האמרי אמת הרה"ח ר' מאיר הי"ד כשלמד עם אביו גמ' זו, [אולי בהיותו ילד] שאל לאביו דאיך אפשר לומר שפנחס חי זמן רב כזה, והשיב לו דמפרשת פנחס יוכל כל אחד להיות לתלמידו ופנחס זה אליהו. ולדברינו לעיל א"ש דפנחס הוא זה שנותן קיום נצחי לכל הנשמות של כלל ישראל לדורותיהם וממילא כל אחד יוכל להקרא תלמידו של פנחס.

פינחס מלא ביו"ד או חסר

והנה בהא אם יש לכתוב פנחס מלא עם יוד או בלי יו"ד יש בזה נדון גדול, ודבר זה נוגע להלכה לכתבת הגט, ולענין קריה"ת יש להסתפק, דמצד אחד י"ל דיש שינוי במבטא, דאם יש יו"ד זה נהפך לתנועה גדולה ואז תחת הנו"ן הוא שבא נע. [אולם העיר ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דאי לא כתוב בכל מקום בתורה דרך אחד, לדוגמא בכ"מ כתוב בלי יו"ד ורק כאן הי' כתוב עם יו"ד, הו"ל בגדר חסירות ויתירות וא"כ אולי א"צ להיות שינוי בקריאה].

הנה לפי המסורה שלנו כל פינחס בתנ"ך מלא חוץ מפנחס בנו של עלי הכהן [שמואל א' א' ג'] [והטעם למה שם שאני כ' פענח רזא כיון דאיתא בשבת נ"ה: דפנחס לא חטא רק שהי' לו למחות, ולכן חסר לו היו"ד דהי' ב"ידו" למחות] עי' מנחת שי כאן.

אולם רבינו אבגדור הצרפתי חילק דכל פנחס לפני הריגת זמרי חסר יו"ד ואחר מעשה זמרי הוא מלא יו"ד, והא דנתוסף לו יו"ד ע"ש שהרג זמרי שהי' נשיא ה' משפחות וגם הרג כזבי שאביה היה מחמשת מלכי מדין, ועד"ז כתב רבינו חיים פלטיאל דנתוסף לו יו"ד ע"ש עשרה ניסים שנעשו לו, כמבואר בסנהדרין פ"ב.¹⁰ ובזוה"ק פנחס רלו: כ' דידך היא סוד הברית כל מי ששומר הברית ניצל למעלה ולמטה, ופנחס כיון שקנא לברית ניצל מלמעלה ומלמטה ולכן נרשמה יו"ד זו בתוכו. ובספר פענח רזא כ' דפינחס מלא בגימ' יצחק כי אחז במדת הדין ועשה דין עם רשעים ולכן ניתנה לו

היו"ד, ויסוד הדברים הוא בזוה"ק שם דקנאות פנחס הוא מכוחו דיצחק ויו"ד דפינחס הוא יו"ד דיצחק, ובסדר הדורות [אלף הג' ב' אלפים תפ"ח] דיצחק נתגלגל בפנחס ועשיו בזמרי ובזה תיקן מה שאהב את עשו. עכ"פ מכ"ז נראה דהיו"ד נתוסף לו מחמת מעשה זמרי וא"כ מסתבר דרק מכאן יהי' עם יו"ד, ולא קודם לכן.

אולם בבית שמואל [אה"ע סי' קכ"ט שמות אנשים אות פ' כ' דיש לכתוב בגט פינחס מלא כיון שבכ"מ בתורה כתוב פינחס מלא, מלבד מקום אחד בספר שמואל אצל חפני ופנחס בני עלי וכו"ל, והביא בשם מהרש"ל דבדיעבד גם אם כתב חסר יו"ד כשר דהרי רוב אנשים חותמים עצמם פנחס חסר וגם שכ' כן פעם א' בנ"ך. ובחלקת מחוקק [שם סק"ב] כתב שמצא בסדר גיטין של מהר"י מרגליות דמעשה באחד שחתם שמו פנחס בלי יו"ד ונעשה בהסכמה בקיבוץ כל חכמי העיר, ודימהו למי שחתם שמו אלי' במקום אליהו, דאזלי' בתר החתימה, ומהר"ש חיות חלק עליהם דאפי' אם חותם עצמו פנחס חסר יש לכתוב בגט מלא, ולא דמי לאלי' ויונתן דאזלי' בתר החתימה, דשם ניכר במבטא חילוק בין אלי' ואליהו ויונתן ליהונתן, אבל כאן דליכא שום שינוי במבטא בין מלא וחסר, א"א לפשוט מן החתימה כלום דבא רק מחסרון ידיעה. אבל בשם אלי' יש שחותמין עם וי"ו ויש בלי וי"ו. [יל"ע אי סבר דגם בקריאת התורה אין לחלק, או דמודו דבקריאת התורה יש חילוק אולם כיון דרוב בני אדם לא משימין לב לזה לכן אין בזה נפק"מ]

אולם בערוה"ש שמות אנשים אות פ' כ' לכתוב חסר ע"פ זוה"ק ר"פ אחרי דמבואר דבכ"מ בתורה הוא חסר, רק בתחלת פ' פינחס נתוסף לו יו"ד זעירא וכ"כ בהגהות שי למורא להגרי"ש נתנוזן זצ"ל בעל שואל ומשיב לשמות אנשים שם, ומספר שם כי בקיץ תרע"ב הי' בעיר קרלסבאד והוצרך ללמוד משניות לע"נ אחד שנקרא פנחס, ולא נמצא אצלם פרק משניות שיתחיל עם פ"א, ולמד מס' פסחים כי פסחים בגימ' פנחס חסר יו"ד. ובהגהות מהרי"ש הנ"ל ע"ס טיב גיטין כ' אהא דאיתא בגמ' בכורות לט. דקרי שמואל על פינחס אחיו "פסחים בזו בז" [ופירש"י דהוי דבר שאין הדעת סובלת שיהיו חגרים בזוים שלל היינו שאינך מחודר ושאלת שאלה שאיני יודע תשובה] וצ"ב למה יגנה אותו בשביל ששאל, ולכ"פ באופ"א דפסחים בגימ' פנחס והיינו חסר ורמז לו דאדרבה היטב לשאול.¹¹

¹¹ והנה בגמ' נכתב פנחס לפעמים מלא ופעמים חסר, ויתכן דהוא רק ממעתיקים ומדפיסים, ובמדרש רבא תמיד מלא ובתנחומא יש דפוסים שהוא מלא ויש דפוסים שהוא חסר ובחומשים בשמות הפרשיות יש שהדפיסו מלא ויש חסר, ולפי הסכמת רוב הפוסקים דיש לכתוב מלא הי' צריך להיות תמיד מלא, וכבר העירו הרב פ' לוי בבית אהרן וישראל צ' דלאחרונה ברוב מפרשי התורה ובספרי חסידות גם בפסוק זה כותבים פנחס חסר, ולפעמים מקלקלים בזה תוכן הדברים לדוגמא

⁹ ומזה יש להעיר על אלו שנקראים פנחס ומכנים עצמם פינקי דאולי אינו נכון דלמהרש"א הוי לשון גנאי.

¹⁰ הנה בגמ' שם כ' ששה ניסים, ובספרי ובתרגום יונתן סו"פ בלק איתא י"ב ניסים, ובאבן עזרא כ"ה ח' כתוב י' ניסים וכ"כ בחת"ס כאן, ובהגהות שער יוסף כ' בשם אור תורה בשם פ' רבינו שמשון עה"ת דמש"כ שלום קרי שלים עם יו"ד ע"ש י' ניסים שהראה לו הקב"ה.

יו"ד מורה על שלימות

עוד שמעתי לפרש מפי הג"ר ישראל דוד שלינגר שליט"א דיו"ד מורה על שלימות דזה האות היחיד שאין לו הפסק גויל [וי"ו פעמים קטוע] וזה מורה על הענין הנ"ל דהכל תלוי במעשיו של האדם אבל עד כמה שיעשה כפי יכולתו יזכה לשלימות הגמור, וכמ"ש במשנה לא עליך המלאכה לגמור וכו' וזה הי' אצל פנחס אף שלא ידע אם יצליח דאילו נתהפך זמרי והרגו לפינחס לא הי' נהרג עליו, מ"מ עשה פינחס כפי יכולתו ובזה באמת זכה לשלימות נצחי, וכך הוא תמיד עבודת האדם דיש לו לדעת דכל עבודתו הוא להמשיך להתעלות בעבודה ולא לעשות חשבונות אם יצליח בסוף ואז יזכה להצלחה.

והביא ע"ז מכתב של הגרא"א דסלר זצ"ל שכתב לר' זושא וולטנר מגייטסהעד¹⁵ בישבו בתחנת קינגסקראס [kings cross station]¹⁶ לונדון תש"ג וז"ל "ראיתי חדשות בהסתכלי כי אין כל חדש, כל אדם ידמה לתקן ולהקים חדשות עלי אדמות, אבל טועה הוא אלא האדם נברא מן האמצע וסופו משאיר באמצע [דאין צדיק בארץ וכו'] כל צרכו הוא לעלות בסולם אבל לא להגיע, כאמרם ז"ל לא עליך המלאכה לגמור. לא הגמר תכליתו אלא העבודה נפש עמלה עמלה לו, הסובר לגמור יתייאר לבסוף ונמצא שאין עוד כלום בידו, אשרי מי שיכיר כי עבודתו עבודת ה' מלחמת היצר היינו תכליתו אשר בעבורו נברא, נפלאות התכלית הזאת כי ישיגה האדם בכל רגע אם ירצה, ולא לבסוף כל ימיו רק כל רגע שיעמול לעשות רצון קונו תכליתו עמו, פשוט פשוטה זו מעטים מאד אשר ידעו אותה, וחדשה היא לאדם הידיעה כח אין כל חדש במציאות כלל שיתהווה תחת השמש. עכ"ל.

ויעמוד פינחס ויפלל

עוד י"ל ע"פ דרך העבודה, דהנה יו"ד הוא ע"ש המחשבה כמ"ש אז ישיר וברש"י שם, [שמות ט"ו א] דעלה בלבו לומר שירה וי"ל דעיקר כח פינחס הי' ע"י מחשבתו והשתוקקותו להגן על כבוד ה', וגם להציל כלל ישראל מכליון, וכמ"ש בתהילים ק"ו ל' ויעמוד פינחס ויפלל מ' דעיקר מה שעשה הוא התפלה. ואמר בזה הגרצ"מ זילברברג שליט"א שדוד המלך שהי' המציאות של תפלה כמ"ש ואני תפלה, גילה לנו דעיקר

ובאגרא דכלה כאן פי' במש"כ במדרש אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, וכבר העירו כל המפרשים על מדרש זה,¹² ופי' דהנה ק' למה באמת לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי [זבחם קא:] אלא דכיון שהוא הי' מסוגל להביא הגאולה במהרה בימינו, כי הוא המבשר לעשות שלום בעולם, וזהו דרגא דברית שלום, לכן הי' מוכרח לעשות הכנה לזה לקנאות קנאת הברית שלום, והי' גלוי לפני הקב"ה שמעשה זה הי' כרוך בהריגת נשיא שבט מישראל, ובזה צריך להיות מסטרא דגבורה דוקא, אבל מדת כהן הוא מסטרא דחסד, ולכן נשאר בסטרא דלוי שהוא סטרא דגבורה, כי הי' מוכן לעשות נקמה כדי שיבוא אח"כ ליטול שכרו להיות מלאך הברית, ולכן נקרא שמו פינחס מלא יו"ד בגימ' יצחק מדת הדין ואחרי שקיים המצוה נתלבשו בו נשמות נדב ואביהוא בני אהרן הכהנים מסטרא דחסד ונתבשר לכהונה עולם, וזה"פ במדרש בדין הוא היינו ששמו פינחס בגימ' יצחק מעיד עליו שהוא מסוגל לעשות דין ולכן נשאר כן כדי שיוכל אח"כ ליטול שכרו. הנה לדברי אגרא דכלה לכאורה לא יהי' מלא רק כאן דהרי אח"כ נתהפך לחסד.

ובספר גט מסודר סי' ט"ו חקור דבר סק"ט האריך בזה דהוא מח' גדולי הפוסקים, ודעתו דבאמת יש גם שינוי במבטא בין מלא וחסר, ובכח"ג שיש מח' אי מלא וחסר ס"ל לרו"פ דאזלינן בתר חתימתו, אולם הג"ר מרדכי גראס שליט"א¹³ הסתפק בברית מילה בקריאת שם התינוק דעדיין אין לתינוק חתימה א"כ איך נכון לעשות.

יו"ד מורה על הפינטעלע יוד

ובביאור ענין היו"ד י"ל ע"פ משנ"ת לעיל דפנחס הוא זה שהעלה ויעלה כל הנשמות הנמוכות א"כ היו"ד מורה על הפינטעלע יו"ד שפנחס זה אליהו יגלה בכל אחד ואחד ובזה ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. ע"ז יזכה כל אחד לשוב אל נחלת אבותיו ולקבל חלקו בא"י ולזכות לגאולה. ובזה מיושב למה היו"ד זעירא דקאי על נקודה העמוקה והפנימית.¹⁴

מש"כ בספרים דפינחס עולה בגי' ר"ח שהוא ח' פעמים הוי"ה וד"פ אליהו, ובגימ' יצחק כנ"ל הוא רק כשכותבין פנחס מלא, ולדוגמא בפנים יפות ר"פ זו כ' כמ"פ פנחס עולה ר"ח ואינו נכון דרך פינחס עולה ר"ח.

¹² בחיד"א בפתח עיניים [שבת קיט.] פי' דהכוונה דבעלמא אין מקבלין שכר בעוה"ז דהיום לעשותן ולמחר לקבל שכרן, אבל בעושה דבר שלא נתחייב בה מקבל שכר גם בעוה"ז, וכד' ג"כ הרמב"ן בפ"ז אמונה ובטחון. עוד כ' בטעמא דקרא בשם אביו הקה"י דעל בין אדם לחבירו מקבלין שכר גם בעוה"ז וכאן הודגש השכר על מה שהשיב את חמתי מעל בני' ולא על הקנאות לכבוד שמים, והגרח"ק בעצמו כ' דכיון דפנחס הכניס עצמו לסכנה גדולה שלא הי' מחוייב בה לכן מגיע לו שכר.

¹³ באגרותא דחדוותא.

¹⁴ ויש להוסיף דמה שרואים בזמן האחרון בפרט אחרי שמחת תורה שיהודים רחוקים מתקרבים ליהדות ורוצים להתאחד עם כלל ישראל, זה הכל מכוחו של אליהו שמכין כלל ישראל לגאולה שלמה.

¹⁵ מכתב מאליהו ח"ה ע' 506.

¹⁶ זה התחנה שמשם יש רכבת מלונדון לגייטסהעד, ויש להתבונן דבתחנה זו עוברים כל יום אלפי בני אדם ובמשך השנים מליוני בני אדם, ויגיע יום שלא ישאר זכר מתחנה זו, אבל במכתב שרב דסלר כתב בשבתו בתחנה זה ישאר לנצח, ואתו הזכר הנצחי היחיד לתחנה זו ששימש לגדול ישראל ות"ת, וזה בחי' שיפטר מתו"ד הלכה שמתוך כך זכרהו, אם כותבים או מדברים ד"ת במקום כזה אז אח"כ זוכרים לתמיד שד"ת זו שייך למקום זה.

אליהו מלאך הברית

והנה ידוע דאליהו הוא מלאך הברית שבא לעמוד על יד¹⁷ כל ברית מילה, ומקור הדברים מילקוט יהושע רמז ט"ו בד"ה בעת ההיא דכך היו ישראל מלין עד שנחלקו לשתי ממלכות מלכות אפרים מנעו מהם ברית מילה, ועמד אליהו וקינא קנאה גדולה וכו' ועמד אליהו והלך לו להר חורב ושם נגלה אליו הקב"ה ואמר לו מה לך פה אליהו ויאמר קנא קנאתי וגו' [מלכים א' י"ט י"ד] א"ל לעולם אתה מקנא קנאתי בשיטים על גילוי עריות וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו להיות עושין מושב משום כבוד למלאך הברית שנקרא אליהו מלאך הברית שנא' ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא ע"כ הילקוט.

ולפ"ר הדקדוק ממש"כ קנא קנאתי ל' כפול ומ' ב' קנאות ולזה ענה לו הקב"ה לעולם אתה מקנא, והיינו לפי שפנחס זה אליהו והוא קנא כאן בשיטים על גילוי עריות וכן שם קנא על ביטול ברית מילה. ובפשוטו שני עניני הקנאות ל"ש זה לזה, וא"כ חלק זה שאנו מתיחסים לאליהו כמלאך הברית לבוא לברית מילה ל"ש לפ' פנחס ובמקרה ה' זה גם פנחס והוא ה' קנאי פעמיים ועל הקנאה השנית נתחדש אצלו ענין זה לעמוד בברית מילה. וצ"ב דא"כ למה לו לאליהו לרמז מה שכבר קנא פעם וכן למה רק בצירוף שכבר קנא פעם על דבר אחר א"ל הקב"ה דמהשתא יש לו לבוא לברית מילה הרי העמידה בברית מילה הוא רק לסלק הקנאות על ביטול הברית ולא על עניני גילוי עריות דפ' שלנו.

זנות עם בת אל נכר הוא פגם בקדושת הברית

אולם הנר' פשוט דענין הקנאות דכאן ושם הוא דבר אחד, ונקדים דברי הפנים יפות סו"פ בלק [ע"פ ויקח רמח בידו כ"ה ז'¹⁸] שהביא מהאלשיך דרמ"ח גי' אברהם וביאר דאצל אברהם כ' בסו"פ לך לך [י"ז ז'] והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריו לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו ואמרינן ביבמות ק: דלא תינסוב כותית, והטעם דהרי מבואר בעירובין יט. דאברהם יושב על פתחו של גיהנום וכו' בר מבועל ארמית דמושך ערלתו ולכן כיון שהזהיר לו על הברית

עצירת המגפה שהי' ע"י פנחס ה' מה שנעמד בפניה והתפלל חזק מאד שיעצר המגפה, ואף שאנו יודעים שעשה מסירות נפש גדול מ"מ דוד לא הזכיר מזה כלל, וכאשר ישאלו "תהילים יוד" שאינו יודע חומש מה עשה פנחס יגיד בתמימות שפנחס עמד והתפלל.

וביאור הענין הוא, שדוד שכל עצמיותו ה' תפלה וראה בבהירות גדול מה שזוכים ע"י תפלה, גילה לנו דעיקר מה שזכה פנחס ה' ע"י תפלה שהכל בא ע"י תפלה.

וא"כ י"ל דזה נכלל ביו"ד ע"ש המחשבה שכלב דאיזה עבודה שכלב זו תפלה דזהו ההשתוקקות לעשות מעשה זו, וזה התבטא ע"י תפלתו.

ביאור ברכת בריתי שלום

הנני נותן לו את בריתי שלום: [שם י"ב]

וברש"י שתהא לו לברית שלום כאדם המחזיק טובה וחינות וכו' והיתה לו בריתי זאת כהונת עולם. מבואר שהי' כאן רק דבר אחד דהיינו שכרת עמו ברית שלום וכתוצאה מברית הזאת ניתנה לו כהונת עולם. ובמלבי"ם פי' דיש כאן שני דברים א': שיהי' לו שלום שלא יפחד משבטו של שמעון ב': שעדיין ישאר כהן אף שהרג את הנפש וכדכ' בזוה"ק ריד. דפנחס כבר זכה לכהונה קודם המעשה וכיון שהרג את הנפש ה' מדין לפסלו אבל כיון שהי' זה לקנאות לאלקיו הובטח לו שישאר אצלו לכהונה לעולם.

ובספורנו פי' דשלום הכוונה שלום ממלאך המות כי פנחס האריך ימים מאד שנמצא בעת פלגש בגבעה שהי' בלי ספק אחרי ימי יהושע ושאר הזקנים וכש"כ לד' המדרשות דפנחס זה אליהו א"כ חי לעולם ומות בא מחמת התנגדות הכוחות ופירודם, והשלום הוא הסכמת כל כוחות הגוף ומכיון שמסר נפשו וביטל כוחותיו עבור השי"ת נעשה שלום בגוף שלו. וכ"כ בתרגום יונתן דעשיתיו מלאך חי ויחי' לעולם לבשר הגאולה בסוף הימים וכ"כ בזוה"ק דהיינו שלא ישלוט בו המיתה, וביאר רבינו בחיי דכיון דע"י השבת החימה גרם קיומן של ישראל נמצא דחיי כלל ישראל לעולם הוא בזכותו לכן גם הוא זכה לחיות בלי גבול ותכלית. ובמדרש אתה נתת שלום ביני ובין בני ישראל בעוה"ז גם לעתיד תתן שלום ביני ובין בני ישראל שנא' הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים וגו'. [וכן מבואר מהפסטר פרשה זו אם אינו מג' פורענות דהוא כולו בענין אליהו]

¹⁷ נשאל מרן הגר"ק זצ"ל האם מותר לעשות ברית מילה באהל המת כיון שאליהו שהוא כהן מגיע, והשיב דצ"ע. ולכ' לד' חת"ס ח"ו צ"ח דכשבא אליהו לברית מילה בשבת וי"ט א"צ לחשוש לתחומין כיון שבא בלי התלבשות בגוף, והא דב"מ קיד: דשאל אותו אתה כהן כיון דהי' עם התלבשות בגוף, א"כ הי' בכל ברית מילה א"צ לחשוש לטומאה.

¹⁸ במש"כ ויקח רמח בידו פי' מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל לפמש"כ החיד"א בס' נחל קדומים דרמ"ח מרמז לק"ש שקראו אז כדכ' תרגום יונתן על הפסוק הקודם "והמה בוכים" "ואינן בכין וקראין ק"ש", א"כ י"ל דפנחס לקח כח זה של ק"ש שהוא מסירות נפשו "בידו" היינו שעשה כן למעשה.

כשמתנהגים בקדושה שכינה שורה ואם לאו אש אוכלתן, וכמו שהוא בפרט שחקק השי"ת היו"ד בברית וכפי השמירה כך מאיר האות שחתם בבשרינו, וח"ו להיפך איתא הבא על הכותית נמשכה ערלתו ולא מבשקר לי' ע"ש פ"ב דעירובין וכמו כן בכלל כשחטאו נכסה זה האות, ולכן ע"י פינחס שקינא חזר זה האות למקומו ונמנו בני"א אח"כ החנוכי הפלואי שחתם בהם השם י' ה' משמע שמקודם לא הי' ניכר ע"י החטא בבנות מואב, וזהו הרמז קריינא דאגרתא שפינחס שלא חטא ניכר לו האות עד שקינא לשמו ית' וכו' ע"ש עוד. [תרמ"ט]

שמירת הברית היה הכנה לא"י

ובשנת תרנ"א כ' בתו"ד דבכח שמירת הברית כבשו ארץ כנען שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, ולכן הוצרכו לעמוד בנסיון בענין שמירת הברית, ולא לחנם נזדמן כאן הנסיון בבנות מואב ופערור והוצרך פנחס להיות במקום יוסף שהגם שמשו רבינו הוא אש התורה מ"מ הוצרך עתה כח הברית אש, ואיתא כל ישראל יש להם חלק לעזה"ב שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, וכניסת לא"י הי' סימן שהם בני עזה"ב וזה הי' חתימת שמו ית' החנוכי הפלואי וכו'.

ובשנת תרנ"ב דברית הוא הפנימיות ויסוד הנקודה שהכל עומד עלי' וא"י וירושלים וביהמ"ק הוא ברית העולם, וכ"ז שהאומות הי' שם לא הי' נגלה הברית רק בהסיר הקליפה וכו' וכן בנפש יש ערלה ובהסיר הערלה נגלה הברית וכו' ודור המדבר היו הכנה לתקן כל הקומה לכל הדורות וניתן להם ברית הלשון בקבה"ת בהר סיני ועתה בסוף מ' שנה שהתחיל כניסתם לא"י הי' גמר התיקון בברית המעורר שזה יסוד א"י וביהמ"ק כדאיתא יראה כל זכורך, ולכן הי' כאן נסיון גדול בשיטים שזה הברית שזה גמר הקומה וכל הולך אחר החיתום וכו'.

ובשנת תרנ"ג דע"י ברית מילה מקבל הגוף קדושה שזה אות ברית קודש שהוא אות שיש חלק לגוף איש ישראל בקדושה וברית הלשון הוא התורה שהוא תיקון הנפש וברית המעורר הוא תיקון הגוף שהרי הוא חתום בגוף האדם וע"י ברית מילה נמשך הארה מהמצוות אל מלבוש הגוף, וזה ענין ב' המנינים המנין שמנה משה רבינו עם אהרן הי' בחינת ברית הלשון להיות כל איש חלק מיוחד באותיות התורה ומנין השני הי' בחינת ברית המעורר להיות כל איש ישראל חלק בברית קודש וכו'.

ובשנת תרנ"ו דע"י החטא בשיטים נעשה פגם בזה האות וזה הי' עצה של בלעם כי ידע כי כניסת הארץ בכח זה האות ברית מילה כמ"ש ששם עלו שבטים שבטי קה עדות לישראל, וזה הי' רא"י ג"פ ראיית כל

הזהיר לו שלא ימשוך ערלתו ע"י כותית ולכן כיון שראה פנחס מעשה זמרי נקם נקם הברית. וכ"כ בזה"ק אמור צו: דבועל ארמית יש בזה ביטול ברית מילה.¹⁹

[ויש להוסיף מש"כ עוד הפנים יפות לעיל סו"פ בלק [כ"ה ד'] במש"כ שם והוקע אותם לה' וגו' וישוב חרון אף ה' מישראל דצ"ע הלא בלא"ה אלו שעבדו לפעור מתו כולם שנא' כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה"א מקרבך [דברים ד' ג'] וא"כ איזה הצלה הי' כאן ומ' דגם על הכשרים הי' חרון אף ולמה הי' חרון אף על הכשרים הלא עדיין לא נצטוו על ערבות, ותי' דהרי כ' למען דעת צדקות ה' שלא כעס כל אותם הימים ומ' שהי' סבה לכעס וי"ל כיון שלא מלו במדבר שהיו ניזופים [יבמות עב.] אבל אחרי שישבו בשיטים עד הגלגל לא הי' סבה שלא למול אלא שכן שאין הקב"ה מעניש אלא בעידן ריתחא ולכן עשה ה' שלא יהי' מצב של עידן ריתחא באותם הימים, ולזה א"ש שאמר הקב"ה שיעשה דין ברשעים מהר כדי שלא יהי' מצב של חרון אף ועי"ז יהי' עונש לכל ישראל ע"כ דבריו ולפ"ז י"ל דזה הכוונה ג"כ במה שפינחס הציל את כל כלל ישראל מכליון דמ' ממש"כ ולא כליתי דהי' כליון על כולם גם על הכשרים וי"ל דזה מחמת ביטול מילה וקנאת פינחס הרי הי' בענין מילה כדנת' בדברינו]

המבואר מזה דבועל ארמית הוא ביטול ברית מילה וזה בא פנחס לקנאות, וא"ש דשני הקנאות שקינא ענין אחד הוא, ועד"ז כ' בהג"ה לספר פענח רזא.

ועדיין צ"ב דאף דביארנו דקנאות דאליהו הוא תמיד על ענין הברית מ"מ לא נתבאר בשכרו שקיבל כאן ענין זה, דרק שם כ' שהקב"ה א"ל שיעמוד אצל כל ברית מילה.

הבטחת ברית שלום הוא על ענין ברית מילה

אולם השפת אמת מאיר את עינינו בזה דזה עיקר ענינה של הבטחת ברית שלום שניתן לפנחס, דהנה כ' אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום וכ' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום והם ב' הבריות ברית הלשון וברית המעורר, וברית הלשון זה התורה שנקרא עוז, ויברך את עמו בשלום הוא ברית המעורר שמחבר ומקשר כל הרמ"ח מ"ע ושס"ה גידין ל"ת, וה' חקק באיש ישראל הכח בפה ולשון להמשיך אור התורה, ובברית לקשר כל הקומה אחר התורה, וזה נקרא שלום, ככ' ממדרש עה"פ התהלך לפני והי' תמים ע"י המילה והוא המקום ששורה בו הברכה כמו בגשמיות שעושה פירות ובר"י חדשה כ"ה בפנימיות, ושורש הברכה בעולם הוא בית המקדש, שנא' כי שם צוה ה' את הברכה, ובנפש מילה, ובזמן שבת והכל אחד, וע"י שפינחס קנא על הברית זכה לשלום והיא היו"ד שנתוספה לפינחס [עי' לעיל שהארכנו בזה] דאיתא יו"ד באיש ה"א באשה

¹⁹ והראני מוריני הג"ר אפרים רוטשילד שליט"א מש"כ הנצי"ב בהעמק דבר בפ' בלק [לעיל כ"ד י"ד] בשם הגאון רבי מרדכי מפנינסק זצ"ל במש"כ איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, היינו שגילה לבלק עצה מה שיהפוך את עם ישראל לערלים באחרית ימי האדם היינו כדאיתא בגמ' דהבא על ארמית אינו ניכר למהול ונמשכה ערלתו אחר מותו.

וא"ש דאליהו הוא זה שיבוא באחרית הימים להשיב לב אבות על בנים ולהכין כלל ישראל לגאולה שהרי לזכות לגאולה צריך קדו' הברית וכמשנ"ת בשפ"א לענין א"י וביהמ"ק שהם ברית העולם, ואליהו הוא זה שמחזק קדו' הברית בכלל ישראל וכל החיזוקים שיש בכלל ישראל בעניני קדו' הברית הוא מכוחו, ואליהו יגלה קדו' אות הברית אצל כאו"א ונזכה עי"ז לגאו"ש בקרוב.

אליהו כממשיך קבלת תורה שבע"פ

ובאמת יש כאן עוד חלק של אליהו הנביא שהוא זה שיפרש ויתרץ כל השאלות והספקות בתורה שבע"פ, ובחי' הגרי"ז עה"ת פי' דזהו חלק מההבטחה דברית כהונת עולם ומפורש במלאכי ב' ה' דברית שלום הוא החיים והשלום, ולמ"ד פנחס זה אליהו הפי' הוא שיחי' לעד, והרי כתוב במלאכי שם כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו כי מלאך ה' צבאות הוא ואי קאי על אלי' יל"פ דבאמת הלא הקבלה של תורה שבע"פ נלקחה מאתנו אחר חתימת התלמוד וא"א שתחזור לנו ע"י מי שהוא כמבואר בתמורה ט"ז וא"א שתחזור לנו רק ע"י מי שהי' ממקבלי התורה מתחלה שאצלו גנוזה הקבלה והמסורת, וזה אלי' הנביא דחשב לי' הרמב"ם בסדר הקבלה שקיבל מאחי' השילוני ובית דינו והוא עודנו חי וקיים, ועל ידו תוחזר לנו המסורת כנתינתה מסיני וזה"פ כי שפתי כהן ישמרו דעת כי אצלו שמור הקבלה של תורה שבע"פ והוא יחזירה לנו כדמסיים קרא ותורה יבקשו מפיו. והסבה שזכה לשכר זה כתוב בפסוק לפני זה תורת אמת היתה בפיהו דהרי הוא זה שגילה ההלכה דקנאין פוגעין בו שנתעלמה ממשה ומכל סנהדרי גדולה ורק פנחס הוא שראה מעשה ונזכר הלכה ולזה זכה לשכר זה להיות ממוסרי התורה לעתיד עכ"ד הגרי"ז. וברשימות תלמידים ממרן הגרי"ז הביאו דכשאמר זה הגרי"ז לאביו הגר"ח א"ל הגר"ח שגם הוא חידש כן והוסיף שמה שמלמדים לתלמידים שתיק"ו ר"ת תשבי יתרץ קושיות ואבעיות הוא לנטוע בלב הילד אמונה בחזרת קבלת התורה ע"י אליהו הנביא. ומהגרי"ד זצ"ל הביאו שם דלכן נקרא בזה "מלאך" דכמו שמלאך בטל לגמרי לשליחותו ואין לו שום דעה ונגיעה עצמית ה"נ כדי להיות ממעתיקי השמועה צריך להיות בטל לגמרי לדעת תורה ולא להכניס שום סברות ודעה עצמית.

והנה בגמ' מנחות מה. הובאו כמה פסוקים ביחזקאל הסותרים לדברי תורה ועל כל אחד מהם אמר רבי יוחנן שאליהו עתיד לפרשו ובחי' הרשב"א מכת"י הק' דאי הכוונה בתחיית המתים הרי אפשר לשאול ליחזקאל

זכורך, ולכן החטיא אותם שלא יוכלו לכנוס לא"י וע"י פינחס נתקן זה האות וכו'.

ובשנת תרס"א בענין המנין שחתם עליהם השם שמעיד עליהם שהם בני אבותיהם דהנה ירושת הארץ תלוי בברית מילה כמ"ש במד' ועתה את בריתי תשמור וכ"כ וכתוב עמו הברית כו' לתת לזרעו דע"י כח מילה אפשר להמשיך נשמות מן השורש וכו' וזהו ולזרעו אחריו הנמשכים אחריו, כי גם בא"י דבוק לשורש עליון כמ"ש כעיר שחבורה לה יחדיו לכן אין זוכין לא"י רק בני' לכן יעץ בלעם להחטיאם בזנות ועי"ז ואגרשנו מן הארץ, ופינחס תיקן זה החטא והחזיר רשימת הברית בבני' וזה העדות שהם בני אבותיהם דבלא"ה פשיטא שהם בני האב דהרי החשש רק על האם שזינתה רק הפי' שהם בני אברהם יצחק ויעקב שהנשמות נמשכו ממקור ישראל וזה תלוי בשמירת הברית וכו'.

הרי מבואר מכל דברי השפ"א דענין ברית מילה אצל פינחס אינו דבר צדדי, רק זה הי' עיקר ענינו ועיקר הבטחתו שקיבל הי' בענין זה, וזה הי' עיקר עצת בלעם, דכיון שא"א ליכנס לא"י אלא ע"י אות הברית, לכן יעץ להחטיאם בזנות ועי"ז יפגם הברית מילה, וכשנכשלו באמת נתכסה אות הברית, וע"י קנאות פינחס שוב התגלה קדו' הברית אצל כלל ישראל ונחתם שםם באות יו"ד שהוא אות הברית, וממילא זכו לחלוקת הארץ הנתב' בהמשך הפרשה, וא"ש דגם אחרי כמה דורות כשביטלו ברית מילה בא שוב אליהו לקנאות ע"ז ואמר להקב"ה דזה מצרף למה שקנאתי אז בשיטים.

עמידת אליהו בברית מילה מחזק קדושת הברית

ולפי"ז י"ל דמה שאמר לו הקב"ה שמעתה יצטרך לעמוד על ברית מילה אינו רק שיוכל להעיד שכלל ישראל אכן מקיימים ברית מילה רק זה עצה שלא יפגמו ישראל בקדושת הברית, דהרי עיקר קדו' הברית הוא השמירה עלי' בהמשך החיים, ולזה אם יעמוד שם אליהו בשעת הברית יוכל לחזק ולסעד את המוהל כדי להכניס קדושה עצומה במעשה הברית מילה ומכח זה יהי' לו תוספת חיזוק במשך ימי חייו להתחזק בקדושת הברית, ולזה מבקש ממנו המוהל "אליהו מלאך הברית הנה שלך לפניך עמוד על ימיני וסמכני" היינו שאתה הוא זה שמעמיד ומתקן ענין קדו' הברית בכלל ישראל ולכן אני מבקש ממך שתעמוד על ימיני ותעזור לי שיכנס ילד זה לבריתו של א"א בשלימות.²⁰

²⁰ בסי' בני יששכר [מאמרי חודש תשרי מאמר ד' דרוש ב' אות ד' כ'] ששמע מדרש [באגרא דפרקא מביא זאת בשם הרה"ק מהר"ש מקרלין] שטען אליהו כיון שאינו יכול לסבול עוברי עבירה אולי יהי' אבי הבן בעל עבירה, השיבו הקב"ה א"כ אכפר עבירותיו, שאל שוב פן יהי' הסנדק או המוהל בעל עבירה השיבו הקב"ה גם אלו אכפר להם, שאל

והוא מוסמך מרבו אחיה השילוני או ממרע"ה אם הוא פנחס והוא יסמוך את חכמי ישראל, ואז יש לו דין ככל בני ישראל, וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעוה"ז מלוכש בגופו הזך, אך כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה אז איננו מחויב במצות במתים חפשי כתיב, ועוד שיורד ממטה למעלה לא שייך שם תחומין וכשמתגלה על אופן זה הרי הוא מלאך אעפ"י שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו דה"ל רק כמו חלום ורוח נבואה ואין משגיחי' בכת קול, אך כשמתגלה בלבוש גופו הרי הוא מגדולי חכמי ישראל ותשבי יתרץ קו' ואיבעי' ואיליו תשמעון, כי מי כמוהו מורה וכשראוהו רבכ"ח בבית הקברות של גוים וא"ל לאו כהן מר אז נתגלה בלבוש גופו דאנשמה בלא גוף לא שייך לשאול לא כהן מר, והני שב שמעתתא דעירובין אם אמרו אלי' ע"כ בלבוש גופו אומרן כדרכו לברר הלכה וא"כ בא מג"ע התחתון ע"פ שטח הקרקע לא מלמעלה למטה ושפיר היא מוכרח דאין תחומין ובא בקפיצה ושמור זה.

ועד"ז תי' החת"ס מ"ט לא מתפללים במוצאי יום טוב על אלי' דלכ' ק' דהרי גם ביום טוב איכא אי' תחומין דאורייתא כמבואר בפר"ח וכמו שכתב בפר"מ הנ"ל, וי"ל דהא בנהרו' וימים ליכא משום תחומין דאורייתא להרמב"ם כנ"ל וכיון שהנחנו ששביית גופו של אלי' בג"ע התחתון ונהר יוצא מעדן והיא לד' ראשים וכל הנחלים הולכים אל הים ומהים אל הנהרות נחלי מים א"כ יכול אלי' לבוא בשבת ויו"ט ביאורים של מים, אלא הש"ס עסיק ובא בביאת אליהו למקום לשכת הגזית בירושלים כמ"ש הריטב"א דלאו לב"ד הגדול ממש קאמר אלא למקום לשכת הגזית ובירושלים מיום שסתם חזקי' מי גיחון אין שם נהר אלא מי שילוח ועין עיטם שאינם נמשכים מהים כנהרות הגדולות אלא מי קיבוץ מההרים וכן אפשר בסורי' ונהרדעא, ע"כ קשה להו איך אתא בשבת ואין לומר בביאתו יפתח סתימת חזקיהו את מי גיחון כאשר יהי' באמת לעתיד לבוא דבשבת א"א דהוה משום בנין כחופר גומא ואך למ"ש תוס' בשבת צה. ד"ה והרודה דלמאן דאית לי' מתוך ואית לי' מותר לגבן ביום טוב לא נאסר בנין ביי"ט אלא מדרבנן משום עובדא דחול שפיר יכול לבוא ביום טוב ע"ד הנ"ל ומשו"ה לא נהיגי' להזכיר במיו"ט אלא במש"ק. עכ"ד מרן החת"ס.

הנה לדבריו א"ש מה שמעולם לא נשאל לפשוט השאלות שנשאלו בתיק"ו דזה יכול להיות רק אם בא בהתלבשות בגוף דאז יוכל לברר הלכה למעשה, וכן למאי דכ' הגרי"ז דיש אתו מסורת התורה דזה רק בהיותו חי בגוף כאחד מחכמי ישראל.

עצמו ותי' דאין הכוונה בתחיית המתים רק שיוכל לפרשה באחת מבתי מדרשות שרגיל להגיע, וכ' עליו החיד"א שם בספרו פתח עיניים ולדבריו קשה הלא אליהו היה שכיח במתיבתא דרבנן האמוראים ועד אחרון גם בימי מר יוסף גאון הוה אתי אליהו זכור לטוב במתיבתיה כמ"ש רבינו שרירא גאון בתשובה הובאה בספר יוחסין, וא"כ איך לא פשיט כל תיקו שבתלמוד וגדולי הדורות דאתחזי להו איך לא בעו מיניה דלפשוט כל תיק"ו. והביא שבלקוטי רבינו בצלאל לגיטין כ"ו: מקשה הכי בשם גליון תוספות, אלא דשם מתרץ תרי אליהו הו, אבל זה דחיק טובא דהדבר ברור דכל מקום שהוזכר בש"ס ובמדרשים אליהו הוא על אליהו הנביא זכור לטוב. אבל כ' חיד"א דבר ה' בפייהם אמת כי אליהו זכור לטוב יש לו כמה בחינות, וכשהיה נגלה לרבותינו היה בבחינה אחת וכשאין בו אלא אותה הבחינה לא אפשר ליה לפשוט התיקו שבש"ס. אבל כשיבא לעתיד בכל בחינותיו אז פושט והולך הכל, וכתב שמצא סמך גדול לזה בדברי רבינו האר"י זצ"ל בס' הגלגולים, והכי דייק לשון רבי יוחנן דקאמר אליהו עתיד לדורשה עתיד דייקא לא עתה כי אין לו אלא בחינה אחת ולדברי הרשב"א ז"ל הא דאמר עתיד לא א"ש אף שיש לדחוק. ודלדעת הרמב"ם דסבר דלא בשמים היא הוא מילתא פסיקתא אפילו לומר האמת. מה שאמר אליהו הנביא זכור לטוב לאמוראים כההיא דב"מ קיד: ומה שיאמר לא בדרך נבואה אלא מרוח מבינתו וחכמתו הרמתה.

ובשו"ת חת"ס ח"ו סי' צ"ח הביא ד' הגמ' עירובין מה. דפשיט ממה שבא אליהו בשבת להגיד כמה הלכות דאין תחומין למעלה מעשרה, ובפשוטו הכוונה דהרי צריך להגיע משמים לארץ שהוא ת"ק שנה וכ"כ הפמ"ג א"ח סי' רצ"ה במג"א ע"ש אבל זה צ"ע דהרי כתב תוס' עירובין מה: דלא שייך שבייתה ותחומין מלמעלה למטה, ועוד דהרי נהגו עלמא במילה לאמור זה כסא של אלי' זכור לטוב וגם מתפללים המוהלים שיעמוד אלי' על ימינם לסמכם וזה אומרי' אותו אפי' בשבת וולד' הפמ"ג הרי א"א לבוא בשבת משום ספק תחומין למעלה מיו"ד, ובטור וש"ע או"ח רצ"ה מבואר דמשו"ה מזכיר פיוטי' שיש בהם אלי' במוצאי שבת משום שלא הי' אפשר לו לבוא לא בע"ש ולא בשבת מפני תחומין וגם בפרמ"ג הנ"ל תמה גם במוצאי יו"ט לימא מהאי טעמא ע"ש ותיקשי לכ"ע ממנהגינו בברית מילה בשבת וי"ט.

ולזה כתב החת"ס דהאמת יורה דרכו כי מעולם לא עלה אלי' בגופו למעלה מיו"ד טפחים, אך נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מלאכי שרת וגופו נתדקדק ושורה בגן עדן התחתון בעוה"ז, וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז, ואז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל

ובאמת צ"ע טובא לפי הטעם דאליהו לא בא בשבת ויו"ט, מצד תחומים או טירחא, למה זה סבה להזכיר אותו במוצ"ש דוקא, הרי בעצם יכול לבוא כל הזמן חוץ משבת, וא"כ אין מוצ"ש מיוחד יותר משאר ימות השבוע, וי"ל לנתבאר בדברינו בכל הפרשה דתפקידו של אליהו לגלות את קדושת הברית אצל כל יהודי ושלא יתערב בין הגוים, וכן להציל את הנשמות הנמוכות ולהכין את ישראל לגאולה, א"כ י"ל דמוצ"ש מסמל מה שיהודי חוזר לתוך חשכות הגלות, על דרך מה שרשעים חוזרים אז לגיהנם, ומעתה הוא מפחד שמא יתערב בין הגוים ויפגום את קדושת הברית שלו ולא יוכל לזכות לגאולה, לכן מזכירין את אליהו הרבה פעמים וע"י ההתקשרות אתו זוכים להזדכך ולהתקדש ולהנצל מכל השפעות הגוים.

שו"מ ביסוד ושורש העבודה שער ח (העליון) פרק יב וז"ל "ומצאתי בספרים, שזכירת אליהו הנביא בפיוטים ובפסוקים במ"ש הוא תקון גדול אל הנפש ותועלת גדולה להנצל מדינה של גיהנם, כשמכריזין במ"ש: ישובו רשעים לשאולה, ויש ג"כ צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים שצריכים לשוב לגיהנם, ואליהו ז"ל מקבל עליו כדי להגן על הצדיקים ולא יניחם לשוב עוד לגיהנם וסובל יסורים בשבילם. ולכן ראוי לזמר זמר זה מיד בבואו לביתו קודם הבדלה".

הרי דמוצ"ש הוא זמן חזרת רשעים לגיהנום ואליהו הנביא מציל מדינה של גיהנום ולכן כל יהודי גם כשהוא בחיים ומפחד ליכנס לחושך הגלות שמביא אותו לבחינות של גיהנום יש לו להזכיר את שמו של אליהו.

עוד הביא שם האבודרהם כל הפיוט של אליהו הנביא אליהו התשבי וביארו באריכות גדול, ונר' מדבריו שהפיוט הי' אומר הש"ץ בבית הכנסת אחר שהבדיל והקהל הי' עונה את הפזמון אליהו הנביא כשלאחר מכן שב הש"ץ ואומר את הפזמון והקהל אחריה. ומה שכופלים אליהו הנביא ג"פ זה לחזק הענין. ולנתבאר לעיל בשם החיד"א בשם גליון דתרי אליהו הו', ולנתבאר בדבריו ובדברי מרן החת"ס דיש כמה בחינות בגילוי אליהו, י"ל דלזה מדגישין ג"פ אליהו הנביא שאנו רוצים שיתגלה בכל בחינותיו דרך אז יוכל לבשרינו על הגאולה ולהמשיך לנו המסורת של תורה שבע"פ.

וכתב האבודרהם דמחבר הפיוט נקט דפנחס זה אליהו דבבית הראשון כתוב איש אשר קנא לשם האל [-בעת חטא זמרי עם כזבי בתר צור] איש בשר שלום על יד יקותיאל [-משה רבינו, שאמר הקב"ה למשה הנני נותן לו את בריתי שלום] איש [אשר] גש [-ניגש לקנא קנאת ה'] ויכפר על בני ישראל. [אולם בסדר היום דיש עוד לפרש דקנא לשם הקל קאי במש"כ

ומ"מ י"ל דגם בהיותו כמלאך יכול להשפיע בהירות בדברים סתומים בתורה כיון שהוא זה יסוד כח תורה שבע"פ המברר עומק הדברים, ויתכן שיהי' בחינה של גילוי אליהו גם בלי שיראה אותו רק בתוך הרגשת הלב, ובזה י"ל פ' ד' הגמ' מנחות מה. שאמר ריו"ח על ב' פסוקים שאליהו עתיד לפרשה ורב אשי ורבינא זכו לפרש אותה, והרי אמר ריו"ח שרק אליהו יכול לפרשה, ונראה דאחרי שגילה ריו"ח דבעינן לכוחו של אליהו עמלו האמוראים על פסוקים אלו ונתברר להם הפי' ע"י בחינה מסויימת של גילוי אליהו, וזה"פ בד' הרשב"א שריו"ח לא התכוון לאליהו של לע"ל רק אליהו שמגיע לבית המדרש גם בגלות, ורק כשכתוב תיק"ו אז בעינן דוקא גילוי אליהו בכל בחינותיו ובהתלבשות בגוף, אבל הקושי בפסוקי יחזקאל סגי באיזה בחינה של גילוי אליהו ולזה בעי' אליהו כיון שיש בזה תורה מחודשת, ובזה י"ל מש"כ שם בסוף הגמ' דחנני' בן חזקי' לקח אתו ג' מאות גרבי שמן ועליי' ועמל רבות על פסוקי יחזקאל לפרשם, וי"ל דהי' בחינה מסויימת של גילוי אליהו שבזכותו נתבררו לו פסוקי יחזקאל.

וי"ל דכל כח זה של אליהו שייכא לענין הפרשה שהוא חלוקת א"י דכ"א מקבל חלקו בתורה שבע"פ ואליהו הוא זה שמסייע לכל יהודי לקבל חלקו בתורה.

הזכרת אליהו הנביא במוצ"ש

כתב הטור או"ח רצ"ה רגילים להזכיר אליהו הנביא במוצ"ש. [ול' רמ"א דיש להזכיר ולומר אליהו הנביא הרי דיש ענין הזכרה חוץ מלומר פיוטים]. ופי' בשם בעל המנהיג הטעם לפי שהוא עתיד לבשר על הגאולה ואיתא בעירובין מג: שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח וממוצאי שבת והלאה הוא זמן ביאתו וע"כ אנו מתפללים דכיון דעבר שבת ויוכל לבוא שיבא ויבשרנו. ובאבודרהם סדר מוצאי שבת כתב טעם זה בשם אבן הירחי וקשה לו לזה הטעם למה אין מזכירין גם כן במוצאי ימים טובים, ותי' שדין יום טוב הוא יום אחד ואנו עושים שני ימים והואיל ונדחה נדחה. אבל לא ניח"ל לאבודרהם טעם זה, ולכ"כ דהנכון כיון דאמרינן בשבת בפרק כל כתבי הקדש דשמירת שבת מסוגל לגאולה ע"כ אנו אומרים להקב"ה הרי שמרנו את השבת כמו שצויתנו מעתה שלח לנו את אליהו הנביא. וגם הטע' שתקנו לומר אליהו הנביא בהבדלה לפי שההבדלה הוא סימן להבדיל בין קדש לחול וכמו כן אליהו כשיבא יבדיל בין כשרים שבישראל לפסולים שבהם שנאמר כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים. ובמהרי"ל הל' שבת הובא בא"ר או"ח סי' רצ"ה הביא עוד טעם דבכל מוצ"ש נכנס אליהו לגן עדן וישוב תחת עץ החיים וכותב זכותם של ישראל שומרי שבת.

אש"ה אבל על שם מדינית ל"ש הכאה ולכ"כ המדינית אחר ההכאה.

פנחס-אליהו החזיר להם שמות אלו

ובספר נפלאות חדשות [מחותן וידיד של הגר"א] פ' פנחס הביא דברי הכלי יקר הנ"ל ופי' לפ"ז ענינו של אליהו דע"י מעשה שלו החזיר שם י"ה ושם א"ל למקומו ולכן מיד אח"כ שם הקב"ה יוד וה"א בכל משפחה מישראל וזה"פ בפסוק והיתה לו ולזרעו אחריו וגו' תחת אשר קנא "לאלה-יו", שיש בו אותיות י-ה וא-ל דפנחס גרם להחזיר אותיות אלו למקומם, ולזה נקרא פנחס אליהו דיש בו אותיות א-ל וי-ה, ובזה מיושב מה שלקח יעקב משכון מאליהו הנביא אות וי"ו וכמ"ש בבית האחרון של הפיוט הנה אנכי שולח לכם את "אליהו" הנביא בלי וי"ו, וק' למה דוקא וי"ו, ולהנ"ל א"ש כיון דא-ל וי-ה הרי החזיר לכלל ישראל במעשה דפנחס א"כ זה שלו וא"א לקחת ממנו.

עכ"פ לפ"ז א"ש מש"כ בפיוט איש אשר קנא לשם הא-ל שהוא הי' זה שהחזיר שם א"ל למקומו.

א"ל ענינו חזק ותוקף

וביתר עומק לבאר מה המשמעות בשם א"ל שנמצא בשם ישראל"ל, יש להקדים מה שיל"ע האם שם זה מורה על מדת הדין או מדת הרחמים ונר' שיש בזה סתירות ברש"י. דבפ' כי תשא אצל הי"ג מדות כתוב "ה' ה' א-ל רחום וחנון" [שמות לד ו] וברש"י שם אחרי שפי' דה' ה' הוא מדת הרחמים כתב "אל - אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר (תהלים כב ב) אלי אלי למה עזבתני, ואין לומר למדת הדין למה עזבתני" מצד שני מצינו ברש"י פ' ויצא [בראשית לא פסוק כט] במה שאמר בלעם יש לאל ידי לעשות עמכם רע פירש"י - "יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש על שם עוזו ורוב אונים הוא" היינו א-ל שהוא שם קודש", וכן בשירת הים כ' מי כמכה באלים ה' [שמות טו יא] ופירש"י באלים - בחזקים, כמו (יחזקאל יז יג) ואת אילי הארץ לקח, (תהלים כב כ) אילותי לעזרתי חושה".

ועמד בזה הט"ז בדברי דוד בפ' כי תשא ותי' וצ"ל דס"ל ד'אל' מורה על תוקף גדול, וזה שייך הן לתוקף רחמים גמורים טפי משם בן ד', הן לתוקף מדת הדין, וכאן הוא מורה על תוקף רחמים כיון שהוא דרך תפלה וכתב באמת בשם המקובלים ד'אל' הוא רחמים גמורים. ויש להסמך לזה מה שמצד אחד כתוב וא"ל זעם בכל יום [תהלים ז י"ב] מצד שני כתוב חסד א"ל כל היום [שם נ"ב ג]. דעיקר הנקודה הוא החזק והתוקף. [וע"ע רד"ק תהלים לו פסוק ז עה"פ צדקתך כהורי אל. פי' ההרים הגבוהים. וכן מנהג הלשון, כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו אל האל, כמו: עיר

בסדר מלכים א' י"ט י' שאמר אליהו בזמן אחאב "קנא קנאתי לה' אֱלֹהֵי צִבְאוֹת פִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ פָּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' [הפסטר פנחס] ומש"כ "גש" קאי על מה שעשה בגלגל ונא' [שם י"ח ל"ו] ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו וגו' [הפסטר כי תשא] והגשה זו כיפרה על בנ"י שחזרו לעבוד את ה' ומשכו ידיהם מע"ז]

והנה מבנה הפיוט הוא שבעה בתים בכל אחד שלש צלעות לפי סדר א-ב-אחר התיבה איש הפותחת בכל צלע [וכ"ז עד אות שי"ן אח"כ יש שני בתים ד' צלעות בכל כאחד כאשר כל צלע פותחת באות ת' ללא התיבה איש ובסוף כתוב אשרי מי שראה פניו בחלום וכו' ככתוב הנה אנכי שולח לכם וכו'] וצ"ב במה נתיחד אליהו להיות נקרא איש. עוד צ"ב למה נקרא כאן משה רבינו יקותיאל, ובמעשה דפנחס לא מצינו רמז שמשה יהי' נקרא כן. וכן צ"ב מש"כ קנא לשם "הא-ל" למה נקט שם זה דוקא, וכמובן שאי"ז רק מחמת התאמת הפיוט גרידא. ובליקוט על זמירות למוצ"ש הביא בשם ספר ראשי בשמים כ' מה שהשם א-ל פועל בכל יום עשה פנחס במקום הקב"ה, והביאור ע"פ המלבי"ם סו"פ בלק ובפ' פינחס, ואדמורי בעלזא, בביאור מה שהצליח בלעם להכשיל את ישראל בזנות דלא הי' להם בימים אלו כח ההתגברות על יצה"ר, דעיקר מה שהקב"ה זועם בכל יום זה כדי שיהי' כח ליהודי להרגיז יצר טוב על יצה"ר שלא יכשל בחטא, אבל בימים אלו שהקב"ה לא כעס, לא הי' להם כח זה. וזה"פ בקנאו את קנאתי ופירש"י בקצפו את הקצף שהי' לי לקצוף שכעס של פנחס השלים אותו זעם של הקב"ה וממילא כבר הי' להם כח להתגבר, וא"ש דברי הפייטן איש אשר קנא לשם הא-ל היינו במקום א-ל זועם בכל יום.

כלל ישראל איבדו שם י"ה ושם א"ל

ושמעתי מפי הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א לפרש ע"פ מש"כ בעל הכלי יקר בספרו שפתי דעת על פ' פנחס מאמר רע"א, דהנה ישראל נכשלו גם בע"ז וגם בזנות, וע"י זנות מסתלק שם י"ה מן האיש והאשה ונשאר אש, וע"ז גורם סילוק שם א-ל מישראל"ל כמ"ש לא יהי' לך אלהי"ם אחרים ואל היינו אלהים אך שאל לשון יחיד ואלהים לשון אדנות בלשון רבים כמו כי אלהים קדושים ואע"פ שחז"ל דרשו א-ל מדת הרחמים הוא מפרש כעת כפשוטו. ובזה פי' השינוי מש"כ ושם איש ישראל המכה שכ' המכה אחר שניהם להורות שע"י הזימה הוכה שם אי"ש ע"י סילוק יו"ד מן איש, וישאר אש, וע"י ע"ז שעבדו הוכה שם ישראל"ל בסילוק שם א"ל מישראל. כי שם א"ל הכלול בישראל מנע את בלעם מלקלל שנא' מה אקב לא קה אל, ומש"כ בפ' עריות כי את כל התועבת האל היינו לפי שעריות מביא לידי ע"ז חילול שם א"ל כי לא תנאף כנגד לא יהי' לך. אבל במדינית אמר ושם האשה המכה כי שם האשה לבד הכה בהסרת הה"א מן

גדולה לאלהים (יונה ג, ג), ותהי לחרדת אלהים (ש"א יד, טו), מאפליה (ירמיה ב, לא), שלהבתיה (שה"ש ח, ו), וענפיה ארזי אל (מזמור פ, יא).

[ובאמת מצינו בסידור הרבה פעמים שנקטין שם א-ל כמו בישתבח האל המלך וגו' אתה א"ל, א"ל מלך גדול וכו' א"ל ברוך גדול דעה וגו' את שם הא"ל וכו' לא"ל ברוך וכו' כי א"ל פועל ישועות אתה וגו' הא"ל הנפרע לנו וגו' ורוממו לא"ל, הא"ל הגדול הגבור והנורא א"ל עליון וכו' הא"ל הקדוש כי א"ל טוב וסלח כי א"ל גואל חזק וכו' כי א"ל מלך רופא וגו' הא"ל הטוב ועוד רבות ובוודאי יש דברים עמוקים מתי נקטו שם זה]

התוקף של ישראל לעומת התוקף של ישמעאל

והנה עי' לעיל בפ' בלק "וַיֵּשְׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל" [כד כג] היינו שיש כאן פחד גדול ממי ששם הקב"ה בשמו ענין "א"ל" וברבינו בחיי הביא ד' פרקי דרבי אליעזר פרק ל' "אוי מי יחיה משמו אל", על ישמעאל, שהרי בני קין מזרעו של ישמעאל הם. ומה שאמר: "כי אם יהיה לבער קין", כלומר כי אם יהיה קין לבער אש, ומה שנקרא זרע ישמעאל קין, על שם שישבו באחוזת קין, וכן הוא אומר: [שופטים ד יא] "וחבר הקיני נפרד מקין", והלא כל בני קין נכרתו במי המבול, אלא על שם שישבו באחוזת קין נקראו בני קין, וישיבתן מלכות אשור. אמר בלעם: מכל שבעים לשון שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא שם שמו אלא לישראל ולישמעאל, שנאמר: [בראשית טז, יא] "וקראת שמו ישמעאל", וכיון שהשוה הקדוש ברוך הוא שמו של ישמעאל לשמו של ישראל, "אוי מי יחיה משמו אל", אוי מי יחיה בימיו" ע"כ ד' פרקי דר"א. [וכתב שם הרד"ל אות עט דהענין כי אחיזת ישמעאל בזכות אברהם איש חסד שהוא בשם אל, ולכן הזהירו אברהם שיחזיק עכ"פ בגמילות חסדים של הכנסת אורחים, כי אז יהיה מקום לחול עליו הברכה מסטרא דחסד לאברהם וכן כתבו סופרי הארץ, שעוד היום בני ישמעאל מחזיקים במדה זו הכנסת אורחים, ואף מן הערביים השודדים כתבו שבכ"ז החזיקו לקדם האורח הבא לאהליהם בצל קורתם בלחם ומים].

ומהר"ל בנצח ישראל פרק י' הביא דברי ירושלמי דתענית [פ"ב ה"ן], ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר, שתף הקדוש ברוך הוא שמו בישראל. למה הדבר דומה, למלך שהיה לו מפתח פלטרין קטנה, אמר אם אני אניח המפתח כמו שהיא, הרי היא אבודה, אלא הרי אני קובע בה שלשלת, שאם תהיה אבודה, תהיה השלשלת מונח עלי. כך אמר הקדוש ברוך הוא, אם אני מניח את בני ישראל הרי הם אבודים בין האומות. אלא הרי אני משתף שמי הגדול בהם, מה טעם, "וישמע הכנעני ויושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול" [יהושע ז, ט], שהוא משותף בנו, ע"כ ירושלמי. וביאר מהר"ל דמה ששתף השם יתברך שמו בהם, הוא השלשלת המחבר אותם אל השם יתברך, שלא יהיו נאבדים בין האומות, והם דביקים בו,

כדכתיב [דברים ד, ד] "ואתם הדבקים בה' אלקיכם וגו'". ואינו דומה ל"ישמעאל", שאף כי גם אצלו שם "אל", אינו דומה לשם "ישראל", כי נקרא "ישמעאל" שהשם שמע תפילת הגר [בראשית טז, יא]. אבל אצל "ישראל", לשון "אל" מורה שיש בהם ענין אלקי, שהרי בשביל זה נקרא יעקב בשם "ישראל" - "שרית עם אלקים ועם אנשים" [בראשית לב, כט]. ואם כן שם "ישראל" רוצה לומר שהיה ביעקב ענין אלקי על שם "שרית עם אלקים ותוכל", ולפיכך נקרא זהו 'שתף שמו בשם'. ולכך אמר הכתוב [יהושע ז, ט] "והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול", כי מאחר ששתף השם בשם, אם כן אם יכריתו אותם מן הארץ "ומה תעשה לשמך הגדול", שדבר זה מגיע אל שמו. ע"כ דבריו. הרי דהבדל ישראל וישמעאל דלישמעאל אין בעצמותו ענין אלהי רק שהקב"ה שמע לו אבל ישראל יש בעצמותו ענין אלהי ולכן דבוקים להקב"ה.

ולפ"ז י"ל דבאמת יש לישמעאל תוקף גדול ולכן כל האומות מפחדים ממנו, אולם לכלל ישראל יש תוקף עוד יותר גדול, דלישמעאל הוא רק ענין חיצוני שהקב"ה שומע לקולו אבל אין בעצמותו ענין אלקי, אבל לישראל כיון שהקב"ה קרא ליעקב עצמו א"ל וישראל מורה על מה ששרית עם אלהים ותוכל, א"כ יש מצד עצמותם חוזק ותוקף גדול ואין להם לפחד מישמעאל.

אבל יתכן דכ"ז אם ישראל מתנהגים במדת ישראל ומתגברים בתוקף גדול על היצה"ר שלהם אז מקבלים בעצמם כח אלהי ואף אחד לא יכול להם, אבל אם לא מנצלים כח ההתגברות שוב יש לפחד מכח של ישמעאל.

והנה הפחד מישמעאל הבאנו מרד"ל מצד אחיזתו באברהם איש חסד שהוא בשם קל, אולם י"ל חסד שבא בלי שום תוקף והתגברות על היצר אין בזה עיקר המעלה דמדת החסד, כדחזינן דהתורה הפליאה מדת החסד של אברהם רק בפ' וירא כיון שהי' צריך להתגבר על חליו, דרק אז יש כח כי שרית עם אלקים ותוכל. ושם קל עיקרו הוא התוקף והחוזק. וא"כ אם כלל ישראל יתחזקו במדת החסד תוך התגברות על היצר יהי' בזה תוקף נגד מדת ישמעאל.

עכ"פ לפי הנתבאר במהות כח א"ל, א"ש מה שכתוב בפיוט שפנחס קנא לשם הא-ל דכיון שעשה המעשה לו מתוך תוקף וחוזק גדול והתגברות על היצר ממילא השפיע על כלל ישראל חסד וכפרה בכח גדול בבחינת א"ל. ולפ"ז יש ליישב מה שנקט הפייטן שם יקותיאל שקיווה ישראל לא-ל בימיו [מגילה יג]. שמשו רבינו הכניס והשריש בכלל ישראל את הקיווי למדה זו של

א"ל ולהיות דבוק בה ומושרש בה, וזה גופא נתן כח לפנחס לעשות המעשה הגדול אשר עשה.

מה שנקרא אליהו בפיוט בשם אי"ש

ומה שנקרא אליהו בשם אי"ש בכל הפיוט יל"פ ע"פ מש"כ בדרשות חת"ס [דרוש לשבה"ג רלה]. בהא דאמר' בגמ' ברכות ו: בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס, שנאמר: מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה. וכ' החת"ס הרמז דהנה כל איש ישראל מושרש מאבינו יעקב ע"ה שקראו הקב"ה א-ל [בראשית לג כ], והוא חסד כידוע, וכשנכנסים עשרה מישראל להתפלל הרי עשרה פעמים א-ל בגימ' ש"י ובצירוף שכינתא קדישא הרי אי"ש, אמנם אם אחד חסר יהי' רק ט' פעמים קל בגי' רע"ט ואם תצרף יחידו של עולם הרי ר"פ, כמס' פ"ר דיני מנצפ"ך ר"ל לכן מיד כועס ושורה שם מדת הדין, וזהו מדוע באתי ואין אי"ש מספר אי"ש, ומבואר דצירופי שם א"ל פעמים מביא כעס ופעמים מביא טובה, ולהנ"ל א"ש, דאל יש בו תוקף פעמים לדין ופעמים לרחמים. ושם אי"ש מורה על צירופי א"ל לטובה, וא"ש דאליהו נקרא איש כיון דהוא התחזק במדת א"ל להוריד השפעה ותוקף גדול של חסד וכפרה, וכולו מושרש בשם "אל" שהחזיר לכלל ישראל ויש להוסיף לד' החת"ס דו' פעמים אל בגי' גבורה וח' פעמים אל בגי' אברהם שרק ע"י הגבורה וההתעצמות נגד היצה"ר אז זוכים למדת החסד של אברהם אבינו.

וא"ש מש"כ לקמן כ"ו נ"ג "לְאַלֶּה תַּחֲלֵק הָאָרֶץ בְּנִחְלָה בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת" [ובמסורה הובא עוד פעם אחת בתורה בפ' ויצא "וַיַּעַן לְבָן וְגו' וְלִבְנֵי מִה אֲעֲשֶׂה לְאַלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ" [בראשית לא מג]] עפ"מ"כ באבן עזרא סו"פ אחרי מות [ויקרא י"ח כ"ז] במש"כ שם כי כל אשר עשו מכל התועבות "האל" "האל עם האלה שוה, כמו ההם ההמה", א"כ י"ל דמ"ש כאן לאלה תחלק הארץ היינו דרק לאלה שיש בהם הכח והתוקף של מדת א"ל יהי' להם חלק בארץ, וזה הוחזר לכלל ישראל ע"י פנחס.

ע"כ מדברי הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א.

ויש להוסיף דלד' הירושלמי שהובא במהר"ל שם א-ל" הנמצא בישראל"ל הוא זה שמבטיח שכלל ישראל לא יהיו נאבדים בין האומות, ואליהו הוא זה שמחזיר את כלל ישראל מבין האומות ולכן צריך שיהי' בשמו ג"כ שם א"ל.

תועלת מתנות זרוע לחיים וקיבה

הנני נותן לו את בריתי שלום: [שם]

ובקידושין ס"ו: רמזו בזה גם מה שניתן לו זרוע לחיים וקיבה, וצ"ע מה ענין ג' מתנות אלה להבטחת השלום, וכבר העיר בזה בחת"ס. ונכדו הג"ר יוסף נחמי' קורניצ'ר זצ"ל בחידושי עה"ת פי' ע"ד צחות, דהנה בגמ' פסחים מ"ט: דאילו לא היינו צריכים את ע"ה למו"מ היו הורגין אותנו, ופי' דהנה שנאת ע"ה לת"ח בא מחמת קנאה, ואע"ג דאיהו לא חזי מזלי' חזי דמדרגת הת"ח נשגב ממנו פי אלף, ורק בזאת יתקרה דעתו קצת דהרי הת"ח אין להם כ"כ פרנסה והם צריכים לו לפרנסה, וא"כ בזה הוא גם מרגיש כגבר בגוברין, ובזה נתקרה דעתו קצת.

תועלת קבלת מתנות מבעלי בתים

עוד פי' דברי הגמ' דהנה מספרים על הג"ר שאול מאמסטרדם זצ"ל שמימיו לא קיבל מתנות מבעלי בתים, אך בסוף ימיו התחיל לקבל, ושאלו בנו מה זה אבי ששנית מנהגך, וענה כי זה לא כבר הוכחתי לאיזה עשיר על איזה עוולה, והאיש הזה כועס עלי מאוד עד שנודמנתי לפונדק אחד כמעט עמד עלי להורגני, ולכן אמרתי לנפשי דלא טוב מה שאני לא לוקח מתנות דעי"ז כשיכעס אחד עלי לא ימצא מקום לנקום ממני רק אם יפגע בנפשות, אבל אילו הייתי לוקח מתנות מבעלי בתים, כאשר יחר אף א' מבעלי בתים עלי ימצא מקום לנקום ממני ע"י שלא יתן לי מתנות, דכסבור שאני מצטער מזה שאני לא מקבל מתנה ממנו, ואז נפשי הצלתי, וזה"פ בגמ' פסחים דרק ע"י שאנו צריכים להם למו"מ היינו שצריכים למתנות מהם ממילא אין הורגין אותנו.

ובזה א"ש דניתן לאהרן כ"ד מתנות מיד אחר פ' קרח דעי"ז לא יתקנאו בו כ"כ בחשבם שלכה"פ הוא צריך להם, ועוד שאם יכעסו עליו לא ינקמו בו רק במנעם ממנו מתנותיו. וה"נ כאשר הראה פנחס קנאותו אז עלול הוא להמשיך על עצמו כעס ושנאת העם עד להשחית חלילה, ולכן ניתן לו ג' מתנות ובה ניצל נפשו ויזכה להבטחת שלום. ומסיים ר' יוסף נחמי' "והמבין יבין והנסיון מעיד שיש איזה אמיתות בדברים הללו".

גדר הכהונה שניתן לפנחס

והיתה לו ולזרעו אחרינו ברית כהונת עולם וגו' [שם י"ג]

וצ"ע דמ' דלולא מעשה זה לא נתקיימה כהונתו לעולם, והרי ניתנה כהונה לאהרן ולבניו וכבר נמשחו כולם בשמן המשחה וא"כ כל הכהנים שיולידו הם בכלל הכהנים ועמד בזה רש"י וכ' "שאע"פ שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו, ולתולדותיהן שיולידו אחר המשחתן, אבל פנחס שנולד קודם לכן לא נמשח ולא בא לכלל

כהונה עד כאן וכן שנינו בזבחים קא: לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי.²³

אולם למעיין בסוגיא דזבחים שם יר' דנחלקו בזה תנאי, דרבי יהודה ור"ש סברי דפנחס כבר נתכהן מתחלה דלזה הוכיחו דשעיר ר"ח מפני טומאה נשרפה דאי נימא כרבי נחמי' דמפני אנינות נשרפה הלא פנחס הי' עמהן, ור' נחמי' תי' דלא נתכהן עד שהרגו לזמרי, עוד מבואר שם שיטה שלישית בד' רבי נחמי' דגם עכשיו לא נתכהן רק עד אחרי ימי יהושע ששם שלום בין השבטים ובגמ' שם פריך על שיטה ג' ממ"ש כאן והיתה לו ולזרעו אחריו, מ' דעכשיו נתכהן ולא אח"כ ומשני דזה רק לברכה שיהי' כן ולא שיהי' דוקא עכשיו, ופי' בתוס' ד"ה ההוא דאף דכבר גילה ה' דעתו שיהי' כהן מיד, שמא לא נתרצו לו כל ישראל באותה שעה מפני שהרג נשיא שבט מישראל עד ששם שלום בין השבטים ואז הליבשוהו ומשחוהו וחנכוהו.²¹ אולם לא נתפרש בגמ' לד' ר"י ור"ש מה הי' ענין הברכה כאן הרי כבר הי' כהן, ובמהרש"א כ' דההבטחה כאן הי' על כהונה גדולה, וכמ"ש התוס' שם בד"ה ואידך שכן מצינו בדברי הימים [א' ה'] שלא הי' כהנים גדולים אלא מפנחס ובספרי מפי' ל' מאת בריתי שלום שעמדו ממנו פ' כהנים בבית ראשון ושלש מאות בבית שני וכולם נמנו בספרי.²² אולם השפ"א פי' דזה הי' גופא קו' הגמ' שם ולא נתבאר היטב תי' הגמ' לפ"ז. ובמושב זקנים כאן ביאר דלמ"ד דכבר נתכהן ההבטחה הי' שלא יפגם מחמת שהרג את הנפש. ובדעת זקנים כ' דבאמת הי' כבר משוח מלחמה משבעת ימי המילואים כמבואר בזבחים קב. וכאן נתחדש שיהי' כהן לכל דבר.

וכ"ז נפק"מ לקושיות הראשונים כאן דאיך טימא עצמו זמרי בהריגת זמרי ואף דהי' נס לבסוף שלא מת עד אח"כ כמבואר בתרגום יונתן סו"פ בלק מ"מ איך הותר לו לסמוך על הנס, ועוד יק' דכהן שהרג את הנפש שוב פסול לעבודה, ובאמת בפנים יפות סו"פ בלק כ' דזה

²¹ וביאר הגרי"ז שם דזה דמינוי כה"ג צריך ב"ד של שבעים ואחד היינו בשביל המשיחה דצריך ריצוי של כלל ישראל והב"ד הם השלוחים ולכן הי' צריך כאן ריצוי, אלא שק' דל"ל משיחה כלל הרי לדורות ליכא משיחה לכהנים וכלים כמבואר בשבועות טו: ותי' אחרונים ע"פ שו"ת חת"ס אר"ח תשובה ל"ז ד"ה וז"ל לענין כלי המקדש דמה דלדורות עבודתן מחנכתן וא"צ משיחה הוא משום דע"י העבודה נמשך קדושת שמן המשיחה שהי' מתחלה גם על כלי זה, ומרמב"ן עה"ת ויקרא ח' ל"ה מבואר דכ"ה לענין כהנים, וא"כ א"ש דמה דכהנים א"צ משיחה שהם המשך מאהרן ובניו אבל פנחס שלא נמשח אתם הי' צריך משיחה נפרדת. ועי' לקמן בהג"ה ביישוב קו' זו ע"פ השפ"א.

²² יש שרמזו במלת שלום בוי"ו קטיעה שזה יו"ד בגי' ש"פ נגד ש"פ כהנים גדולים שיצאו מפינחס, ועי' יומא ט. דהיו בבית שני יותר משלש מאות כהנים גדולים צא מהן מ' שנה שמשם שמעון הצדיק ושמונים של יוחנן כהן גדול ובתוס' שם ד"ה ולא הי' דבספרי מבואר דבבית שני הי' רק שמונים או פ"א או פ"ב או פ"ג, ותי' דבספרי לא חשיב אלא הכהנים שיצאו מפינחס, ופי' חזקוני כאן דרך כהנים דתחלת בית שני הי' מפינחס, ונר' דבעצם הי' צריך להיות שכהנים גדולים יהיו רק מפינחס רק דבהמשך בית שני הי' נקנה בכסף ובאמת לא הוציאו שנתן.

גופא הי' הטעם שלא עשה כן משה כיון דהי' כה"ג כמבואר בזבחים שם,²³ והנה אי עדיין לא נתכהן פנחס א"ש וכן תי' בפי' הרא"ש ובדעת זקנים כאן,²⁴ אבל למ"ד דכבר נתכהן צ"ע איך הותר לו להטמאות למת, ולמה לא נפסל לעבודה, ולענין הקו' דטומאת מת תי' הרא"ש דהי' רק גוסס והק' האחרונים מנזיר מג. דאסור להכנס לאהל גוסס, ובמאירי יבמות סא. דבמקום חילול ה' ליכא לאו של טומאה, ועד"ז כ' בזה"ק ריד. לענין הפגם של רציחה דבעלמא רציחה הוי פגם גדול לכהן אבל בפנחס שעשה כאן לקנא לש"ש לא נפגם וכ"כ במושב זקנים לבעלי התוס' ובחזקוני דזה גופא הי' כאן ההבטחה על הכהונה שלא יפגם מחמת הרציחה, [עוד תי' במושב זקנים בשם ר"י מפאריש דכיון דהי' בו דין מיתה גברא קטילא קטיל] ובפנים יפות הנ"ל כ' דזה הי' טעם משה רבינו דסבר דכיון דאין חיוב להרגו הו"ל גדר רשות ואין להטמאות, או דסבר דכיון שהוא כה"ג ופנחס כהן הדיוט עדיף שפנחס יעשה אותו.²⁵

והנה לצד שלא נתכהן עד שהרגו לזמרי ק' באמת למה לא נמשח ביחד עם אהרן, ותי' בגור ארי' שהי' עדיין קטן, אבל בקיצור מזרחי תי' דכיון דהי' גלוי לפניו ית' שיזכה בה בזכות עצמו במעשה הגדול הזה לא רצה למשוך אותו אז שהי' נראה כאילו קיבל כוחו רק ע"י אהרן. הנה בפשוטו נר' דאחרי שהוא כבר כהן הוא כמו כל כהן רגיל שנולד אחר שנמשח אהרן, ונמצא דאין בינו לשאר כהנים רק הבדל בזמן שהם היו כבר כהנים לפני זה והוא נעשה כהן רק עכשיו וא"כ לא הרויח כלום דאילו לא הי' עושה מעשה זה הי' נמשח עם אהרן ומאי נפק"מ אם כהונתו בזכות אהרן או בזכות עצמו.

²³ ומזה נר' דנקט דהי' אצל משה איסור להטמאות למת וק' ממה שטימא עצמו לעצמות יוסף וצ"ל דאחרי מ"ת שוב לא התעסק בו, ובס' חבצלת השרון פ' במדבר כ' עפ"י ד' הראב"ד תמיד כח. דמשה לא הי' כהן גמור דהרי לא הי' יכול לראות נגעים וכ' בזבחים קב. הטעם דאהרן ובניו כ' בפרשה, ולכן הי' דינו כלוי לשמור את המקדש, וי"ל בבאור גדר הדבר דלא הי' לו רק קדושת כהונה ולא הי' ממשפחת כהונה ואיסור טומאה תלוי במשפחת כהונה ולכן הוכשר רק לעבודה ולאכילת קדשים, ולענין פנחס ית' לקמן להיפך דעד שלא נתכהן הי' רק ממשפחת כהונה בלי קדו' כהונה ולפי"ז רק פנחס הי' לו איסור טומאה ולא משה.

²⁴ וצ"ע דנקט כצד א' בגמ' עוד ק' דבהמשך הק' דמ"מ הרי אביו כהן ואיך נטמא וע"ז תי' דנשאר גוסס והרי כבר נקט דעדיין לא נתכהן, וכ' בחבצלת השרון דס"ל לרא"ש דהנהרן בגמ' הוא רק לענין קדושת כהונה לאכול קדשים וכדו' דלזה יתכן דצריך להיות נולד לכהן קדוש, אבל טומאת מת תלוי במי שהוא משפחת כהונה ולכן הוצרך לתרץ מצד גוסס.

²⁵ וכבר חקרנו בפ' קרח בגדרו של פנחס לענין אכילת תרומה וקדשים לפני שנחכה דד' המשך חכמה לעיל י"ח י"א דהי' מותר לאכול מדין בת כהן אולם הכלי חמדה סוף במדבר בקו' מיד ולדורות סק"ו חילק בין חטא ואשם דלא הי' אוכל ושירי מנחות שהי' יכול לאכול והחזו"א אה"ע קמ"ח לקידושין דף ל"ז פשיטא לי' דרך בנות נטפלות ולא בנים.

כהונת פינחס מיזוג חסד ודין

והנראה בעו"ה בהקדם מה שאמר מוח"ז הג"ר יצחק צבי שרייבער זצ"ל בדרשא בברית מילה, נדפס בספרו שוקל וסופר דדקדק מד' הרמב"ן דהי' זה סוג כהונה אחרת שכ' רמב"ן מש"כ "ברית" כהונת עולם, ו"את בריתי שלום" ולא כ' כהונת עולם כמ"ש באהרן [שמות כ"ט ט'] להורות שיתן לו ברית עם השלום הדבק בו, ובאהרן כ' לכבוד ולתפארת ולכן אמר אשר קנא לאלקיו והמשכיל יבין. וביאר מוח"ז דזה סוג כהונה אחרת, דסוג כהונה דאהרן הי' כהונת שלום אוהב שלום ורודף שלום אבל כהונת פנחס הוא אשר קנא לאלקיו במדת הדין וגם בזה ויכפר על בני"י, כי בעבודת ה' צריכין גם מדת החסד וגם מדת הדין והקנאות להכרית כל מריע וזה ענין שפנחס זה אליהו שאמר קנא קנאתי לה' ואליהו הוא מלאך הברית שהוא במסירות נפש להכרית כל מריע. עכ"ד.²⁶

ונבאר דבריו יותר עפ"י ד' האגרא דכלה שהבאנו לעיל דכיון דפנחס הי' מסוגל להביא הגאולה במהרה בימינו, כי הוא המבשר לעשות שלום בעולם, וזהו דרגא דברית שלום, לכן הי' מוכרח לעשות הכנה לזה לקנאות קנאת הברית שלום, והי' גלוי לפני הקב"ה שמעשה זה הי' כרוך בהריגת נשיא שבט מישראל, ובזה צריך להיות מסטרא דגבורה דוקא, אבל מדת כהן הוא מסטרא דחסד, ולכן נשאר בסטרא דלוי שהוא סטרא דגבורה, כי הי' מוכן לעשות נקמה כדי שיבוא אח"כ ליטול שכרו להיות מלאך הברית, ולכן נקרא שמו פינחס מלא יו"ד בגימ' יצחק מדת הדין ואחרי שקיים המצוה נתלבשו בו נשמות נדב ואביהוא בני אהרן הכהנים מסטרא דחסד ונתבשר לכהונת עולם, ע"כ וא"כ י"ל דמעשה נשאר גדר כהונה שלו ממוזג חסד ודין. ע"כ. וא"ש דפנחס הי' ג"כ גדר משוח מלחמה כמבואר בפ' מטות ובזבחים קב., דגדרו כהן בצירוף מדת הגבורה והדין.²⁷

וע"ע בשפ"א תרל"א לבאר מש"כ בדין הוא שיטול שכרו כי באמת הי' כבר כהן מקודם אך כי כהן הוא בחי' אהבה וחסד, וזה הי' בגדר מתנה מהקב"ה ולכן הי' לעולם, אבל פינחס זכה לזה בדין וג"כ לדורות ע"י

²⁶ וסיים דבריו דרך הנימול נקרא ע"ש אבי זקינו שהי' ידוע במדותיו הנעימים במדת החסד אוהב שלום ורודף שלום ומ"מ במקום שהי' נוגע להעמיד הדת על תלה עמד בפרץ בכל כוחו, וע"כ נקוה שהרץ הנמול יזכה ג"כ ללכת בדרך זו ע"כ דברי מוח"ז. והדברים ראויים למי שאמרם שגם הוא הי' מצד מאיר פנים לכאנ"א ברוב אהבה וחבה, מאידך הי' מוחה ועומד בפרץ בכל ענין שהי' בזה שינוי ממסורת אבות.

²⁷ ואמר הגרי"ז דבוודאי כשבירך פינחס על נשיאות כפים אמר אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, וידידי הרב אהרן הכהן ארנטרי שליט"א אמר דפשוט שהוא כן דאין לומר דכיון שנמשח לחוד ל"ש שיקבל קדושת אהרן דהרי גם בני אהרן נמשחו לחוד וכל זרע אהרן לא נולדו מאהרן רק מבני אהרן, דהרי לא הי' לאהרן ילדים אחרי משיחתו ואעפ"כ זה נקרא קדושתו של אהרן וא"כ ה"נ אצל פינחס, דהרי אילו לא הי' מזרעו של אהרן לא הי' יכול לקבל כהונה גם בתור שכר.

שכיפר על בני"י, ומעשה זה הי' צריך להיות דוקא ע"י איש פשוט מתוך כלל ישראל להראות שגם כשכלל ישראל חוטאים יש מישהו מתוכם שאיכפ"ל, והכנים המעשה בתוך כלל ישראל, ולכן לא הי' נמשח מקודם, וגם שיזכה לכהונתו ע"פ דין וע"י שמתוך אהבה עשה דין בחוטאים עירב וחבר החסד עם הדין וע"י בא לבחי' כהן וחסד גם ע"פ דין וכו' ע"ש באריכות.²⁸

הדגשת השם בקרא מורה על התיקון

ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא וגו' [שם י"ד]

וצ"ב למה נזכר עכשיו להזכיר שמו מה שלא כתוב בסו"פ בלק, וכ"ה האור החיים הקדוש, ותי' דהקב"ה אינו רוצה לזלזל אפי' רשעים לפרסם מי הם בעלי דברים המתועבים, ומקושש יוכיח, וכן כאן לא נזכר בשעת מעשה רק אחרי שהזכיר שבחו של פנחס הזכיר שקנא גם באדם חשוב, ואח"כ כתב אור החיים הק' דמש"כ שם איש ישראל למדת שלא נעקר משורשו, דרק החלק הרע אשר נדבק בו מן המדינית זה מה שהוכה, הא למדת שיצא הפסידו מה שהפסיד בעבירה ונפרע ממנו העון בהכאתו של פינחס ומיתתו כפרתו ע"ש עוד. ויש להוסיף מש"א האמרי אמת²⁹ ע"פ מש"כ הזוה"ק לקמן לענין צלפחד דכיון שהוזכר שמו של צלפחד בידוע שנתכפר לו עונו כן לאחר שנהרג זמרי נתכפר לו עונו ולכן הוזכר שמו. והלב שמחה חידש כן גם לענין דתן ואבירים המוזכרים לקמן, אולם מאור החיים מ' דדתן ואבירים היו כולו רע ולכן הודגש בקרא להיפוך הוא דתן ואבירים וגו' אשר הצו דהם אשמים בכל מעשה קרח. [ומדברי הזוה"ק אין רא' לדתן ואבירים דזה רק כשהקב"ה מדבר עם משה ומזכיר שם האיש, ובפרט שלא הי' צורך לומר המילים "כן בנות צלפחד דוברות" ולא כשהקב"ה מצווה אותו לכתוב בתורה – ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א]

ולדברינו לעיל דיסוד פרשת פינחס הוא מה שפינחס זה אליהו מכין את כלל ישראל לתיקון ולקבלת חלקם בא"י ולגאולה, א"כ א"ש דדוקא בפרשה זו יהי' מודגש התיקון על זמרי ועל צלפחד, וכן הוזכר ובני קרח לא מתו דשם נרמז גם תיקון לקרח, ולאור החיים הק' מה שהודגש האשמה על דתן ואבירים הוא לסלק האשמה מקרח ועדתו דזהו יסוד של אליהו להחזיר את כולם לשורשם.

²⁸ ובזה יש ליישב קו' הגרי"ז למ"ד שלא נתמנה לכה"ג רק אחרי ששם שלום בין השבטים דאז הי' ריצוי של כלל ישראל ול"ל ריצוי, ולד' שפ"א יל"פ לפי שכהונתו הי' בגדר אחר לא בגדר מתנה רק בגדר שנוטל בדין ובזכות עצמו ושיהי' כמו איש פשוט שבא מתוך כלל ישראל ושישאר מעשה זה בתוך כלל ישראל ולזה הי' צריך המינוי שלו הסכמת כל ישראל.

²⁹ ליקוטי יהודה.

עוד יש להוסיף שאין לנו כלל השגה במעשהו של זמרי שהי' בו משורש נשמת רע"ק וכ"ד אלף שמתו הם מקביל לכ"ד אלף תלמידי רע"ק³⁰ וראה בכזבי שורש נשמת משיח, עי' בספר **מי השילוח** כאן, ועיקר האיסור לא הי' בתורה שבכתב רק בתורה שבע"פ ולכן התיר לעצמו לעבור על איסור זה לצורך תיקונים גדולים ועצומים, ולכן לא הי' אף אחד יכול למחות בו רק פינחס שכבר ראה קבלת תורה שבע"פ, ופי' שם דזה"פ כאן **ושם איש ישראל וגו'** היינו שהקב"ה הראה לפינחס אחר המעשה שעשה עם מי הי' המלחמה שלו שאל יחשוב שהי' נואף גמור ואכמ"ל בכל זה. [וכבר הרחיב בזה הגרמ"י רייזמן שליט"א בשיעוריו בשנת תשע"ח]

בירור קדושת ישראל דוקא במנין זה

ראובן בכור ישראל חנוך משפחת החנכי וגו' נכ"י ה'

וברש"י לפי שהיו השבטים מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם סבורים שהם שלא שלטו באמותיהם וכו' לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה וכו'.

³⁰ שורש הדבר גילו המקובלים [האריז"ל ונתב' גם ברמ"ע מפאנו ובליקוטי שושנים מהר"ש מאוסטרופולין בס' הגילגולים פרק מ"ב כ' עקיב"א בן יוסף עם י"א אותיות בגי' זמרי בן סלוא, עוד כ' שם שרע"ק הי' ניצוץ וגילגול שמעון שהרג כ"ד אלף בשכם וכן במעשה שיטם שוב פגמו בזנות נפלו משבטו אותן הכ"ד אלף וניתקנו אח"כ בכ"ד אלף תלמידים שהיו לרע"ק. ובס' ליקוטי שושנים לר"ש אוסטרופוליא כ' דרע"ק הי' ניצוץ משכם בן חמור בסוד מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, ושכם הי' כלול מב' קליפות משמרה ראשונה חמור נוער השני' כלבים צועקים [ברכות ג.]. וחמ"ר ר"ת משמרה ראשונה חמור שכם ר"ת משמרה שני' כלבים, וז"ש רע"ק ואנשכנו כחמור א"ל תלמידיו רבי אמור ככל"ב ומבואר בסדר הדורות ח"ב ערך רע"ק סק"א דכיון שמלו עצמם אנשי שכם ונהרגו על לא עול בכפם באו שוב בגילגול של כ"ד אלף שמתו במגיפה בעון שיטם, ולא גמרו את התיקון במיתה זו ולכן באו שוב בגילגול בתלמידי רע"ק, וכזבי בת צור גילגול דינה, ושוב נתגלגלה באשת טורנוסורפוס שבאה להכשיל את רע"ק ועמד בנסיון ולכן נשאה בהיתר ורע"ק מת על קד"ה לכפר על חילול ה' של זמרי בן סלוא.

ובספרי **מי השילוח ובית יעקב** ועוד ספרים הוסיפו שהי' לזמרי כוונה עמוקה דכמו דכ' אריז"ל דע"י דביקות שכם בדינה יצאו נשמות העשויות בקליפה לתוך דינה [וי"א דזה הי' נשמת רע"ק וכנ"ל] וכדכ' אור החיים הק' ר"פ כי תצא לענין היתר יפת תואר דפעמים יש שם נשמות העשויות ולכן הם יפה תואר גם לצדיקים, ה"נ בכזבי הי' ניצוץ נשמת משיח בזכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק, וסבר שע"י שידבק בכזבי יוציא נשמת משיח וא"כ הי' לו מחשבת מצוה ופינחס לא ידע זה וחשב שזה סתם עבירה ומ"מ פינחס הי' צודק דעדיין הי' מוקדם מדי להוציא נשמת משיח שעדיין לא נתברר הניצוץ עד בועז ורות, ובוה פירשו בפ' קדושים מש"כ בענין **שפחה חרופה [ויקרא י"ט כ']** דהפדה לא נפדתה ולא ימותו דהיינו דמיידי בדבר שמצד לבוש החיצוני דומה לרע ובעומק יש שם טובה גדולה ולכתחלה אין רצון ה' להתעסק בזה, ורק אם כבר נכנס הקב"ה יברר אותם, והאדם צריך לסבול מזה וזה **בקרת תהי'** ע"י בירורים, וכמו שיש נפשות באומות העולם שרוצים לבקוע מחיצתם ליכנס לישראל ואין הקב"ה רוצה שישראל יכנסו לבשם להוציאם, וזה והפדה לא נפדתה שלא הגיע זמן הבירור והפדיון, אולם אם כבר נכנס לא ימותו כיון שבעומק יש כאן דבר טוב וכפר עליו הכהן כענין מעשה זמרי שפינחס כיפר עליו.

וצ"ע דהו"ל לרמז כן כבר במנין הראשון אחרי שיצאו ממצרים, וכלי יקר ועוד תי' דאחרי שקלקלו בשיטים הי' מקום לאומות לומר דזה גילוי דכבר קלקלו במצרים, [ועוד דבמנין הראשון הי' בן שלומית בת דברי ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה] וע"ע במש"כ שפ"א תרמ"ג דעדות ל"ש רק כשיש פיקפוק ורק כאן כבר הי' פיקפוק ע"י החטא דבנות מואב אבל דור ראשון לא הי' שייך לנסיון זה, ועוד דלפני חטא פעור הי' כבר תערובות רע והפעור בירר אלו שלא שייכים לכלל ישראל כמו אבן השואבת ועכשיו הי' אפשר כבר להעיד עליהם, והגרמ"ק בדעת נוטה תי' דכאן נתפרשו לענין חלוקת הארץ והי' צריך לדעת מי הנוחל.

ולדברינו בתחלת הפרשה ע"פ שפ"א י"ל דבעצם כל פרשה זו הוא מכוחו של פנחס זה אליהו להבטיח להעלות כל הנשמות הנמוכות בכל עת ובכל מצב עד ביאת המשיח, ולכן בזכותו נקבע נקודת הקדושה בעצם שמות ישראל לא רק בגדר עדות בעלמא מה שהי' במצרים רק בגדר קביעות ומציאות שבכל מצב שכלל ישראל לא יגיעו במשך הדורות תמיד יהי' אפשר להחזירם לנקודת הקדושה ע"י ששם ה' חקוק בהם. ולנתב' לעיל עפ"י שפ"א דאליהו הוא שהעמיד קדו' הברית מילה שמכחה יזכו ליכנס לא"י וחתומת השם הוא גילוי קדו' הברית בוודאי א"ש דדוקא כאן הוצרך לקבוע קדו' הברית כדי שיכנסו לא"י.

לימוד זכות על קרח ועדתו

ובני אליאב נמואל וגו' הוא דתן ואבירם אשר הצו וגו' ובני קרח לא מתו [שם ט' - י"א]

כתב באור החיים הקדוש דעיקר מטרת הפרשה בזה הוא להגיד שהן היו הסבה לרשע שנעשה ויתכן שגם קרח הם הרשעים שהם הסבה לרשע שנעשה ויתכן שגם קרח הם החטיאוהו, וא"כ כל הנפשות שמתו במעשה קרח תלוי בהם ויש בזה לימוד זכות על קרח ועל ר"נ ראשי סנהדראות, ובזה א"ש שנא' כאן ובני קרח לא מתו שזה יגיד זכות אביהם שלא שטפם חובו כדרך ששתף חובם של דתן ואבירם כל בתיהם לפי שהם עיקר המחלוקת. [וכבר הוזכר לעיל דלב שמחה ר"ל ע"פ זוה"ק דצלפחד דגם בדתן ואבירם כיון שהוזכרו בקרא הי' להם תיקון]

בני קרח מצילים נשמות מגיהנם

והנה בבני קרח פירש"י דכיון דהרהרו תשובה בלבם נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם, וק' דא"כ יכנסו לג"ע, ותי' הכת"ס דכיון דסו"ס החטיאו את הרבים לא הי' שייך שיכנסו לג"ע. אולם הבית ישראל זי"ע אמר³¹ להיפך ואמר שמצוה לפרסם כן כי באמת היו צדיקים, רק

³¹ ליקוטי יהודה.

ריבוי שבט מנשה בסוף ארבעים שנה

בני יוסף למשפחותם מנשה ואפרים וגו' אלה משפחות מנשה שנים וחמישים אלף ושבע מאות וגו' אלה משפחות בני אפרים וגו' שנים ושלשים אלף וחמש מאות וגו' [כ"ו כח-ל"ז]

בספר נפלאות מתורת ה' [עמ' ע"ן] העיר כאן דבר נפלא, דהנה כשאנו באים לכלל סיכום המספר של פ' פנחס ביחס להמנין שהי' בהתחלת ספר במדבר, שהי' הבדל של כמעט ארבעים שנה, אין כ"כ הבדל במנין, כי במספר הראשון הי' 603,550 וכאן היו 601,730 הרי שהי' עוד חסר ממנין הראשון, וזה מובן כיון שמתו כל האנשים אשר הגיעו לימי שישים.

אולם הפלא היא, בהבדל מנין אפרים ומנשה דבמנין הראשון הי' אפרים 40,500 ומנשה הי' 32,200 א"כ ביחד היו קרוב ל73,000 אשר אם היו אפרים ומנשה לשבט אחד, אין בכל השבטים מספר הרבה כמוהם, חוץ יהודה שהי' 74,000 אלא דראובן ושמעון ביחד הי' קרוב ל106,000 וא"כ הי' ראובן ושמעון יחד יותר מאפרים ומנשה 33,000 וכן יהודה הי' כמו אפרים ומנשה יחד.

אולם זה פלא, כי במנין השני שהי' ל"ח שנה אח"כ הי' בשבט מנשה 52,700 ובאפרים הי' 32,500 וא"כ היו ביחד יותר מ85,000 וגם היו יותר מראובן ושמעון יחד שהי' קרוב ל66,000 נמצא דאפרים ומנשה היו יותר מראובן ושמעון יותר מ19,000 וא"כ נתרבה מנשה על שמעון יותר מ37,000 וגם אם נימא דכל הכ"ד אלף בפעור נפלו משמעון יש עוד חסרון הרבה, ובוודאי כ"ז שלא כדרך הטבע.

[והאמרי אמת ביאר דכוונת רש"י דברים ל"ג כ"ד ברוך מבנים אשר דנתרבה בבנים קאי על מה שאשר נתרבה כאן יותר ממנין הראשון קרוב ל12,000]

ותי' בספר הנ"ל דכ"ז נכלל בברכת יעקב ליוסף, "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהי' לי" [בראשית מ"ח ה'] דמספר השבטים אפרים ומנשה היו כראובן ושמעון ביחד, וכתב דאולי השגחה זה שבמשך ימי המדבר יסתבב מנין זה הוא יותר נס מקריעת ים סוף וירידת המן.

אולם עדיין לא נתבאר בדבריו ההבדל בין מנשה לאפרים בזה דבמנין הראשון הי' אפרים כ40,000 ומנשה כ32,000 ובמנין השני התרבה מנשה ל52,000 ואפרים הופחת ל32,000 הלא דבר הוא.

הבדל בין אפרים ומנשה בהנהגת המדבר והטבע

ושמעתי בזה מפי הג"ר ישראל דוד שלעזינגר שליט"א ע"פ דברי הנצי"ב בפתחתו לספר במדבר דענין ספר במדבר שנקרא חומש הפקודים ע"ש שני המנינים

נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם כדי שיצילו אחרים כמו שיושב אברהם אבינו על פתחו של גיהנם, וכמו שידוע על הרבה צדיקים שעברו דרך גיהנם כדי להציל משם נשמות.

ולדברינו דענינו של פ' פנחס הוא להעלות ולהציל הנשמות הנמוכות ולקרב כל כלל ישראל לתיקונו השלמה ושיזכו כולם לגאולה, וזה ע"י כח אליהו הנביא, א"ש דכל ענין זה של הלימוד זכות על קרח ועדתו, מה שבני קרח מצילים מגיהנם הוא דוקא כאן בפ' פנחס.

ההבדל בין אצבון ואזני

לאזני משפחת האזני וגו' [שם ט"ז]

וברש"י אומר אני שזו משפחת אצבון ואיני יודע למה לא נקראת משפחתו על שמו וכ' השל"ה הק' לרמז שאחז"ל [כתובות ה:] אצבעות של אדם כיתדות שאם ישמע דבר שאינו הגון ישם אצבעו באזנו והוסיף החת"ס [בתורת משה] דכיון ששבט גד היו שכנים עם ראובן ושמעון שהי' בהם רשעים דתן ואבירים ור"נ איש וזמרי בן סלוא וכ"ד אלף שמתו במגפה ע"כ כ' שם אצבון, ועכשיו שכבר נסתלקו ונשארו רק הצדיקים ע"כ הסיר **אצבעו ונקרא אזני** אוזן שומע תוכחת חיים בקרב חכמים תלין. ויש להוסיף מש"כ שם עוד מה שכאן ראובן שמעון וגד קודם ליהודה ויששכר וזבולון ובדגלים קדם יהודה לראובן, ותי' כי עתה חטאו ראובן במח' קרח ועדתו ושמעון בפעור והנותרים היו בעלי תשובה וקדמו לצדיקים שלא חטאו.

באופ"א פ' הג"ר נתן חיים זאהן שליט"א ד' גמ' כתובות ה: דמתחלה כ' העצה לשים אצבעו באזנו בשמעו דבר שאינו אגון ואח"כ כ' דלכן כל האוזן ק' והאליה רכה שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אלי' לתוכה וצ"ע הרי כבר יש עצה של שימת האצבע, [וחת"ס שם תי' דהאצבע לבד אינו לכתחלה שמתלכלך ואינו ראוי להזכיר ש"ש ולכן נבראה האליה להפסיק בין האצבע לאוזן] וי"ל דשימת האצבע פועל יותר וי"ל דכ"ז שאינו עוסק בתורה צריך דוקא ע"י האצבע אבל בעוסק בתורה מספיק גם בשימת האליה, וא"כ א"ש דבפעם הראשון בבאי מצרים הי' זה לפני מ"ת ולא הי' עדיין כח התורה ולכן הוצרך לשים אצבעו באזנו ונקרא אצבון, אבל כאן זה כבר אחרי מ"ת ושוב א"צ האצבע וסגי בשימת האלי' בתוך האוזן ולכן נקרא אזני. שו"ר במי השילוח שתי' דכשירדו למצרים מקום טמא סתמו את אזניהם מלשמוע דבר רע, אולם כשנכנסו לא"י נקראו אזני כדי שיהי' אזניהם פתוחים לשמוע דברי קדושה, היינו שעל האדם לדעת מתי להשתמש בחושים שלו ומתי למנוע.

כאן שתי הקצוות נפתלי השמח בחלקו וכדהארכנו בפ' נשא במעלת נפתלי שהוא שבע רצון וזבולון שמתרעם על חלקו. וכבר הבאנו לעיל במעלת מנשה שהי' מרוצה בחלקו ולכן זכה להתרבות כ"כ וקיבל חלק בא"י גופא וגם בעבר הירדן.

הוכחה שבנות צלפחד חיבבו את הארץ

ותקרבנה בנות צלפחד וגו' למשפחות מנשה בן יוסף וגו' [כ"ז א']

וברש"י יוסף חבב את הארץ ובנותיו חבבו את הארץ שנא' תנה לנו אחוזה וכו' העיד האמרי אמת³² שאמו היתה חולנית בעיר אוטבוצק בפרשת פנחס תר"ס [שבועות אחדים לפני הסתלקותה], וכששמעה שבנה לומד פרשה זו ודברי רש"י אלו, הקשתה לו מנין לחז"ל זה, אולי בקשו כן בשביל שרצו ירושה, דבשלמא אם הי' נותנים להם ברירה בין כסף לנחלה, והיו בוחרים נחלה, הי' מובן הראי', אבל כאן לא יקבלו כלל.

והשיב לה האמרי אמת, דצלפחד כבר מת לפני ל"ח שנה בין למ"ד מן המעפילים הי' בין למ"ד מקושש הי', ולמה המתינו עד עכשיו והלא היו יכולים לתבוע מטלטלין כדמבואר בחז"ל דנתן תתן מרבה מטלטלין, ובוודאי הי' לו רכוש מביזת הים וביזת מצרים ובהכרח דזה לא הי' איכפ"ל דרצו דוקא נחלה בא"י.

ולענ"ד י"ל בפשיטות, דהנה העידו חז"ל עליהם דחכמניות ודרשניות וצדקניות היו, ואמרו בב"ב קיט: צדקניות היו שלא נישאו אלא להגון להם ואפי' קטנה שבהן לא נישאת רק לארבעים שנה, ואף שבדרך כלל מי שלא נשאת עד אז שוב אינה יולדת מ"מ בטוחין היו בצדקתן שיעשה להם הקב"ה נס כיוכבד כמבואר ברשב"ם שם, והנה בוודאי שהיו הרבה שרצו להנשא לצדקניות אלו, ואולי גם הציעו להם ממון רב ומ"מ סירבו, והנה מי שיכולה לוותר על כ"כ הרבה נוחות ולחכות על שידוך הגון כ"כ הרבה זמן אף שבוודאי הם מפסידים בזה הרבה גשמיות, והם גם סמוכים ובטוחים על נס, אם הם באים לתבוע נחלה היעלה על הדעת שכוונתם לכסף בעלמא, ונצייר אילו הח"ח זי"ע הי' בא ותובע חלק בא"י היעלה על דעת מאן דהוא דכוונתו לכסף בעלמא.

עומק שאלת משה להקב"ה בענין צלפחד

אבינו מת במדבר והוא לא הי' בתוך העדה וגו' ויקרב משה את משפטן לפני ה' [שם ג'-ה]

שנמצאים בו, וק' דלמה התייחד להקרא ע"ש הפקודים דוקא יותר משאר הענינים, אלא דעיקר זה הספר הוא החלפת ההנהגה מהליכתם במדבר שהוא למעלה מדרכי הטבע בהנהגת משה רבינו, להנהגת דרכי הטבע בכניסתם לא"י. וזה השינוי התחיל בשנת הארבעים בפ' חקת, ועיקר ההפרשה הי' ניכר בשני הפקודים דבפעם הראשונה הי' הכל לפי סדר הדגלים מד' רוחות כמרכבה לשכינה והי' אפרים ראש דגל, וקודם למנשה, אבל בפקודי פ' פינחס בשנת הארבעים דהוא ראשון בהליכה בדרכי הטבע.

והסביר ענין זה יותר בפר' ויחי עה"פ "שכל את ידיו כי מנשה הבכור" [שם פסוק י"ד] דלכן לא החליף יעקב את מעמדם אלא שכל את ידיו, כי רצה שברגל הי' מנשה בצד ימין כיון שאפרים הי' לפני מנשה רק בעניינים רוחניים מה שלמעלה מהליכות הטבע, אבל בהליכות הטבע מנשה קודם.

והנה היד משמשת את הראש והדעת, והרגל משמשת הליכות הגוף לפי טבעו, וכדאמרו חז"ל ברא כרעי' דאבוה, דהרגל טבע אביו שמהלך בעצמו בלי מחשבה ושכל, ולכן רצה יעקב שמנשה יעמוד ברגלו לצד רגלו הימנית ושיכל את ידיו שאפרים הי' אצל ידון הימנית.

ולפ"ז א"ש למה התרבה מנין מנשה כ"כ בסיום תקופת המדבר לפני כניסתם לא"י כיון שעכשיו התחזק כח מנשה.

אולם יש עוד נקודה במנשה, שבעבור זה התחזק כוחו, והוא מה שהתרצה במעמדו לצד שמאל הגם שיעקב נתן אפרים אחיו לפניו מ"מ לא קנא בו, ולזה זכה שהתרבה מאד במדבר, וכן מצינו דמשה רבינו שם חצי שבט מנשה עם ראובן וגד, כיון שראובן וגד בקשו נחלה לעצמם ורצה משה שיהי' אתם מנשה שמרוצים בחלקם. וראה בקטע הבא ענין זה בריצוי הנחלה בא"י.

ריצוי מקום הנחלה בא"י

לרב תרבה נחלתו וגו' [שם נ"ד]

וברש"י דהי' גורל וע"פ רוח הקודש דאלעזר הי' עומד באו"ת ואומר ברוה"ק אם שבט פלוני עולה, תחום פלוני עולה עמו וכו'. וזה מגמ' ב"ב קכ"ב. ושם נתפרש משל דטורף בקלפי של שבטים ועלה זבולון טרף בקלפי של תחומין ועלה תחום עכו ואומר זבולון עולה תחום עכו עולה עמו, טורף בקלפי ועלה בידו נפתלי ועלה עמו תחום גינזור וכו' וצ"ע למה נקט דוקא ב' שבטים אלו, וכ' בספר אבני שהם דרמו למגילה ו. דהי' זבולון מתרעם על חלקו לפני הקב"ה דלמה נפתלי אחיו קיבל שדות וכרמים והוא לא יקבל רק ימים וחולות, עי"ש וא"כ נקט

³² ליקוטי יהודה.

דהתורה לא פירש שמו כדי שלא לפרסמו, מ' דהי' בזה פגם, וכן קאמרי בנותיו "כי בחטאו מת".

אולם מקום הספק הי' דהיום הוא כבר כמעט מ' שנה אחרי שנהרג ואולי כבר נתקן לגמרי מחטאו בפרט שכוון לש"ש, [וגם דעצם החטא לא הי' כ"כ בגדר מזיד אלא בגדר שוגג וכדנרמז בהא דאמרו כי בחטאו מת וחטא הכוונה לשוגג- אמרי אמת] וגם שמסתמא באמת פעל בכלל ישראל פחד מחילול שבת, ויש לומר דזה מה שרמזו בדבריהם ובנים לא היו לו היינו דאין המשך למעשה חילול שבת שעשה דאדרבה זה רק גרם לחיזוק בשבת, וא"כ מעתה אדרבה יש לו יותר זכות לקבל נחלה בארץ כיון שחיזק ענין שמירת שבת, וגם בוודאי ל"ש כלל ענין מומר ליבו, דזה רק כשמת בלי תשובה וכוונה לש"ש ואנו לא יודעים מתי נתקן, אבל כאן יכול לשאול שאלה זו ליודע נסתרות.

עדות הקב"ה שנתקן חטאו

וע"ז קיבל תשובה "כן בנות צלפחד דוברות"³⁴ וכיון שהזכיר הקב"ה שמו של צלפחד ובפרט שהי' מיותר, ברור שמעשה צלפחד כבר נחשב כצדיק גמור וכדכתוב בכאן בזוה"ק קנו. דכיון דדכר שמי' דצלפחד קודשא ב"ה, דכתיב כן בנות צלפחד דוברות אתידע דאיכפר חובי' וא"כ אדרבה יש לו זכות שמירת שבת, ועליו כתוב בנביא "והסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ונתתי להם בתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת", [ישעי' נ"ו ד'] ואדרבה אין לך בר הקמת שם גדול ממנו.

וכבר הערנו דבר נפלא, דמכל דור המדבר לא נשאר שםם בנצחיות התורה רק צלפחד [חוץ מגדולי האומה או מי שנזכר לגנות] ויתכן דזה בזכות מה שפעל שמירת שבת אצל כלל ישראל.

צלפחד היה מרוצה בכל מצב שהקב"ה הזמין לו

והנה יל"ע אי רק למשפחת צלפחד לא היו לו בנים כי אם בנות או שבתוך השש מאות אלף משפחות היו עוד כמה משפחות שלא הי' להם בנים, ובנות צלפחד ייצגו את כולם, ועי' רמב"ן סו"פ מסעי [ל"ז ז'] שכ' ד"יתכן שלא היה בכל הדור ההוא בא בארץ בנות יורשות נחלה זולתי בנות צלפחד, כי על כן לא דיברו וראי' לד' הרמב"ן מה שהבאנו בפ' שלח מש"כ בבן יהודע שבת

³⁴ הבית ישראל ז"ע אמר בשם ר' נחום ישראל מליפנא דכשבאים אצל צדיק לבקש על דבר גשמי או הצדיק ממתיק זאת, למשל אם מבקשים כסף הוא מלמד זכות שזה עבור חינוך הבנים או חתונה, וזה ויקרב משה את משפטן דכל כוונתם בירושה זה לפני ה' לצורך הוצאות לדבר מצוה, והוסיף הבית ישראל דזה"פ כן בנות צלפחד דוברות דהתורה מעידה שגם בנות צלפחד הי' כוונתם לש"ש, וכמו שאמר הרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן, אם נסחוט את התפלות של ר"ה ויו"כ ישאר רק כסף, אבל אם נסחוט את הכסף ישאר רק יהדות- ליקוטי יהודה.

הנה להבין עומק השאלה, יש להקדים קושיית החת"ס ח"ו סי' נ"ו בשם הר"ר דוד זצ"ל אב"ד נאדיש בהא דהובא ברש"י דאנו במקום בן עומדות ואם אין הנקבות חשובות זרע תתיבם אמינו. [והוא מגמ' ב"ב קי"ט:]

וק' דלשי' המרדכי יבמות סי' כ"ט דמומר שמת אינו זוקק את אשתו ליבו, דכתיב והי' הבכור אשר תלד יקום ע"ש אחיו המת ומומר לאו אחיו קרינא בי' ואינו בהקמת שם בישראל, [ובשו"ע אה"ע סי' קנ"ז לא פסק כן] א"כ אשת צלפחד אינה זקוקה לייבוש למ"ד צלפחד הי' המקושש, [עי"ש בחת"ס ראי' דהחילול שבת הי' בפרהסיא] ואין לומר דבפעם אחת לא נקרא מומר דהרי מבואר בילקוט דהמקושש בא לפני משה ואהרן וחבילתו על כתיפו, ואי אמרי' דעבר על העברת ד"א ברה"ר א"כ הרי כבר העביר ד"א כמה פעמים, ואין לומר ע"פ תוס' בב"ב קיט: דמקושש לש"ש נתכוון [וכן באמת תי' בחלקת יואב] דהרי כוונת המקושש לא יצילהו מלהיות מומר כמו שלא הציל אותו ממיתה, דאין לנו אלא מה שעניינו רואות, ותי' חת"ס דדברי המרדכי הוא דוקא במומר שנדבק לדת אחרת ויצא מכלל יהדות לגמרי אבל במקיים שאר מצוות שפיר הוי בר הקמת שם.³³

והנה על דרך קושיא הנ"ל הק' הר"ר יהונתן זי"ע ממה דאיתא בספרי דכל המחלל שבת אינו נוטל חלק בא"י, וא"כ מה הי' ספיקת משה הרי חילל שבת, ותי' דכיון דלש"ש מתכוין כדי שכלל ישראל לא יחללו שבת, וכל כונתו להיפך למנוע חילול שבת א"כ בכה"ג וודאי נוטל חלק בא"י ושאלת משה להקב"ה הי' אם אכן נתכוון לש"ש.

והנה הי' אפשר'ל דבוודאי לא נעלם ממשה דלש"ש נתכוון, והרי ביארנו בפ' שלח דיתכן דזה הי' עיקר ספיקו האם חייב מיתה כיון דל"ש מתכוון דאולי מקרי מלאכה שאצל"ג, והגם דגזר הקב"ה שחייב מיתה זה בשביל שיהי' התועלת שרצה צלפחד, אבל מ"מ יתכן דעדיין יש תביעה עליו לחילול שבת דאין לאדם לעשות חשבונות ולחלל שבת, דהרי מגמ' שבת צו: מבואר

³³ עוד תי' שם החת"ס דצלפחד עשה תשובה, דכל המומתין מתוודין, ובזה תי' ידידי הגר"ר שלמה זלמן כהן שליט"א מה שהדגישו בנות צלפחד דרק בחטאו מת ולא החטיא את הרבים, דאז הרי אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ויהי' לו דין מומר, וצ"ע לד' אונים לתורה במש"כ ובנים לא היו לו בל' רבים לרמז לבנים אלו התלמידים שלא החטיא את הרבים, אלא דצ"ע דלכ' בנים תלמידים שייך רק בתלמידים הגונים. עוד צ"ע לד' השואל ומשיב בספרו דברי שאול דפי' להיפך כי בחטאו מת היינו שנשאר בחטאו שמת בלא תשובה כיון שכוון לש"ש וכ"כ ר' יצחק יהודה טרונק מקוטנא בספרו מקרא מפורש, וק' דמפורש באבות דר' נתן פרק מ"ה ג' דצלפחד התוודה לפני מותו. ולעיקר הקושיא דמומר אינו זוקק ליבוש תי' ידידי הנ"ל לפ"מ שיסד האבני מילואים סי' קנ"ז סק"א דיסוד האי דינא דמומר אינו זוקק נובע ממה שאינו יורש את אביו, דיבוש בנחלה תלה רחמנא, [עי' בזה בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' ע"ד] וכיון דלא נתחדשה עדיין פ' נחלות רק אחרי שהגיעו בנות צלפחד א"כ אכתי לא הי' דין זה.

ולכן שכרו הי' שבנותיו באמת היו מיוחדים מאד שהיו כולם צדקניות חכמניות וכו' כמ"ש בגמ' ב"ב קיט:, וגם הי' להם החזק להמתין מ' שנה שלא להנשא אלא להגון להם, וזכר ששמו יזכר לנצח ע"י בנותיו, יותר מכל דור המדבר שהי' להם בנות, ולמדנו מכאן שמי שמקבל רצון ה' בכל מצב ואם הקב"ה רוצה שלא אכנס לארץ ולא יהי' לי בנים זכרים אז אעבוד הקב"ה בשלימות במצב כזו, אז זוכה למה שלא הי' זוכה אילו הי' במצב טוב יותר.

סוגיות הש"ס דחלוקת הארץ תליא בבנות

צלפחד

ובאמת למתבונן זכו בנות צלפחד שכל הסוגיות בב"ב העוסקות בצורת חלוקת הארץ אם ליוצאי מצרים או לבאי הארץ, והם כמה דפים בסוגיות עמוקות בירושה וחלוקת הארץ נתלים על משנה העוסקת בחלקים שהם קיבלו, והם מהווים דוגמא לצורת חלוקת הארץ, והם גם מהווים כדוגמא למש"כ במשנה הקודמת דבת יורשת במקום שאין בן דלכן נכנס משנה זו, עי' שם דף קטז: במשנה "בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה עם יוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר, ושהיה בכור נוטל שני חלקים" [וברשב"ם שם ד"ה מתני'. כ' דמשום דאמרן לעיל דבת הבן נוחלת במקום הבן משום הכי נקט לה שהרי בנות צלפחד נחלו חלק אביהן בנכסי חפר במקום צלפחד אביהן]. ובהמשך הסוגיות מוזכר הרבה מבנות צלפחד, ובדף קי"ז הוא הנושא אי ליוצאי מצרים נתחלק הארץ או לבאי הארץ וכ"ז נכנס לשם בשביל מאי דפריך שם בדף קיח. למ"ד לבאי הארץ למה צווחו בנות צלפחד, ובע"ב דריש מה שאמרו אבינו מת במדבר, ובדף קיט. עסיק בחלק בכורה שקיבלו מאביהם, ומה שזכו בנות צלפחד שיכתב פרשה על ידן, ובע"ב משבח אותם שהם דרשניות וחכמניות, ובאיזה גיל היו, ובדף קכ. בענין אי שקולות היו וההיתר שלהם להנשא לכל מי שיורצו. הרי דכל העוסק בסוגית חלוקת הארץ יעסוק ממילא בבנות צלפחד, נמצא שלא רק שזכו לקבל חלק בארץ בגשמיות גם זכו לחלק בתורה הנצחית של חלוקת הארץ.

עוד הוכיח בחת"ס בליקוטים כאן להא דצלפחד לש"ש נתכוון והי' נקרא צדיק ממש"כ רש"י לעיל פסוק א' במש"כ בנות צלפחד בן חפר בן גלעד וגו' ללמדך שהיו כולם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך כתוב באחד מהם ליחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק ואי קראו לצפחד צדיק הרי שכוונו לש"ש.

וכבר הבאנו מש"כ אריז"ל [ליקוטי הש"ס מאריז"ל שבת ה. ספר הגילגולים לר"ח וויטאל פליה עמ' צ' עמק המלך פרק ל"ה ילקוט ראובני סו"פ שלח ובחי' חת"ס שבת קג: שסיים והוא פלא]

פט: כמה דמבואר שם דמה שנקרא מדבר פארן שפרו ורבו עלי' ופירש"י ד"ה ופרו ורבו דכל אחד נתעברה אשתו בבן זכר במצות שובו לכם לאהליכם וא"כ הי' לכל כלל ישראל בן זכר, והק' בבן יהוידע דא"כ איך יתכן דלא הי' לצלפחד בנים, ³⁵ ותי' דמגלגלין זכות ע"י זכאי שרצה הקב"ה לגלגל על ידו פרשת נחלות, ויל"ע למה זכה צלפחד בזה יותר מאחרים.

וי"ל דראה הקב"ה דכל מי שלא יזכה לזכר אחר מ"ת יהי' לו קצת תרעומות על הקב"ה דהרי מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מתמלא עליו עברה שנא' כאן והעברתם את נחלתו לבתו, [ב"ב קמא]. ואשרי מי שבניו זכרים וכו' [פסחים סה]. וכדו', ורק צלפחד לא יהי' לו טענות, דכן נתברר דכן הי' דרכו, דהרי מה דלש"ש נתכוון בזה שחילל שבת הי' כיון שנגזרה עליהן למות במדבר חשבו שא"צ ליזהר במצוות דעיקרו בא"י דוקא, ולזה רצה צלפחד לחזק דאם רצון ה' שנשאר במדבר א"כ יש לנו לקיים רצון ה' בשלימות ולקיים כל מצוותיו כאן, דתמיד יש לאדם לקיים מצוות ה' כפי המצב שהקב"ה מזמין לפניו, וא"כ גם בזה שלא יהי' לו בנים כי אם בנות, הגם דהי' יכול ג"כ להתייאש, מ"מ ידע הקב"ה שהוא יקבל הכל מרצון, וישקיע ויגדל את בנותיו בכל יכולתו, וכן הי' באמת שגידל את בנותיו והשקיע בהם בכל היכולת, והכניס בהם כזה חביבות של א"י שהחזיק בהם עד כמ' שנה אח"כ, וזה כיון שידע שרצון ה' ש"טפכם אשר אמרתם לבזי יהיה והבאתי אותם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה" [לעיל י"ד ל"א] א"כ רצון ה' הוא להכין אותם לביאת הארץ, ולכן הכניס בהם חשק עצומה לא"י, והי' אומר להם "אני לא יזכה ליכנס לא"י אבל אתם תזכו לכך", וביותר י"ל דהבין דאם הקב"ה לא רוצה שיכנס לא"י א"כ הדרך להשתייך לא"י הוא ע"י ריבוי ההשתוקקות לא"י והדיבור מגודל חביבות הארץ, ובזה גופא הכניס בבנותיו חביבות א"י. ויתכן שקיבל ענין זה במורשת מיוסף הצדיק בבית סוהר במצרים ולא נשבר כלל והבין שרצון ה' הוא שימלא רצונו דוקא כאן בבית הסוהר.

³⁵ וראיתי בספר הנפלא תהילת יצחק להג"ר יהודה יצחק אדלר זצ"ל [גלב"ע בדמי ימיו] ב'פ' מסעי שעמד בשאלה זו בלי להביא ד' בן יהוידע, והוסיף דקשה לומר דבאמת הי' לו בן ומת, דהרי הי' נס דרק אלו שהיו מבן כ' עד בן ס' מתו ע"י גזירת מרגלים ואילו הצעירים יותר והזקנים יותר לא מתו, ואין לומר דאשתו מתה קודם מ"ת דהרי טענת בנות צלפחד היתה שאם לא תתן לנו נחלה תתיכם אמינו ליכם הרי שהיתה בחיים, וגם אין לומר דצלפחד התחתן רק אחרי מ"ת דהרי מבואר בב"ב קיט: דאפי' קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה והרי חמשת הבנות לא היו באותה גיל, וא"כ בוודאי היו נשוי לפני מ"ת, ודוחק לומר דבאמת נתעברה אחרי מ"ת והפילה. [שוב הראה לי ידידי הרב אלכסנדר פהן שליט"א ד' יעב"ץ ב"ב קי"ט: בתוד"ה אפי' בסוגריים דיתכן דבנות צלפחד לא נישאו רק בא"י וא"כ י"ל דרק אז היו בני ארבעים ושוב אין הכרח דצלפחד התחתן לפני מ"ת] עוד העיר שם דגם ליהושע לא הי' לו בנים, וכ' דיתכן דבשעת מתן תורה לא הי' עדיין נשוי.

כשנפטרים מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי ציבור הרי שלא דאג לעצמו.

והנראה בעז"ה דוודאי ידע משה דיש ענין ירושת הבן, אולם לפני פרשה זו חשב דזה רק ענין ממוני דכ"ה הסברא שממונו ילך למי שקרוב לו, אבל כאן בבנות צלפחד שבאו בטענה למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, היינו דזה מדין גרעון שם צלפחד היינו דעצם שמו ומורשתו ימשך עי"ז, ולזה נתחדש פרשת נחלות היינו דע"י כח ירושה נמשך עצם מהותו וכוחותיו של המוריש, דעצם שמו ומורשתו של האב נמשכים לבן, ומטעם זה אין לחלק בין בן לבת כשאין בן, די"ל דכשיש לו בנים עיקר השקעתו הוא בבניו ממשכיו שם משפחתו, אבל במקום שאין בן עיקר השקעתו הוא בבנותיו ולכן יורשים כוחותיו ממנו, וזה ראה בבנות צלפחד שהשקיע בהם אביהם רבות כמשנ"ת לעיל, ולכן חשב לענין בניו דאף דיתכן דיהושע יותר גדול מהם, אבל כיון דהם בניו אולי ע"י כח הנחלה יקבלו כוחו ששקול נגד ס' רבוא וגם יש לו כח פני חמה, וע"י הנהגתם יהי' כאילו משה בעצמו ממשיך להנהיגם ויהי' זה טובה עצומה לכלל ישראל, וא"כ א"ש דרואים דעוזבים צרכי עצמן דרק עכשיו ביקש עבור בניו כיון שראה שיהי' מזה טובה עצומה לכלל ישראל.

אולם בזה חידש לו הקב"ה, דמ"מ יהושע עדיף שנא' נוצר תאינה יאכל פריה דכדאי יהושע ליטול שכר שימושיו שלא מש מתוך האהל. וגם בזה ששימש משה רבינו בנאמנות וגם סידר ספסלי ביהמ"ד. **וביאר בזה דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל**³⁸ דיתכן דמצד ידיעת התורה יהושע לא הי' עדיף מבניו של משה, ומוכח כן דאל"כ לא הי' משה רבינו מבקש עבורם, ובהכרח דידע שיש להם כל המדות להיות ראוי למנהיג, אבל כיון דהי' נער לא ימשיך מתוך האהל, ופי' חז"ל דהיינו שסידר ספסלי ביהמ"ד היינו שכ"כ גדלה אצלו חביבות התורה עד שגם ספסלי³⁹ ביהמ"ד היו חביבים אצלו, ומי שיש לו אהבת

דמעשה בחסיד אחד בשבת קנ: שנפרצה פירצה בשדהו ולא גדרה ונעשה לו נס ועלה בו צלף, דחסיד זה הי' ניצוץ צלפחד כיון דיש לו לאדם להתגלגל עד שיתוקן חטאו וע"י שעמד בנסיון שבת נתקן חטאו, כמרומז ב"צלף" "חד" וכיון דמבואר ג"כ בס' הגילגולים שחסיד אחד הי' זה ר"י בר עילאי וכגימ' צלפחד,³⁶ א"כ א"ש מה שמצינו קבלת שבת מיוחדת אצל ר"י ב"ע שבת כה: דהי' מביאים לו עריבה מלאה חמין וכו' ומתעטף ויושב בסדינין מצוייצין והי' דומה למלאך ה' צבאות, וא"ש ג"כ דתמיד הזכירו חסיד אחד בסתמא לרמז על מה שכיסה תורה שמו של צלפחד בתורה. וא"ש דהתעטף בציצית דוקא כיון דפרשה זו ניתן על ידו כמבואר בילקוט שלח דמשה אמר להקב"ה דכיון שאין להם תפילין בשבת עלולין לחילול שבת ונתן הקב"ה מצות ציצית.

משה ראה צלפחד בגן עדן

ודבר נפלא הביאו בשם המגיד מטריסק זי"ע³⁷ לפרש הפסוק בתהילים [כ"ה י"ב – י"ג] "מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר, נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ." שכשעלה משה רבינו למרום ראה את צלפחד יושב בגן עדן, והי' פליאה בעיניו איך הגיע לזה הרי הי' מחלל שבת בפרהסיא, ותמה ואמר מי האיש, כלומר איך זכה להיות בג"ע, השיבו לו יורנו בדרך יבחר, ע"פ התוס' דלש"ש נתכוון, להורות שגם במדבר שהוא בדרך, צריכים לקיים התורה. וזה הפי' ירא ה' שהוא באמת ירא ה', ורק יורנו בדרך יבחר שרצה להורות דגם במדבר יש לקיים התורה. וכיון דאיתא בברכות לא: שהחושד בחבירו צריך לברכו, לכן אמר משה נפשו בטוב תלין בג"ע וזרעו יירש ארץ, שבנותיו יזכו ליטול חלק בארץ ע"כ.

מה נתחדש למשה מבנות צלפחד לענין ירושה

יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר וגו' [שם ט"ז]

וברש"י כיון ששמע משה שא"ל המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שירשו בני את גדולתי. וצ"ב וכי לא ידע דין ירושת הבן לפני זה, הרי מה שנתחדש בבנות צלפחד הוא שבנות יורשות במקום שאין בן. ועוד צ"ב דרש"י סותר את עצמו דהרי לעיל כ' רש"י וידבר משה וגו' להודיע שבחן של צדיקים

³⁶ ומו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א יישוב בזה מה שהק' מהרש"א ב"ב קיט: דאם לש"ש מתכוון הו"ל מלאכה שאצל"ג, והארכנו בזה בפ' שלח, אבל אם הי' בו שורש נשמת רבי יהודה הרי ס"ל דמלאכה שאצל"ג חייב, והוספתי דמשרע"ה הסתפק בזה דלהלכה קי"ל כר"ש ובפרט רשב"י שורש נשמת משה ונרמז ד"ז במש"כ שם כי לא פרש מה יעשה לו [לעיל ט"ז ל"ד] פר"ש ר"ת רבי שמעון פוטר, והספק הי' כיון דלפי שורש נשמתו שייכא לר' יהודה המחייב אולי יש לחייבו.
³⁷ בספר אוצר אפרים פ' שלח בשם ילקוט מאורי אור מושלת בית טשערנאביל.

³⁸ בצל הקודש עמ' קצ"ה.

³⁹ ובביאור מה דנקטו ספסלים דוקא ולא כסאות ושלחנות י"ל בדרך צחות, ע"פ מה שהי' אומר הרה"ק ר' מנחם נחום משטפנשט זי"ע שמי שרוצה לזכות לשבת שמח, שידבר בליל שישי מזקני הגדול רבי שלום שכנא מפראהבישט זי"ע [אבי הרה"ק מרוזין זי"ע] ואם אין לו סיפור ממנו שידבר לפחות משולחנותיו הקדושים ומספסלי בית מדרשו, וכן הי' נוהג תלמיד הרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטפנשט [יארצייט כ"א תמוז] הרה"ק רבי חיים זאנוויל מריבניץ זי"ע לשתות לחיים כל ליל שישי וחזור על סגולה הנ"ל וד"ר פקטורוביץ מקרית ספר יש לו סיפורים רבים ממופתים שראה בעיניו בתור רופא בזכות סגולה זו, ובביאור הא דידברו מספסליו אמר האדמו"ר מביאן שליט"א בדרך צחות ע"פ סיפור מהרה"ק ר' ברוך ממעזעביץ זי"ע כשאמר פעם לאדם חשוב שהגיע לבקר להכניס א' משתי פֶּעֶנֶק [ספסלים] וביאר כוונתו דפֶּעֶנֶק היינו פֶּעֶנֶקעניש [געגועים] ויש שתי געגועים א' מהקב"ה לכלל ישראל וא' מישראל להקב"ה וראה דהי' חסר לרב זה אהבת ישראל, לכן אמר להכניס באנק זה, וא"כ כשידברו על ספסלי ר' שלום שכנא היינו על הגעגועים שצריך להיות להקב"ה עכ"ד. וא"כ יש לרמז בדרך צחות

תורה עצומה כ"כ ראוי יותר להנהגת הדור, וזה"פ כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות דנבחר לגדולה עבור זה.

אם היו בניו של משה ראויים נפק"מ

לירושה ברבנות

ובמש"א דו"ז דבניו של משה היו ראויים בעצם ואעפ"כ בחר הקב"ה ביהושע, יש בזה נפק"מ לדינא לענין ירושה ברבנות, דכוון בזה לדברי החת"ס כשדן בענין ירושה ברבנות דד' רמ"א יו"ד סי' רמ"ה סכ"ב דכמו שיש ירושה במלכות וכהונה ה"נ יש ירושה ברבנות ומקורו ברמב"ם פ"א ממלכים ה"ז, מאידך שי' המג"א סי' נ"ג סקנ"ג בשם רשד"ם ביו"ד סי' פ"א ורמ"ע מפאנו דבחסם הממונה להרביץ תורה לא נאמר דין ירושה, וכתב החת"ס או"ח סי' י"ב דהראי' הגדולה מכולן הוא ממדרש זה שמשה הי' סבור שבניו יורשים מקומו, והנה משה בעצמו אמר אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו וגו' ואשר יכול להלך נגד רוחו של כאו"א, ואילו לא הי' יודע בבניו כל אלו המדות לא הי' מבקש להם גדולה שהי' סותר עצמו בתפלתו, אע"כ שהיו בניו ראויים לכך, והקב"ה לא השיב שיהושע הגון יותר אלא זה שסידר הספסלים, וקשה הא כתיב תחתיו מבניו, ומוכח דבכתר תורה שאני.

אולם באמת בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' רכ"ח ובשו"ת אבני נזר יו"ד סי' שיי"ב דחו הראי' דשאני התם דבניו של משה לא עסקו בתורה כמבואר בתחלת דברי המדרש כאן שכך השיבו הקב"ה "בניך לא עסקו בתורה" ומאידך הי' יהושע תלמידו הגדול ותלמידים קרויים בנים עי"ש. וכן דחת"ס נקט כד"פ דבניו של משה עסקו בתורה כראוי אבל לא בדרגת יהושע. ולדעת האבנ"ז באמת צ"ב וכי מה חשב משה שיבחר הקב"ה בבניו אם לא עסקו בתורה, וי"א דבאמת לא כוון שימשיכו מורשתו בענין ללמד תורה רק בחלק ההנהגה אשר יוציאם ואשר יביאם.

אולם כ' המהר"ם שיק דחת"ס בסי' י"ג חזר בו קצת, וק' לדחות שי' הרמ"א בזה, וכ"כ במכתב סופר יו"ד סי' קכ"ג דחת"ס חזר בו ובסוף ימיו הנהיג ברחבי הונגרי' שינהגו ירושה ברבנות.

ולענין הראי' ממששה יש להוסיף בדיחוי האבנ"ז דהנה במדרש [כ"א י"ז] כ' הנוסח "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא הי' משכים ומעריב בבית הועד שלך הוא הי' מסדר את הספסלים" וכו' ויל"פ דעיקר הנקודה הי' דביקותו במשה רבינו, וגם לספסלים של בית מדרשו

של משה רבינו הי' לו חביבות וזה מראה דביקותו והתבטלותו של משה, ויש להוסיף בזה מה ששמעתי מפי א' מזקני ראשי הישיבות בדורינו, הג"ר שמואל קמינצקי שליט"א [ה' ישלח לו רפ"ש] בזה שיהושע המתין למשה מ' יום עד שירד מן ההר ולמה לא הלך לביתו בינתיים אלא שכ"כ הי' דבוק לרבו עד שהי' יושב שם ומשתוקק לרבו, וזה גופא נתן לו דביקות עצומה למשה, וא"כ אדרבה בזה שיהושע ימשיך יהי' יותר מעלה מבנו כיון שהוא יודע בדיוק מה הי' דעת משה בכל ענין וענין, ודמותו של משה לא ימוש מנגד עינו, וא"כ זה יותר תועלת למשה שהוא יהי' תחתיו.

ובאמת איתא ביבמות צו: "וכי על כל דבר שאמר יהושע הי' אומר כך אמר משה אלא שהי' יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעים שזה מתורתו של משה".⁴⁰

ולפ"ז גם להבנת החת"ס ודו"ז צ"ל, אין שום ראי' דאין ירושה ברבנות, דאדרבה בעלמא זה זכות ועילוי לנשמת הרב הזקן בזה שבנו ממשיכו, אבל אם יש לו תלמיד שאדוק כ"כ לרבו וכל הליכותיו הוא כשדמות רבו לא מש מנגד עיניו, והכל יודעים שכל מה שאומר הוא מרבו, אבל בנו אינו יודע הליכות אביו רק שהוא גדול מאד בחכמה וביראה בכח עצמו אולי בכה"ג התלמיד עדיף.

חתנו כבנו לענין ירושת רבנות

וגם אם יש ירושה ברבנות עדיין יש לחקור האם הוא כמו בפרשת נחלות דאם אין לו בן והעברת את נחלתו לבתו והנפק"מ לחתנו, או דהוי כמלך וכה"ג דל"ש רק לבן ולא לשאר יורשים. וזה כבר מח' גדולה בפוסקים. ראה בתוספתא פ"ב דשקלים ט"ו, ובתשובת ר' שאול בהג"ר העשיל שנדפס בסוף שו"ת הרמ"א ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ע', ובשו"ת נטע שורק תחלת חלק חו"מ מה שדן בזה מה שהי' נוגע לק"ק גאלאנטע וראה עוד קונטרס זאת התורה לא תהא מוחלפת [באבוב] ח"א פ"ב שהאריכו לבסס דרוב פוסקים נקטו דחתנו כבנו.

איך מתמיד יכול להלך נגד רוחו של כאו"א

יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר וכו' אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו וגו' ולא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה: [שם ט"ז - י"ז]

וברש"י אלקי הרוחות גלוי וידוע לפניך דעתו של כאו"א ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כאו"א לפי דעתו. וע"ז ענה לו הקב"ה שיקח את יהושע

⁴⁰ דבר זה מובא גם בהקדמת שיעורי רבינו משולם דוד הלוי על תמורה דהי' אומר הגרמ"ד צ"ל שכל מה שהוא דורש לתלמידיו ואומר "שמעתי" הכל יודעים שכוונתו לאביו הגר"ז כי לא שמע זולתי ממנו.

איש אשר רוח בו ופירש"י כאשר שאלת שיוכל להלוך נגד רוח של כאו"א.⁴¹

מדברי ההספד על דו"ז זצ"ל

לרגל יארצייט דו"ז הג"ר בצלאל ראקאו זצ"ל כ' תמוז
אביא חלק מההספד שאמר עליו מוריני המשגיח הגה"צ
רבי מתתיהו סלומון זצ"ל:⁴²

"בדברי רש"י הנ"ל מבואר דעיקר בקשת משה היה למצוא איש אשר יודע להלוך נגד רוחו של כאו"א, וענה לו הקב"ה שיהושע הוא זה שמתאים לזה, וצ"ב הרי עיקר מעלת יהושע היה ממה שלא מש מתוך האהל כדפירש"י לעיל, ורש"י בתחלת אבות פי' יותר וז"ל "שלא רצה למסרה אלא ליהושע כיון שהי' ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה וקנה שם טוב בעולם וכמ"ש יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" הרי דעיקר מעלתו הי' התמדתו ושקיעותו בתורה, ואיך מי שהי' שקוע לגמרי בהתמדה ושקיעות בתורה ויושב בביהמ"ד כל הזמן, יהי' לו היכולת להלוך נגד רוחו של כאו"א הרי הוא מופקע מכח עניני עוה"ז.⁴³

אלא התשובה הוא שאין אנו מבינים נסיונותיו של מתמיד, המתמיד עובר כל מיני נסיונות החיים שמפריעים אותו מללמוד, יהי' זה בעניני ביתו ופרנסה וחינוך, יהי' זה בינו לבין עצמו העייפות או העצלות, ויום יום הוא מתגבר ושולט על עצמו בכל מיני מצבים כדי להמשיך ללמוד בחירוף נפש, וא"כ הרי קנה בעצמו ידיעה מקיפה בכל נסיונות החיים והנה הוא ראוי להיות מנהיג ולהלוך נגד רוחו של כאו"א.

הנה ראויים הדברים להנפטר הגדול זצ"ל אשר מתחלת דרכו כמרא דאתרא בקהלתנו הקדושה, היו מי שחשבו איך יהי' ראוי להנהגת הקהלה אחרי שהי' תמיד מתמיד עצום ושוקע בשיעורי והרבצת התורה יומם ולילה בלי התמצות בעיני הלכה המעשיים ובלי להיות מעורב בנסיונות החיים וזה העם הפשוט, אבל הנה ראוינו

⁴¹ כבר העיר אור החיים הק' דמנין יעלה על הדעת שה' יעלים עינו מבניו להיות כצאן אשר אין להם רועה ע"ש, וידידי הרב ראובן ארי' זאהן שליט"א ביאר דכאן הי' זה גדר תפלה וכלל גדול דלא מקבלים דבר בלי תפלה, וכאן נתחדש דגם מנהיג לכלל ישראל צריך תפלה שהקב"ה יזמין מנהיג טוב, ויתכן דבלי תפלה לא יהי' סייעתא דשמיא, ומזה יש ללמוד לכל קהלה שמחפשים רב דאין להם רק לסמוך על שתדלנות גרידא אלא יש להם לעשות עצרות תפלה שימצאו רב ומנהיג טוב שידע להלוך נגד רוחו של כאו"א, ואם מחפשים מי שימשיך תפקידו של רב שנפטר, יתפללו בקבר הרב שהוא יבקש מהקב"ה יפקוד וגו' כיון שהוא הי' מסור לקהלה זו בלונ"ג, בוודאי ירצה להתפלל עליהם במרומים ויתכן דאם לא ישקיעו מספיק בתפלה אכן לא ימצאו רב.

⁴² שמעתי מיד ידי הרב שמשון רפאל דינר שליט"א.
⁴³ ובס' משלחנו של ר' אלי' ברוך פינקל זצ"ל חידש דענין ההתמדה הי' רק סבה למסור לו התורה ולא חלק ההנהגה, וחלק ההנהגה הי' מצד הילוך רוחו נגד כאו"א, וזה רק מיישב השאלה דלמה התמדה הי' סבה להנהגה דבאמת זה לא הסבה להנהגה, אבל לא מיישב איך יתכן למתמיד שיהי' לו הכלים להנהגה.

בעינינו שאדרבה השנים האלה שהי' שקוע בחכמת התורה הם הם אשר נתנו לו הכלים להנהגת קהלתנו ושהי' מיוחד במאד בזה שהי' יודע להלוך נגד רוחו של כאו"א" עכ"ד המשגיח זצ"ל.

ואם כבר הזכרנו את דו"ז זצ"ל ובענין הידיעה להלוך נגד רוחו של כאו"א אפי' לקטנים וילדים, יש להביא מה שהעידו רבים ⁴⁴ שמנהגו הי' לדרוש להילדים א' לשלש שנים, והיה מדריך אותם איך לא להסיח דעת מלימוד התורה גם בדרך הביתה, אבל הי' מדבר בשפה שלהם, והי' אומר להם שבדרך הביתה יעשו הצגה כאילו א' הוא אביי וא' הוא רבא וכך ידברו איש אל רעהו, ויכולים לקרוא המשחק הזה "משחק של הרב" ודברים כאלה הי' נכנסים לליבות הילדים ונשאר בהם לעולם. וזה הכח של מנהיג שיוכל להלוך נגד רוחו של כאו"א גם לילדים קטנים להוריד להם שאיפות גדולות אבל בכלים ששייך להם.

ובענין מה שהי' רועה נאמן והי' עומד לשרת את בני עדתו בנאמנות, סיפר הג"ר עזריאל רויזנבוים שליט"א ⁴⁵ שבעת שנסע דו"ז לנופש [והי' לפני זמני הפלפונים] היו נוהג לפרסם מספר טלפון איך שניתן להתקשר אתו לשאלות, ואם הי' מתאכסן במקומות רחוקים שאין שם טלפון [כמו בקאנטרי] הי' מפרסם מספרו של הטלפון הציבורי הקרוב ביותר למקומו ושעה מסויים שאז יהי' ניתן להשיגו, ואז הי' הולך מביתו לאותה טלפון גם אם הי' רחוק מאד, והי' עומד ומחכה שם שעה ארוכה אולי יצטרך לו א' מבני הקהלה. ועל כגון זה י"ל שדאג שלא יהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה.

שייכות פרשת הקרבנות לפ' פינחס

צו את בני' ואמרת עליהם את קרבני וגו' [כ"ח ב']

יל"ע מה השייכות פ' הקרבנות לכל מה שנתב' לעיל בפרשה. והנה רש"י פי' דכלפי מה שאמר משה יפקוד ה' וגו' א"ל הקב"ה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי וכו' וצ"ב מה כ"כ מיוחד בפ' המוספים שמכוחה יזכו כלל ישראל למנהיג טוב שידאג להם. וגם עדיין לא נתבאר מה זה קשור לכלל הפרשה.

אולם הנראה בעז"ה דהרי ביארנו דכלל הפרשה הוא התחלפות ההנהגה מבחי' תורה שבכתב לבחי' תורה שבע"פ דהיינו דמעשה התחיל הנהגת התחתונים, וזה בחי' פינחס כמבואר בשם שפ"א בתחלת הפרשה, ולכן עד עכשיו שהי' בהנהגת משה לא הי' מוטל על כלל ישראל לעשות כלום כיון דבין כך הי' הכל בהנהגה

⁴⁴ שמעתי מיד ידי הרב יחזקאל רויזנבוים שליט"א. וכע"ז הובא בבצל הקודש.

⁴⁵ בצל הקודש עמ' כ"ט.

עליונה, אבל מעתה שנכנסין לא"י וכן נכלל בזה כל אורך הגלות והכל תלוי במעשינו, לכן רצה הקב"ה להורות איזה דבר מוטל על הציבור כדי לזכות לסיעתא דשמיא בהנהגה.

והנה מבואר בפרשה דענין המוספין הוא כולו הוספה על התמידין אבל עיקר הציווי הוא התמידין של כל יום ויום, רק שכישי קדושה מיוחדת יש להרחיב ולהוסיף על התמיד קרבן נוסף אבל הכל מענינא דתמיד, ויסוד התמיד כתוב בפסוק דהוא ריח ניחוח לה' היינו הנח"ר שגורמים להקב"ה מדי יום ביומו ע"י הקרבן תמיד הוא זה שממשיך הסייעתא דשמיא.

והנה איתא בגמ' תענית כו: דאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ וכו' אמר אברהם שמא ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור הפלגה ודור המבול א"ל יש להם קרבנות. תינח בזמן ביהמ"ק בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם, א"ל כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על עונותיהם.

ענין המעמדות הוא ההשתוקקות

וצ"ע דמתחלה נקט מעמדות ואח"כ נקט קרבנות, אלא דמעמדות נלמד מתשמרו, כדכתב רש"י כאן ובעוד מקומות, [וזה חידוש דבגמ' תענית לא נתבאר זה אלא מסברא וכו' אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד עליו" אבל רש"י בכמה מקומות בש"ס הדגיש דהילפותא הוא ממש"כ תשמרו וזה מספרי כאן, ובספרי גם ילפי' שיהי' מתרומת הלשכה וזה לא הביא רש"י ע"י עיוני רש"י להגרא"י ברזל זצ"ל] ושמירה היינו מה שמראה בזה שרצונו להקריב הקרבן ולכן עומד עליו, וא"כ י"ל דבזמן הגלות מתקיים ענין זה ע"י שקוראים בסדר קרבנות א"כ אנו מראים שאנו משתוקקים לקרבנות, ועצם ההשתוקקות מביא הנח"ר להקב"ה ונחשב כאילו הקרבנו את הקרבנות וממילא זוכים לסייעתא דשמיא בגלות.⁴⁶

וא"כ שפיר מצטרף לבקשת משה להנהגת הדור דכוונת משה הי' לסדר הנהגה טובה לכלל ישראל במשך כל הגלות, ע"ז צווה לו הקב"ה ענין הקרבנות וגם ההדגשה של תשמרו דהיינו ההשתוקקות לקרבנות וע"ז גופא גורמים שהקב"ה יסדר להם מנהיגים טובים שישמרו עליהם בגלות ומכוחם יזכו בסוף לגאולה.

אבל עוד מונח בתשמרו שיהי' דוקא מתרומת הלשכה, ויסוד תרומת הלשכה הוא לתת לקרבנות כחם של ציבור, דעל ציבור יש כח מיוחד דאין ציבור מתים ואין ציבור עני, וכוחו של משה מונח בציבור של כלל ישראל, ובפרט בקרבנות המוספין כדאומרים במוסף "ע"י משה עבדך מפי כבודך" ולכן גם בגלות אם אנו רוצים משהו שיהי' כקרבנות ציבור, עלינו להשתוקק לקרבנות ולהתקרב להקב"ה בהרגשה של ציבור.

ולפ"ז יתכן דחלק התשמרו של תרומת הלשכה שיהי' בגדר ציבור מתקיים ע"י קריאת התורה שהוא גדר ציבור.

מה שנתחדש דיהושע לא יקריב עבוד הציבור

ובאמת אם נעמיק בדברים נראה שבדין תרומת הלשכה כתוב יותר מסתם דין ציבור. ונקדים דבריו של האור החיים הקדוש על פסוק זה, שהקשה דלמה סידר פרשת הקרבנות במקום זה אחר מינוי יהושע ולא במקום שצוה על הקרבנות בפרשת אמור, שהרי מצוה זו מוכרח אתה לומר שנהגה משהוקם המשכן ויהושע נסמך בשנת הארבעים, ותי' ש"בא לומר שאם ירצה יהושע להקריב תמידין ומוספין משלו שאינו רשאי הגם שדין ציבור יש לו כדמוכח מכמה מקומות, לזה סדר מצוה זו אחר מינוי יהושע וצוה בה שתהיה משל ציבור כאומרו צו את בני ישראל וגו' לומר שאין התמידים באים אלא משל ציבור, ולזה כפל לומר ואמרת אליהם לעיכוב, ודקדק גם כן באומרו אליהם ולא אמר להם,⁴⁷ לפי מה שפירשתי בפרשת וירא אליו כי ירצה מיעוט זולתו כמו כן במה שלפנינו העיר אותנו שכוונתו למעט".

הנה מש"כ אור החיים הק' דס"ד שיהושע יקריב קרבנות ציבור דהי' לו דין ציבור צ"ב דאי כוונתו דמנהיג הדור שקול ככל הדור א"כ כש"כ דאצל משה הי' צריך להיות הווי"א זה, דעליו אמרו בתנחומא והובא ברש"י פ' חקת [לעיל כא כא] דבמקום אחד תולה השליחות במשה ובמקום אחר בישראל אלא "שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל" וא"כ מה מיוחד ביהושע לענין זה.

והגר"ש שניאורסון זצ"ל בספרו ברכת שמעון ר"ל דכיון דדין ערבות נתחדש רק אחרי שעברו את הירדן לכן בצירוף מה שרבים צריכים לו, הי' ליהושע יותר כח ממה רבינו, [ובספר פרדס יוסף החדש ציין למשנ"ת באור"ח סי' קל"ה דאדם חשוב יש לו דין ציבור לענין להוציא ס"ת

⁴⁷ בפסוק זה הוא הפעם היחיד בתורה שכתוב "ואמרת להם זה האשה וגו'" דבעלמא כ' ואמרת אליהם וכן בתחלת הפרשה כאן, ורש"י כ' דהוסיף כאן לב"ד, ופי' במלבי"ם דלכך שינה הלשון, דאליהם היינו שמוטל החובה עליהם, ו"להם" היינו שרק מוטל האחריות עליהם שהציבור יעשו כן.

⁴⁶ והגר"י שלזינגר שליט"א ר"ל דהגם דכדי שיהי' נחשב כאילו הקריב קרבן צריך לעסוק בתורת הקרבנות בעיון, אבל קריאת התורה שאני דזה ביטוי להשתוקקות לקרבנות ובזה גם בקריאה בתורה בעלמא כבר מתקשרים לכח הקרבן.

מצינו קפידא זה, רק העיקר שמפריש עבור חבריו והטעם כיון דבציבור בעינן שיהי' נחשב כאילו הם בעצמם הפרישום ממוןם והקדישום.⁴⁹

והנה בגמ' **מנחות נב.** נחלקן ר' יהודה ור"ש אי פר העלם דבר ש"צ בא מתרומת הלשכה או עושים לזה מגבית מיוחדת וס"ד הטעם להביא מתרומת הלשכה הוא מצד חשש פשיעה, ומסיק דדרש ר"ש דרשא מיוחדת מפסוק שלנו **"קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו"** - לרבות פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים שבאין מתרומת הלשכה **"ופירש"י ד"ה לרבות פר** דהא דבעי' קרא **"אע"ג דלאו אדעתא דהכי הביאו שקליהם שהרי לא היו יודעים שיחטא אפ"ה מרבה להו קרא"** הרי דעיקר הנדון הוא האם ניתן מעות תרומה ל גם לפר העלם דבר ש"צ וא"כ צ"ע מנ"ל מתשמרו שבא מתרומת הלשכה, הרי בדרשא כתוב רק זה דבאה משל ציבור וזה יכול להיות ע"י מגבית מיוחדת ומנ"ל היתר לקחת מתרומת הלשכה. והגרי"ז פי' לדרכו הנ"ל דהמח' בענין פר העלם דבר ש"צ הוא, דשי' ר' יהודה דדין הזה דמשל ציבור נאמר רק בתמידין ומוספין ולא בפר העלם דבר ש"צ רק שצריכים כסף לקנות ולזה עושים מגבית ולא לוקחים מתרומת הלשכה, ולר"ש יש דרשא מיוחדת דגם פר העלם דבר ש"צ נכלל בקרא דתשמרו שיהי' משל ציבור דוקא.

ובזה יישב הגרי"ז ד' הגמ' **תמורה י.** דפריך דיש אופן של תמורה בקרבן ציבור באופן שעשו את היחיד שליח להקדיש, והרי לא מהני הקדשה לצורך ציבור דבעי' משל ציבור מתרומת הלשכה, ותי' הגרי"ז דמיירי בפר העלם דבר לשי' ר' יהודה שצריך להיות קרבן ציבור אבל לא משל ציבור.

מח' רש"י ורמב"ן בקרבן שהתנדבו ציבור

ובמש"א הגרי"ז לענין פר העלם דבר דיתכן דגם כשאינו בא משל ציבור יש עליו חלות שם קרבן ציבור, אינו ענין למח' **רמב"ן ורש"י ר"פ ויקרא** באם התנדבו רוב ציבור קרבן אי יש עליו דין קרבן ציבור או קרבן שותפין דד' רש"י דרק כשבא מקיץ המזבח יש לו דין ק"צ ופטור מסמיכה, אבל סתם בגביי' בעלמא לא נעשה ק"צ, דהתם כשמדעת עצמם רצו להביא קרבן א"כ לא נעשה כאן חלות שם ציבור, אבל בפר העלם דבר כשמוטל חובה על הציבור להביא פר לכפרתם וודאי נחשב קרבן ציבור

בשבילו ויש לדחות דשם זה לענין זילזול בס"ת, ועכ"ז נראה פשוט דלא הי' כוונת אור החיים הק' לזה דכ' **"שדין ציבור יש לו כדמוכח מכמה מקומות"** משמע דמוכח בכמה מקומות שיש משהו מיוחד אצל יהושע שהי' לו דין ציבור. וצ"ע.

ד' הגרי"ז דקרבן ציבור צריך לבוא משל ציבור

דוקא

ובמש"כ דנתחדש דלא סגי במה שיהי' לו דין קרבן ציבור רק שיהי' ממון ציבור דוקא, יש להשוות לד' **הגרי"ז [ע' מנחת אברהם מנחות עמ' תכ"ז]** שחילק בין קרבן יחיד לקרבן ציבור, דהנה ביחיד מביא קרבן יש דין שיהי' קרבנו אבל אין דין שהוא בעצמו יקנהו ויקדישנו, דהרי גם אחר יכול להקדיש ע"מ שיתכפר בו חבריו כדילפינן **תמורה י.** מקראי דנזירות, ומשמע פשוט הגמ' דאז זה נעשה שלו ולשון הגמ' **"מתנה קא יהבין לי"** וב**מנחות עג:** דגוי שהתנדב להביא שלמים, ע"מ שיתכפר בהן ישראל - ישראל אוכלן, ע"מ שיתכפר בהן כהן - כהן אוכלן. הרי דנעשה ממונו, וכ"ז בקרבן יחיד אבל בקרבן ציבור לא סגי בזה שנעשה של ציבור ולא סגי מה שיחיד יפריש עבור הציבור, רק **שצריך להיות ממון הציבור עצמם**, וזהו עיקר דין תרומת הלשכה ומקור הדבר הוא גופא מדרשת הספרי **"תשמרו"** שלא יביא אלא מתרומת הלשכה.

ובזה פי' הגרי"ז הא **דמנחות סה.** **"מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד, שהיו צדוקים אומרים:** יחיד מתנדב ומביא תמיד, מאי דרוש? את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, מאי אהדרו? את קרבני לחמי לאשי... תשמרו, שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה ⁴⁸ וצ"ב מה הי' השו"ט וכי הצדוקים היו סוברים דא"צ להיות של ציבור הרי אפי' קרבן יחיד צריך להיות שלו, אלא דסברו דא"צ להיות משל ציבור רק דסגי שיחיד יפריש עבורם, כשאר קרבנות יחיד, אבל ז"פ דצריך להיות של ציבור דאין תמיד של יחיד, ולזה השיבו להם שכתוב תשמרו מתרומת הלשכה, וזה"פ בגמ' **ר"ה ז.** **"דבקרבנות צבור אם יחיד התנדב משלו - כשרין, ובלבד שימסרם לצבור.** ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא: ליחוש שמא לא ימסרם לצבור יפה יפה, קמ"ל, וכ"פ **הרמב"ם פ"ח מכלי המקדש ה"ז** דבכל קרבנות ציבור שהתנדב אותם יחיד בעי' מסירה לציבור, וביחיד המפריש עבור חבריו לא

⁴⁹ אלא דהק' הגרי"ז דאיך הוי המסירה לציבור דאם מתחלה בהיותו חולין מוסרו לציבור א"כ אכ"כ כבר אינו בעלים להקדישו, ואם מקדיש מקודם כבר אינו יכול למוסרו לציבור, וצ"ל דחל ביחד עם ההקדש. וידידי **הרב אלעזר חיים ליבערמן שליט"א** תי' דגם מסירת בהמת חולין הוא חידוש דלא נימא דבעי' מתרומת הלשכה דוקא ומנ"ל דהכוונה שהיחיד מקדישו לשם הציבור.

⁴⁸ וצורת הילפותא אמר הגרי"ט ווייס **וצ"ל גאב"ד ירושלים** בדרשא לטובת כולל שומרי החומות, בשם הג"ר **נפתלי שקוביץקי** וצ"ל רבה של גייטסהעד וחמיו של דו"ז הג"ר בצלאל וצ"ל, דתשמרו ר"ל שהדבר יהי' שמור בכל האופנים, כי דבר המוטל על יחיד, א"א להבטיח שיהי' בו קיום לעולם כי יחיד אין בו תמיד היכולת או הרצון, אבל דבר שמוטל על הציבור נעשה שמור בכל הדורות ובכל המצבים. [ספר **בצל הקודש** לאחי שליט"א בעמ' רל"ג]

כאן נתחדש דעל ישראל להיות המביאים

של הקרבן

ויש להוסיף עומק בזה ע"פ מה שחידש הגר"ז [הובא בס' חבצלת השרון כאן], דיש דינים התלויים דוקא בהבאת הקרבן ולא בכפרת הקרבן, לדוגמא הא דמבואר בזבחים צט: דאונן אינו משלח קרבנותיו אינו מדיני הקרבן שאינו בא באבילות, רק הוא מדיני אבלות שאינו יכול להביא קרבן, ולכס"ל לרמב"ם פ"ב מביאת מקדש הי"א דאונן גם אינו יכול לשלח קרבן עצים אף שאין כאן קרבן העולה בעבורו, וכן יש מושג של מביא לצורך חבירו אף שחבירו הוא המתכפר וכמבואר כן בסוטה כג. דכהן המביא קרבן עבור אשתו סוטה דינו כמנחת כהן הנשרפת, והנה לענין מנחת סוטה בוודאי הוא כן דמפורש בקרא "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה" [לעיל ה' ט"ו] אבל הגר"ז חידש כן גם בעלמא בהא דתנן בשקלים פ"ז מ"ד דאם מוצא קרבנו של חבירו על המוצא להביא נסכים דזה משום דעל המוצא חלה דין "מביא" וחובת נסכים תלוי במביא. והנה בכל יחיד המפריש ע"מ להתכפר בו חבירו יל"ע מי נחשב המביא ובזכרון שמואל עמ' ע"ח כ' דפשיטא לי' מסברא דהמקדיש נחשב המביא דהרי כיון דלצורך הכפרה א"צ להיות מביא מהיכי תיתי שהמתכפר יהי' המביא ג"כ, אולם הגר"ז אמר לו בשם אביו הגר"ח דבכה"ג המתכפר נחשב הבעלים להבאה, אבל הגר"ש הוכיח מד' הרמב"ם והמאירי דאין המתכפר נחשב הבעלים להבאה.

ולפ"ז יתבאר היטב מה נתחדש כאן בפ' פינחס בדינא דתרומת הלשכה, דכל ארבעים שנה הגם דהי' מוטל על כלל ישראל להביא קרבן תמיד הי' זה רק שהם יהיו המתכפרים של הקרבן ושהתמיד יעלה להם לחובתם, אבל הי' יכול להיות שאחרים יהיו המביאים ואם יחיד הי' מתנדב עבור הציבור הי' הוא נחשב המביא, אבל בהא דחידשה תורה דצריך להיות מתרומת הלשכה הי' מונח בזה שכלל ישראל הם צריכים להיות המביאים של הקרבן ואם לא נחשבו המביאים אין הם יוצאים בקרבן זה. ובזה יש ליישב מה שהקשו האחרונים בהא דמבואר בחגיגה ו: בפסוק עולת תמיד העשוי' בהר סיני דלרע"ק קרבה במדבר ולא פסקה ומה אני מקיים "הַקָּרְבָּנִים וּמִנְחָה הַנִּשְׁתָּם לִי בַמִּדְבָּר אֲרָבָעִים שָׁנָה" [עמוס ה' כ"ה] שבטו של לוי שלא עברו ע"ז הם הקריבו משלהם,⁵¹

אלא דהנדון הוא אי גם זה צריך שיהי' מתרומת הלשכה. וכן הא דס"ל לרמב"ן דגם בגבו מרוב ישראל לנדבה נעשה קרבן ציבור הוא רק בהפרישו לצורך כפרת כל הציבור אבל כשלא הפרישו עבור הציבור וודאי לא נחשב קרבן ציבור כדביאר בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת שם.

עכ"פ לפ"ז נבין דברי אור החיים הק' דהי' הו"א דקרבנות הציבור יעשה ע"י יהושע דכיון שיהושע יש לו דין ציבור ממילא יהי' על הקרבנות חלות שם קרבן ציבור, לזה קמ"ל שיש דין מיוחד שיהי' משל ציבור דוקא וא"כ אה"נ אולי יהי' לזה דין קרבן ציבור אבל לא יצאו ישראל בזה ידי חובתן כיון שאינו בא משלהם.

בתחלת הקמת המשכן לא הי' עדיין קפידא משל

ציבור

והנה הדין דתרומת הלשכה כתוב רק כאן בפ' פנחס, וצ"ב הרי דין מחצית השקל לתרומת הלשכה כבר הי' בתחלת ארבעים שנה וכבר אז הי' דין להקריב תמידין ומה נתחדש כעת, ולד' הגר"ז הנ"ל י"ל דעד עכשיו הי' תרומת הלשכה רק היכי תמצי שיהי' מעות לקנות קרבנות, ואם אחד הי' רוצה להפריש עבור הציבור הי' מהני גם בלי שימסרנו לציבור יפה, אבל כאן נתחדש דא"א שיהי' עליו תורת קרבן ציבור עד שיהי' מממן הציבור דוקא או שהיחיד ימסרנו יפה יפה לציבור. ומוכרחים לומר כן דהרי מבואר ברש"י פרשת כי תשא [שמות ל טו] דהי' ג' תרומות למשכן "והשנית הי' ע"י מנין שמנאן, משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים (במדבר א א) באחד לחדש השני בשנה השנית, ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה, והושוו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרבנות לכפרה הם באים" והרי המשכן הוקם כבר בר"ח ניסן ואיך הקריבו קרבנות ציבור ועוד לא הי' תרומת הלשכה, ובהכרח שעדיין לא הי' קפידא משל ציבור דוקא רק העיקר הי' שיוקרב עבור הציבור וכל ענין התרומה הוא כדי שיהי' כסף לקרבנות, ואה"נ בחודש הראשון יתכן שהי' ע"י יחידים שהפרישו עבור הציבור או שעשו מגבית לזה וכל מי שרצה תרם ולא הי' צריך דין מסירה לציבור.⁵⁰

⁵⁰ וד' המורחי בפ' כי תשא [שמות ל טז] דאותן חצאי שקלים שגבו במניין חומש הפקודים לא גבו בעד חובת חצאי השקלים שבכל שנה ושנה, אלא מפני שהיו צריכים למנותם, וא"א בלי שקלים וכיון שגבו אותן ולא היו צריכין להן לצורך המשכן, שכבר הוקם, היו שומרים אותן בעד קרבנות, אם יצטרכו להם, ומפני שהיו שומרים אותן בעד קרבנות ודומין בזה לתרומת חצאי השקלים הנגבין בכל שנה ושנה בעד הקרבנות, קראוהו רז"ל בשם "תרומת חצאי השקלים של חובה" וכתוב עליה: "לכפר על נפשותיכם" הרומזת על הקרבנות הנגבין מחצאי השקלים של חובה, אף על פי שאלה לא נגבו אלא בעד המניין ולא בעד

החובה. וזהו שכיון רש"י באמרו: "והשנית, אף היא על ידי מניין שמנאן משהוקם המשכן, הוא המניין האמור בתחלת חומש הפקודים כו' ונתנו כל אחד מחצית השקל, והם לקנות מהן קרבנות צבור" כו'. כי המצוה הזאת של מחצית השקל בכל שנה לא נהג רק בא"י, אבל במדבר שלא היו ישראל מקריבין עולות וזבחים, לא.

⁵¹ ע"י מדרש רבה וספרי זוטא פ' בהעלתך לעיל ט ה לענין קרבן פסח עה"פ "ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל" יכול שלא היו

והתעוררות דלמטה בחי' תורה שבע"פ וזה הי' ענין פנחס שהי' עדיין כאיש פשוט מן הציבור ומ"מ התעורר לקנא קנאת ה', א"כ א"ש דכעת נתחדש הקפידא שיהי' קרבנות ציבור משלהם דוקא ולא יבוא אחר דוגמת יהושע לכפר עליהם הגם דליהושע הי' דין ציבור כמבואר באור החיים הק', וזה גופא הי' השינוי בין הנהגת משה והנהגת יהושע, דתחת הנהגת משה הי' משה רבינו עושה הכל עבורם הוא הוריד להם התורה והמן, והוא זה שהתפלל עליהם כשחטאו וכפר עליהם, אבל מעתה שנכנסים לארץ וכאו"א נכנס בחלק שלו בא"י, אז מוטל על כל יחיד ויחיד לעבוד ולהתעורר בעצמו, ויהושע הוא זה שיוכל לצאת ולבוא לפניהם ולייעץ כאו"א על העבודה הפרטית שלו.

כאן נתחדש הא דאין ציבור מתים

והנה בהוריות ו'. לענין מה שבימי עזרא הקריבו קרבנות עבור מה שחטאו דור הקודם בע"ז ופריך הרי כבר מתו חלק מהם ויש דין חטאות המתות ותי' רב פפא דלא נאמר דין חטאות המתות בציבור ובתמורה טו: הנוסח לפי שאין ציבור מתים, והוכיח רב פפא ד"ז מזה גופא שהתורה חייבה להביא שעיר ר"ח [ושעירי הרגלים] מתרומת הלשכה והלא יתכן שמתו חלק מן הציבור וא"כ הו"ל חטאת שמתו בעלי' ומוכח מזה דלא נאמר דין מיתה בציבור, עי"ש בסוגיא, ובתמורה טו: הנוסח דאולי מתו מרייהו דהני זוזי, משמע דתלוי בכסף, וכן מבואר בתוס' הרא"ש הוריות שם דלכן זה רק ספק כיון דרק אם מתו בעל הממון של אותה קרבן, וצ"ב הרי גם בקנו מכסף של אחד צריך שיהי' לכפרת כל הציבור וא"כ בהכרח דכל ישראל יש להם חלק בכל שקל, וא"כ למה הדין מיתות תלוי דוקא בבעלי הממון וכבר העיר כן במקדש דוד סי' י"ט סק"י דזה דבר חדש, ⁵² ובס' יהגה הארי' הוריות ו'. כתב דשאל כן להגרי"ז והסכים דתמוה הוא, ⁵³ ועוד הקשו האחרונים [שערי יושר ג' סכ"ב וקה"י

וצ"ע הרי תמיד קרבן ציבור הוא, וביותר צ"ע הרי יש דין של קרבנות ציבור דבעי' מתרומת הלשכה, ובזית רענן לבעל המג"א כ' דאה"נ צ"ל דהלויים מסרו את המעות לציבור וא"כ שוב הוי המעות של כל ישראל, אלא דא"כ במה נקרא שכלל ישראל לא הגישו להקב"ה קרבנות במדבר, אולם לנתב' דעיקר האי דינא דתרומת הלשכה נתחדש רק בפ' פנחס אבל כל ארבעים שנה הגם שבוודאי הי' צ"ל קרבן ציבור אבל לאו דוקא מממון ציבור א"כ י"ל דשבת לוי הפרישו התמיד עבור הציבור והתכפרו בו הציבור, אבל טענת הקב"ה היה שהם בעצם לא הגישו לו קרבנות, דההבאה וההגשה הי' ע"י הלויים.

דין מעמדות תלוי במביא

ובזה יתבאר דין המעמדות שנתחדש בפרשה זו, ע"פ מש"כ בחבצלת השרון שם די"ל דעיקר דין מעמדות תלוי דוקא בשם מביא וזה תלוי דוקא במי שנתן שקלים לתרומת הלשכה וכמבואר בלשון רש"י ותוס' הרא"ש תענית כו. דדין מעמדות תלוי במי שנתן לתרומת הלשכה [ולכן א"א לצאת עם כהנים] א"כ רק כאן בפ' פנחס דרצה הקב"ה שישראל יהיו אלו המביאים את הקרבן לכן נתחדש דין מעמדות.

ועי"ש בחבצלת השרון שיישב לפ"ז ד' רעק"א סי' ט' שדן דנשים פטורות מתפלת מוסף כיון דלא היו נותנים למחצית השקל, והק' עליו בעמודי אור סי' ז' הלא וודאי נשים מתכפרות, דהרי שעירי הרגלים באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו דגם נשים בכלל, עוד הק' בזכר יצחק סי' ב' דלרעק"א למה לא משכח"ל שינוי בעלים בציבור [זבחים ד.]. לענין נשים, אבל לנתבאר א"ש דנשים רק נתמעטו מלהיות מביאים אבל וודאי הם מתכפרים בקרבנות ציבור, ולענין תפלת מוסף ס"ל לרעק"א דבעי' שיהיו חייבים בעצם הבאת הקרבן.

בפ' פנחס נתחדש שקרבנות משל ציבור דוקא

ובביאור למה באמת דוקא כאן נתחדש זה י"ל דזה חלק ממה שאמר הקב"ה למשה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי, היינו שאני רוצה שמעצמם יתעוררו להביא לי קרבנות ולכן צריך להיות מממוןם דוקא, ולמשנ"ת בתחלת הפרשה ע"פ שפ"א כי יסוד פ' פנחס הי' לפי השתנות הדור שהתחיל עתה להיות עבודת האדם

⁵² עי"ש במקד"ד שיישב בזה הא דפ"ג דשקלים מ"ג שבית רבן גמליאל זרקו שקליהם לפני התורם ופריך בירושלמי דהרי גם בלי זה עולה להם הקרבן ומשני דנחת רוח הוא להם שלא יהא מתקרב אלא משלהן ומבואר דהגם דכולהו מתכפרים בק"צ מ"מ מי שבעד שקלו נלקח הקרבן חשיב בעל הקרבן טפי וזה הנח"ר שלהם שנחשיבם בעלי הקרבן, והגרי"ד סולובייצק זצ"ל פ"י בזה הא דאמר משה אל תפן אל מנחתם ופירש"י שחלקם בקרבן ציבור לא יתקבל וצ"ע דל"ש למצוא בעצם הקרבן החלק שלהם דשייך לכולם ביחד, אלא דקאי על חלק הכסף שלהם.

⁵³ וידידי הרב יצחק קונינסקי שליט"א ר"ל דהכוונה לכל ישראל מביאי השקלים שהם הבעלים של הממון, ומה שזה רק ספק יובן למש"כ רמב"ן [לקמן כ"ו ס"ד] עה"פ ובאלה לא היה איש וגו' דלא נמנו אותם שהיו מבין ס' ומעלה דילפי' גז"ש ומעלה מערכין, כי היכי דדריש כן בב"ב קא: לענין הא דלא נגזרה גזירה יותר מבין ס', וכן ס"ל לספורנו לעיל א' מ"ה, ויד רמ"ה ב"ב ק"י, וא"כ ה"ה במנינים הראשונים דגם שם כתוב "ומעלה", ואי ננקוט כשי' הראשונים [רש"י במנחות מ"ו ב' והרא"ש והרע"ב וחינוך מצוה ק"ה וכ"פ הרמ"א באו"ח סי' תרצ"ד ס"א] דפחות מבין כ' פטורים משקלים כיון שלא היו בכלל המנין של חובת השקלים, א"כ ה"נ ביותר מבין ס', וכן חקר הגר"ח זצ"ל בס' שקל

יחיד ויחיד יהי' כח תוקף של ציבור ועל דרך שעשה פנחס מעשה בתוך הציבור שנתן בזה כפרה עולמית בשביל הציבור, וזה גופא הי' תשובת הקב"ה למשה רבינו שדאג מאד על המשך הקיום של כלל ישראל.

עכ"פ לפי כ"ז מתיישב קו' הראשונים למה חזר הכתוב כאן על פרשת התמיד שכבר כתוב בפ' תצוה עי' רש"י פסוק ד' ורמב"ן ועוד, ולדברינו יש כאן מהפכה בכל ענין קרבנות ציבור שזה יבוא משל ציבור דוקא ושמיילא נתחדש כאן המשך וקיום נצחי לכלל ישראל מצד היותם ציבור.

פרשת פנחס פרשה של ימים טובים

שמעתי מהג"ר נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א [בהג"ר משה פנחס הכהן זצ"ל] שסיפר על הג"ר "פנחס" הורביץ זי"ע "בעל ההפלאה" שמנהגו הי' שבעירו פרנקפורט הי' לובש בגדים פשוטים אבל כשהי' אורח בעיר אחרת הי' לובש בגדים מכובדים [וי"א בנוס"א דבמקום אחר היו מכבדים אותו יותר מעיר] ואמר שלמד כן מפרשת "פנחס" שכשנקרא במקומו באמצע השנה לבושים בבגדי שבת רגילים, אבל כשמזדמן כאורח לקרותו ביו"ט מלובשים בבגדי יו"ט.

קריאת פרשת פנחס בבין המצרים דוקא

והנה כבר כתבו הספרים הקדושים דלא בחנם קבעו לנו חז"ל לקרוא פ' פנחס בימי בין המצרים⁵⁵ וכתב השפ"א דלכן קבעו חז"ל תמידין ומוספין בבין המצרים דכדי לעזור לבות בני' להשתוקק לעבודת ביהמ"ק, וגם הקריאה בש"ק יהי' נחשב כאילו הקרבנו, ובאמת גם בזמן המקדש הי' העיקר התפלה כדאיתא כהנים בעבודתם ולוים שהי' בחי' מעשה ודיבור ומחשבה, ועי'

הוריות סי' ו' הרי בעלמא במפריש חטאת ע"מ להתכפר חבירו וודאי שעיקר דין מיתה תלוי במתכפר ולא איכפ"ל במקדיש וא"כ הו"ל להיות דין מתות במת כל א' מישראל גם בלא נתן שקלים כלל כיון דסו"ס מתכפר הוא, [ושער"י תי' דעיקר דעת תורמי השקלים הי' עבור מביאי השקלים ולשאר ישראל לא הקדישו רק עד כמה שצריכים את זה וא"כ במת איתברר שלא שייך לו, וקה"י תי' דרק ביחיד המתכפר נקנה לו לכפרתו אבל בק"צ עיקרו הוא חובת היום רק שממילא מכפר על הציבור ולכן כ"ז שאינו בעל הממון אין דין מתות] ועוד צ"ב למה באמת לא נאמר דין מיתה בציבור דא"ל דהטעם הוא דל"ש שכל הציבור ימותו, וכדכ' רש"י תמורה טז: ד"ה וכי, [ולזה צ"ל דהמקורות להא דאין ציבור מתים הוא רק בחלק מהם קיים דהרי ליכא ציור דכולם ימותו- חת"ס הוריות שם] דהרי בהרבה שותפים גם באחד מת, יש דין מיתה.

וי"ל לנתבאר לעיל דנתחדש מגזה"כ דכל קרבן ציבור צריך להיות משל ציבור דוקא, א"כ הי' צריך התייחסות לבעלי הממון, וא"כ הגם דוודאי כולם נתכפרו בו תמיד ובאופן כללי הי' נחשב שכל הקרבנות באים משל ציבור מ"מ לבעלי הממון של קרבן מסויים זה הי' יותר בעלות ושייכות עד כדי שרק המיתה שלהם הי' פועל דין מתות על הקרבן, ולזה תי' רב פפא דלא איכפ"ל בא' מן הציבור מת והטעם כדביאר הגרש"ש [בשערי יושר ש"ג פכ"ב] ובשו"ת אגרות משה [קדשים סי' כ"ד] דגדרו של ציבור אינו צירוף של יחידים רבים דאז הי' מקום לחלק בין דור לדור, אלא גדר ציבור היינו עצם כל הדורות יחד ולכן גם אם מתו דור זה דור הבא נחשב עדיין כאותו ציבור, וא"כ אחרי שכל יחיד נתן מכסף שלו הרי הכסף והקרבנות שייכים למציאות חדשה הנקראת ציבור שלא שייך עליו דין מיתה כלל ולא רק בשביל שתמיד יהיו אלו שנשארים בחיים.⁵⁴

והנה לנתבאר דרב פפא למד כן משעיר דר"ח ושעירי הרגלים המובאים מתרומת הלשכה הכתוב בפרשה שלנו י"ל דמושג חדש זה של ציבור נתחדש כאן בפ' פנחס כדי להבטיח קיום נצחי לכלל ישראל, וממילא הי' אפשרות לקרבנות ציבור בלי חשש מיתה, וכן שלכל

הקדש על הרמב"ם פ"א משקלים סקמ"ח [ולמאי דהקשו על רעק"א סי' ט' שפותר נשים ממוסף כיון שלא שוקלות דא"כ הי' בפחות מבין כ' לפ"ז יק' גם ביותר מבין ס', ויהי' מקום להחמיר שמבין ס' לא יתפלל לפני העמוד תפלת מוסף] וא"כ א"ש דזה רק ספק אולי מתו מבעלי השקלים דלא מוכרח שימות תוך שנה אחד מבין כ' עד כן ס', אולם בד' רמב"ן עצמו אא"ל כן דכ' להדיא בריש פ' כי תשא דשקלים דקרבנות לא תליא במנין וגם כן י"ג חייב בזה, אולם בד' ש"ר י"ל כן, אולם לד' תוס' ב"ב קיז: ד"ה מכאן המנין הי' גם ביותר מבין ס'.

⁵⁴ ויש נפק"מ בין הגרש"ש והגרמ"פ, דלהגרש"ש להו"א סברה הגמ' דגדרו של ציבור הוא אוסף של יחידים, אבל לאגרו"מ גם בהו"א ידע דציבור שאני, אבל סבר דחטאת לא בא אלא על החוטאים והחוטאים כבר מתו ונתכפרו במיתתם והרי דעת ר' יהודה דאם כיפרו בעלי' תמות, ולזה תי' דאין הקרבן בא עבור אלו שחטאו אלא על החטא והפגם שנעשה בציבור וכבר ממילא יהי' תועלת למתים בזה דהפגם הסתלק.

⁵⁵ ובבני יששכר מאמרי תמוז אב הוכיח כן ממה שחז"ל סידרו לחבר מטות מסעי וכדו' באופן שתמיד יהי' פנחס בימי בין המצרים. וגם בשנים שבא"י התחיל בין המצרים בפ' מטו"מ הרי י"ז בתמוז הוא בשבת וכבר הרחבנו בזה לעיל.

הנה עיקר מושג בין המצרים לא כ' בגמ' דמדינא דגמ' אין שום הבדל בין קודם י"ז בתמוז עד אחר י"ז בתמוז עד ר"ח אב, ומר"ח אב יש מח' בגמ' ולהלכה קי"ל דמעיקר הדין רק שבוע שחל בו ת"ב נוהג עיקר דיני אבלות וכ"פ בשו"ע וכן מנהג הספרדים, רק דאנו בני אשכנז נוהגין איסור לספר ולכבס מר"ח, עוד יש דין למעט בשמחה מר"ח אב ומה נהגו גם למנוע מבשר ויין כמבואר בס' תקנ"א ס"ט והוזכר שם מנהג גם מי"ז תמוז, עוד מוזכר בשו"ע שם סי"ז בשם ספר חסידים מנהג למנוע משהחיינו מי"ז תמוז שממילא כולל לא לקנות בגדים חדשים או ליכנס לדירה חדשה ושלא להכות התלמידים בימים אלו, ונתוסף מנהג המובא ברמ"א שם ס"ב וס"ד למנוע מתספורת ונישואין ומג"א סק"י הוסיף ריקודים ומחולות ושמיעת כלי שיר. והספרדים מקילים בזה עד ר"ח וכשי' השו"ע. [ובנשעי גבריא לבין המצרים פי"ד ס"י פסק דמותר לאשכנזי להשתתף בחתונה של ספרדי. ובשו"ת אגרו"מ אה"ע ח"א צ"ז הקיל לעשות ריקודים ומחולות בשבע ברכות בימים אלו כיון שאינו אלא ממנהגא.]

אולם מצינו צירוף ימים אלו ברש"י איכה א' ג' בשם מדרש אגדה עה"פ ירמ' א' י"ב מקל שקד אני רואה כי שוקד אני על דברי לעשותו השקד הזה משעת חניטתו עד גמר בישולו כ"א יום כמנין ימים שבין י"ז בתמוז לת"ב. והובא במהרש"א בכורות ח: הועתק לקמן.

לימים טובים וכל השבטים כולם יגיעו ארצה לארץ הקודש בביאת גו' צב"א".

ולדברינו לעיל דכל עיקר פ' הקרבנות נתחדש כאן להיות בגדר ציבור ושאיין ציבור מתים א"כ נכלל בזה שענין הקרבנות צריך להיות תמיד אצל כלל ישראל דרך דבר המוטל על כהנים תלוי בבית המקדש ובאין מקדש שוב אין עבודה אבל קרבנות שמוטלות על כאו"א מישראל בהיותו חלק מן הציבור ל"ש שיתבטל לעולם, ולהכי תיקן הקב"ה סדר קרבנות בפרשה זו שע"י קריאת פרשה זו בהשתקקות יהי' נחשב כאילו הם עדיין מקריבים הקרבנות.⁵⁸

וא"ש פסוק האחרון בפרשה זו [לקמן ל א ⁵⁹] **"ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה"** דפירש"י דבא להפסיק הענין דאל"כ כיון דעד כאן דבריו של הקב"ה ומכאן ואילך בפ' מטות דבריו של משה, ס"ד דרך פ' מטות אמר משה ולא פ' קרבנות, וצע"ט מהיכי תיתי שנחשוב שלא אמרו משה, ע"י רש"י הירש דקאי על כה"ת כולה לבאר הצורה איך לקיימו בפועל, אבל לדברינו י"ל דהרי כאן ציווי מיוחד ממשה לכלל ישראל שמוטל על כל יחיד ויחיד בהיותו חלק מן הציבור בכל מקום ובכל מצב גם בהיותם בגלות, תמיד יתקשרו בפסוקים אלו ויקראו **"כאשר צוה ה' את משה"** דרך ע"י משה הם מתקשרים לכח זה של ציבור דהרי עיקר ענין שקלים לתרומת הלשכה שמייצר ענין ציבור הוא רק בכח משה כדהארחנו בפ' כי תשא.

דברי התעוררות לימי בין המצרים

ונביא בזה קצת דברי התעוררות מפי הגרצ"מ זילברברג שליט"א בענין בין המצרים: [עם קצת תוס']

"רבותינו גילו לנו עוצם גדולת ימי בין המצרים, כמ"ש מהרש"א הנ"ל ועוד ספרים, דימים אלו הם נגד כ"א ימי סליחה ושמחה שמיו"ט א' דר"ה עד כ"א תשרי שהוא הושענא רבא, ולכן ההנהגה בימים אלו יש להם השפעה על הימים הקדושים דמר"ה עד הושענא רבא וכן יום ת"ב נגד שמחת תורה וי"ז תמוז נגד ר"ה, וממילא גם ניתן סיוע מן השמים לבא ליטהר בימים אלו לצאת זכאי בדין בר"ה. [עוד כ' בני יששכר מאמר בין המצרים אות ד' שהעולם נברא בר"ה והוא יום דין וראה שאין העולם מתקיים

⁵⁸ מה שאנו קוראים במפטיר סדר קרבנות דפ' פנחס אין לו מקור בש"ס כדהעירו התוס' מגילה ל: ד"ה ושאר ונמצא רק בסדר רב עמרם גאון וכתבו התוס' דיש סמך ממה שאמר הקב"ה לאברהם כבר תקנתי להם סדר קרבנות כ"ז שקורין בהן, וע"י שם בתר"כ. למה אין קוראין פ' וביום השבת בשבת, ונמצא דאין אנו זוכים לקריאת פ' שבת רק בשבת ר"ה או בשבת פ' פנחס.

⁵⁹ לכאורה הי' עדיף שקאפיטל ל' יתחיל בפ' מטות ולא בפסוק זה, דאדרבה פסוק זה הוא השלמה לפ' הקרבנות וידוע שחלוקת הקפיטלך לא נעשה ע"י חז"ל.

הקרבנות שהי' תיקון העשי' הי' מתגלה ההתחדשות והיו יכולים הלויים לשורר ולזמר, וכמו כן עתה בזמני תפלה מתעורר הארת הקדושה לתפלה וכו'.

ובמאור ושמש כאן כתב דלכן קבעו לנו חז"ל לקרות פ' פנחס בימי בין המצרים כדי שנקרא פ' הקרבנות לעורר למעלה ענין הקרבנות. עוד חידש נכ"ט א-ו דע"י אותיות של פרשת קרבנות שקורים בימים אלו נעשה כלי שיוכל אח"כ למשוך במועדות בזמנם אורות לכלים ההם, והכוונה ע"ד אריז"ל דהאותיות הם הבחי' כלים והטעמים והנקודות הם בחי' האורות בתוך הכלים וע"י קריאת הש"ץ בס"ת בטעמים הוא ממשיך בחי' האורות, ומחדש המאור ושמש דבקריאת פ' פנחס מכינים הכלים ובקריאה במועדים נמשכים האורות מכח הקריאה דעכשיו.

עוד כתב שם וכ"כ באוהב ישראל כאן ובעוד הרבה ספה"ק דכ"א יום בין י"ז בתמוז לת"ב הם שרשים לכל מועדות השנה, רק שעדיין הם מכוסים וכשנזכה לגאולה יתגלה האור הגדול בימים אלו, וכ"א יום אלו הוא גם נגד כ"א יום מר"ה להושענא רבא וכדכ' מהרש"א בכורות ח: ⁵⁶ ולכן בוודאי יש להשקיע הרבה בפ' המועדים בפ' פנחס בפרט בימים אלו.

והחי' הרי"ם הי' אומר דהר"ר בונם מפארשיסחא זי"ע הי' שמח מאד בפרשת פנחס, משום שיש בה כל הקרבנות והמוספים של המועדים.

ומו"ז הגה"צ רבי יעקב סניידערס זצ"ל כתב במכתב פ' פנחס קוראים בדרך כלל ⁵⁷ בשלש השבועות, ונמצאים בה פקודת ישראל כבישת הארץ וכל הימים טובים, לרמז שהימי בין המצרים של עכשיו יתהפכו בקרוב

⁵⁶ ומחמת חשיבות הדברים נעתיק לשוננו "ועוד אייתו תרי ביעי וא"ל הי' זוגיתא [-תרנגולת] כו' ע"ד שאמרו בשמעתין תרנגולת לכ"א יום וכנגדו בלזו ואמרינן שרמזו ירמיה מקל שקד אני רואה שהם כ"א יום מי"ז בתמוז עד ט' באב והם רמזו לו ימים אלו בזוגיתא אוכמתא ע"ש הגלות, ולפי שיש עוד כ"א ימי סליחה ושמחה מי"ט ראשון של ר"ה עד כ"א תשרי שהוא הושענא רבא יום גמר החתימה כדאיתא במדרשות, והוא שרמז לו בזוגיתא חיותא ג"כ ע"ש ליבון עונות וכך א"ל הרי תרי ביעי שהתולדה מב' זוגיתא הן כולן לבנים ואין ניכר איזה מהשחורה ואיזה מהלבנה, כן אין לכם היכר כי מקרה א' יקרה את כולן שהפורעניות והטובות שוים בימים בשיעור א' זה כזה כ"א יום הן ואין כאן מקום תקוה לכם, והשיב בדוגמא זה עיזי אוכמתי כו' הן ב' שעירים שהביאו ישראל ביה"כ החיותא היא שהיתה לה' והאוכמתא שהיתה לעזאזל והגבינה שהיא התולדה מהן שניהן לבנים שגם השעיר לעזאזל היה מלבין עונותיהם של ישראל שנאמר ונשא השעיר וגו' וכמ"ש שהיו קושרין בההוא שעיר המשתלח חוט של זהורית וכיון שהגיע למדבר היה מלבין וכן הוא הענין בב' זוגיתא שהיו שניהם תולדותם לכ"א יום ותולדות שניהם היו ביצים לבנים כי הנה שני שיעורים כ"א יום ג"כ תולדותיהן שוין בליבון כי כמו שהכ"א יום שמר"ה עד הושענא רבא תולדות ליבון עון וכפרה עליהם כן גם ימי כ"א יום פורעניות מי"ז בתמוז עד ט' באב היה תולדות ליבון עונות כי הצורות ויסורין מכפרין כמ"ש הגלות מכפר. עכ"ד מהרש"א.

⁵⁷ כתב "בדרך כלל" כנראה נקט דבשנה שי"ז בתמוז בשבת פ' פנחס לא נחשב שהתחיל בין המצרים.

והקדים מדת הרחמים והיינו ע"ב ימים כמנין חס"ד וע"ב ימים אלו מתחילין ב"ז תמוז ויש כמה מדרגות בגילוי החסדים נ"ה ימי חסדים גלויים וי"ז ימי חסדים נסתרים ומכ"א ימי בין המצרים ה' מהם שייכים לחסדים המגולים שהם השבתות ⁶⁰ ור"ח ות"ב עצמו]

וא' הביאורים למה הם שורש לימי הדין, כיון דלע"ל יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ובפרט ת"ב נע"י פרס יוסף ר"פ פינחס מה שהביא דהימים בין י"ז בתמוז ות"ב יהי' כמו חול המועד ולכן הפנימיות של ימים אלו נשגבים הם מאד רק בגלות זה עדיין מכוסה, אך לפי שרשם הפנימי יש בהם השפעה עצומה של חסד ורחמים ותיקון וכע"ז כ' באוהב ישראל דכ"א יום דבין המצרים הם נד כ"א ימים טובים בשנה שבת, ראשי חדשים, ז' ימי פסח ח' ימי סוכות, ושמע"צ שבועות שני ימי ר"ה ויו"כ וימים אלו הם השורש לימים טובים אלו.

ומבואר מהמגיד מקונונין בעבודת ישראל שכ"א ימים וכ"א לילות דבין המצרים הם בבחי' מ"ב מסעות דכמו ענין מ"ב מסעות הי' כדי לכבוש מקום מדור הקליפות נחש שרף ועקרב, ה"נ כל יחיד ויחיד במשך ימי חייו עובר בחי' מ"ב מסעות שהם בחי' ידועות של מלחמת היצר, וכן ע"ד פרט כל שנה, ובאלו מ"ב ימים ולילות מקבל כאו"א כוחות מיוחדים לעבור מ"ב מסעות אלו. וידוע ד' המגיד ממעזריטש ⁶¹ [הובא בנועם אלימלך פ' וישב ד"ה או יאמר וישב יעקב] עה"פ כל רודפי השיגוה בין המצרים כל רודף קה יוכל להתקרב להקב"ה בימים אלו, וכמשל הידוע שכ"ז שהמלך בביתו ק' להגיע אליו אבל באם נמצא בדרך קל להשיגו ה"נ בימים שמתגלה ענין שכינתא בגלותא ביותר קל יותר להתקרב להקב"ה.

[ובעבודת ישראל מסעי כ' דלכן יש להתחזק בימים אלו דהגם דיש לבכות על אשר מצאתנו מ"מ יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה, ולכן נקטו חז"ל רק כמה דברים במה יש למעט בשמחה לומר דבשאר דברים יש להתחזק בבטון ובשמחה, וזה מתאים עם ד' החווה מלובלין זי"ע [הובא בשיח שרפי קדוש ח"ב אות תל"ג] דמשנכנס אב ממעטין בשמחה שעם השמחה יוכל למעט את החודש אב, וכע"ז הביא הגה"ק ר"ש מיערעסלוב בס' תורת שמעון בשם רבו מלובלין דמשנכנס אב ממעטין שונאי ישראל ע"י שמחה ולא ח"ו בעצבות]

איתא בספ"ק דבימי בין המצרים בא השפעה חדשה להביא תיקון לעולם לאוקמא שכינתא מעפרא לכן מהעבודות החשובות בימים אלו הוא להתחזק בדברים המביאים את הגאולה. והעיקר הוא לקבוע בנפשינו את

⁶⁰ בתפארת שלמה [מאמרי שבת חזון ד"ה או תרצה] כ' דבזמן הגלות יש בש"ק יותר שמחה לפני הקב"ה מזמן ביהמ"ק שאז נעשה ייחוד למעלה גם בגלות, וזה"פ אז תרצה הארץ את שבתותיה דהיינו השבתות יהי' לרצון, וזה"פ בלכה דודי רב לך שפ"ת בעמק הבכא היינו בעמק הבכא של גלות אז שבת הוא יותר גדול וכ"כ בפ' בחקותי עה"פ אז תרצה הארץ וגו' ולכן בשבתות בין המצרים צריך להראות שמחה יתירה ובעל מנחת אלעזר כ' בספרו שערי יששכר שמקובל אצלו מהרה"ק מלובלין אשר כל דבריו ברוה"ק כ' ג' שבתות בין המצרים הם נגד ג' רגלים.

הצפיי' לגאולה ולהיות מיצר ודואג על חורבן הבית, ובדורות הקודמים הי' קל מאד לכל יהודי פשוט להתחבר לעבודה זו, וידוע שמנהגו של החת"ס הי' לומר בכל ליל שישי תיקון חצות עם בני ישיבה ור' פישל סופר הי' ש"ץ הקבוע ופעם לא הי' וניגש בחור אחר ולא בכה, ואמר החת"ס שטעון בדיקה אחריו שאם יכול לומר תיקון חצות בלי בכי' יש לפקפק בכשרותו דאולי הוא מכת ש"ץ אכן אח"כ ירד מן הדרך רח"ל, אכן בדור שלנו דור חלוש ק' מאד להתעורר ואפי' בת"ב עצמו בשעת אמירת הקינות, וכמשל הידוע בחובת הלבבות על ילד שנולד בבור ולא ידע אורה מה זה, שק' להסביר לו שיש עולם גדול בחוץ ובו יש אור גדול עם הרבה אור, ומ"מ רצון ה' שעכ"פ נעשה איזה השתדלות להתקשר לעבודה זו.

והנה לפעמים נופל מחשבה דאיזה תועלת עצמית יש בעבודה זו וחוז' ממה דפשוט שאין לו לחשוב על עצמו רק על כלל ישראל, אולם באמת יש גם לעצמו עכשיו תועלת בזה דאיתא בספ"ק במה שאמרו חז"ל כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ולא כ' "זוכה" היינו שכבר עכשיו זוכה, דכל ענין ברוחניות מאיר לפניו ולאחריו ולכן ע"י צפיי' למשיח כבר מאיר עליו עכשיו מאורו של משיח ואור זה עוזר לו בכל עניני עבודת ה'.

והנה עיקר השראת השכינה מתחיל בתוך כאו"א שנא' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוך כאו"א, ולכן להכנה לגאולה נצרך קודם תיקון עניני קדושה, כי בקילקול עניני קדושה כ' דאינו זוכה להיות חמי אפי' שכינתא, וציון הוא דורש אין לה ציון גי' יוסף שבחי' זו בעי דרישה, ופרשיות אלו הנקראים בימי בין המצרים יש להם שייכות עם עבודת הזמן ובפ' פינחס ומטות נמצא ענין נקמת ה' במדין על עניני קדו' הברית, ופרשיות אלו הם הקדמה לביאת הארץ וכ' ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ ע"י בחי' צדיק זוכים לארץ, היפך דולא תקיא הארץ אתכם וגו' היפך של ומפני חטאינו גלינו מארצינו, דאיתא שבזמן שמתפללים זה יש להתפלל על טהרה וענין וקרב פזרינו מבין הגוים קאי על ענין זה, וכשם שלפני שנכנסו אז לארץ הי' הנסיון של קדושת הברית והתיקון ע"י פינחס ה"נ בדורינו לפני ביאת המשיח נצרך תיקון לענין זה, ובזה יש להתעורר בפ' אלו ע"י קריאה מעורר הזמן ע"כ חלק מדברי הרב שליט"א.

גדר קרבנות המוספין דשבת

וביום השבת שני כבשים וגו' [שם ט']

יל"ע דבשאר ימים טובים מצויין מה שמיוחד ביום זה וגם האיסור מלאכה, כגון פסח ומצות, וביום הביכורים מנחה חדשה, ר"ה יום תרועה, אבל בשבת לא כתוב

ולפ"ז כתב דגדר מוספי שבת אינו נובע מחמת עצם קדושתה של יום לאיסור מלאכה, רק עיקר הבאתה הוא בתוספת לקרבן תמיד של כל יום, דכיון דביארנו דתמידין באים מחמת עצם היום, אז מוספי שבת מצטרפים לעצם היום והיום עצמו מתגדל וממילא גם התמידין מתרביין להיות נעשה כפול, ומה שנכפל ג"כ נעשה כפול, ולכן הוא דוקא שני כבשים כמו התמידין, ואף דפשוט דגם בלי הקרבת התמידין אפשר להקריב המוספין,⁶² מ"מ סגי בזה גופא שיש חובת תמידין.

לפ"ז מיושב למה לא כתוב כאן איסור מלאכה ולא חשיבות היום כיון דזה המשך ישיר לפ' התמיד, ומישך שייכי לששת הימים, שיש להקריב כל יום שנים ליום, ולזה אמר דביום השבת של הששת ימים יש להכפילו. וזה הי' תשובת הקב"ה לשבת דכל מעשיך כפולים.

ולפ"ז א"ש מה שאין להפטיר במוספי שבת, דרך בימים טובים דהמוספין הם קרבנות מיוחדים על הקדושה המיוחדת ביום זה שנתחדש מסבה אחרת מחמת המאורע הפרטי שהי' ביום זה, אז כדי לבטא זה אנו רוצים להפטיר בזה, אבל שבת שהוא בעצם יום רגיל בלי תאריך מיוחד שחלה ביום זה רק שעצם היום נעשה יותר חשוב בהיותו אחר ששת ימי מלאכה, לזה אין צורך לצינו ע"י קריאה מיוחדת.

[הרוצה להבין הדברים העמוקים היטב יעיין בספרו בן מלך שם שביאר הכל באריכות גדולה וגם בגדר כל הקרבנות המוזכרים בפרשה זו]

עובדות והנהגות דו"ז זצ"ל בש"ק

כיון שעסקנו בענין שבת קודש, וכל שבת קודש הוא זמן להשתוקקות לביהמ"ק, והרי עכשיו בבין המצרים יש לקונן על קרבנות ועל ביהמ"ק, ה"נ יש לקונן על בתי צדיקים שנחרבו [ברכות נח:]: כיון שהוא מעין ביהמ"ק שבבתייהם יש השראת השכינה ובפרט בשבתות, לכן נרשום קצת מהנהגת דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל ביום ש"ק ממה שרשם אחי הג"ר יעקב שליט"א בספרו בצל הקודש [עמ' כ"ז] לרגל היארצייט כ' תמוז:

"כשאני מעלה על זכרוני השבתות אצלו כמה הי' נורא, מלא קדושה שמחה והתעלות, כל שבת הי' אצלו מחדש כאילו הי' זה השבת היחיד בעולם, כשנכנסתי אצלו בערבי שבתות היו יכולים לראות מאור פניו שמצפה כבר לקבל שבת, וכמה פעמים ראיתי איך שמכין הפתילות ושמים לנרות שבת, אף שכמה פעמים הי'

כלום שזה יום השביעי, ושיש איסור מלאכה וכדומה, עוד יל"ע דלכאורה לפי גודל הקדושה הי' לו להתרבות במוספין, ושבת שקדשתו מכל הזמנים הרי הוא מועט מאד במוספין, ושבת בעצמה כבר התלוננה בזה להקב"ה כמבואר בדעת זקנים ממדרש שוחר טוב,⁶¹ עוד יל"ע דנבחרו דוקא שני כבשים ואין בו לא איל ולא פר, עוד הקשו שם למה לא מפטירין בשבת בפרשה זו דביום השבת, וכ"ה תוס' מגילה כג. ד"ה כיון ותירצו דא"כ יהי' כל ההפטרות שוין, וזה חידוש דבשביל טעם זה עדיף שלא להפטיר.

והנראה בזה ע"פ מה שיסד הג"ר לייב מינצברג זצ"ל בספרו הנפלא בן מלך [קדשים] בגדרו של קרבן תמיד דפ' פינחס, דשאני מתמידין דפ' תצוה דבפ' תצוה היו התמידין כדי לסדר עבודת הקרבנות במשכן דכל הקרבנות צריכים להיות בין תמיד של שחר וערב, אבל בפ' פינחס נתחדש חיוב תמיד מצד עצמותו של יום, דעצם היום מחייב תמידין, וכיון שהיום נחלק לשתיים יום ולילה אז כל חלק מחייב עוד קרבן ותמיד של ערב הוא להתחלת הלילה, ע"ש באריכות גדול.

עוד יסד שם בגדר שבת קודש, דאין הכוונה דיש פרק זמן שנקרא "שבוע" של שבעת ימים, כמו שיש חודש של ל' יום, וקדושת שבת הוא מספר השביעי של השבוע, אלא דעיקר ש"ק הוא כל פעם אחרי שהי' ששת ימי מעשה ומלאכה זה מחייב שיהי' אחריו שבת קודש, וכמו שהי' בבריאת העולם שהקב"ה עשה מלאכה ו' ימים ואחריו הי' שבת, ובפרט לאור החיים הק' דהבריאה הוא תמיד רק לששה ימים, וע"י השבת נברא עוה"פ לששה ימים. עוד כתב דקדושתה של שבת נובע מזה גופא שהוא יום המיוחד כלפי ששת הימים, ולא כימים טובים דאין החשיבות מצד עצם היום רק ע"י שבתאריך מסויים זה הי' איזה מאורע, לכן קבע הקב"ה שיהי' בו איסור מלאכה וממילא נתקדש היום ומעתה יש ליום עצמו חשיבות, אבל בשבת הוא להיפך דקדושת שבת נובע מחמת עצם היום.

⁶¹ וז"ל דעת זקנים מבעה"ת כאן "איתא בשוחר טוב לכל המוספים לא תמצא מוסף מועט כשבת, ועל דבר זה קראה שבת תגר לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לה הקדוש ברוך הוא הנה שזהו קרבן מוסף הראוי לך לפי שכל מעשיך כפולים, שיר כפול שנא' מזמור שיר ליום השבת, עונג כפול שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד, עונשו כפול שנא' מחלליה מות יומת, לחם כפול לחם משנה, לפיכך ראוי קרבן שלך להיות כפול, וזהו שאנו אומרים במוסף של שבת להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי, מה שלא נאמר בכל המוספין. משל למלך שאמר לעבדיו הכינו סעודה לבני, הכינו להם שני מיני מאכלים, לאחר שסעדו צוה המלך להכין לו סעודתו, אמרו לו עבדיו מה נכין לך, אמר להם ולבני מה הכינותם אמרו לו כך וכך, אמר להם ולי כמו כן אל תכינו יותר מבני, כך הקדוש ברוך הוא נתן לבני ישראל לחם משנה ביום השבת, לפיכך צוה להקריב ג"כ לחם משנה וזהו וביום השבת שני כבשים. עכ"ל.

⁶² באילת השחר כאן חקר בזה, דהרי בזבחים פט. מבואר דמדין תדיר יש להקדים התמיד לפני מוסף ולכ' איך שייך להקדימו הרי מוספי שבת הם שני כבשים לעולה, ובמה יוכר שעכשיו הוא עושה המוסף הרי אין חלות שם מוסף בתורה, ואם יקריבו לשם מוסף יהי' ממילא עולה.

לוקח זמן ארוך בפרט בע"ש חנוכה שהי' לו גם המנוחה להכין עשה הכל בשמחה ולא רצה בשום עזרה."

[סיפר בנו הרב יעקב שליט"א שפעם שאל אותו דלמה יבלה כ"כ הרבה זמן ע"ז, השיבו וכי מה אתה חושב שאני לא חושב בלימוד?]

נהג לומר בעש"ק לפני מנחה "שיר השירים" גם כשהי' מאושפז בבית חולים לפני פטירתו.

אהב מאד זמירות שבת קודש, ולא הי' לו קביעות איזה זמירות לשיר, ועיתים כשהי' זמנים של התרוממות הי' מזמר עוד ועוד, ובליל ש"ק פ' בהר ט"ו אייר תשס"ג בשבת האחרונה שהי' בביתו זכיתי לאכול אצלו, וזמר הרבה זמירות בהתרגשות גדולה, "כל מקדש" "מנוחה ושמחה" "מה ידידות" "קה רבון", "רחם בחסדך" ואמר כסדר "לאמיר זינגען נאך זמירות" [בא נשיר עוד זמירות] הי' אפשר לומר שהרגיש שזה יהי' השבת האחרון בביתו.

מעולם לא התעכב סתם אחר הסעודה במקומו, אלא מיד הי' קם ממקומו ונכנס לחדרו לומר ק"ש כי התפללו מבעוד יום, וללמוד הרבה שעות.

מה שא"א להשלים בשבת או בר"ח אחרת

עולת שבת בשבתו וגו' [שם י]

וברש"י ולא עולת שבת זו בשבת אחרת הרי שלא הקריב בשבת זו שומע אני יקריב שתים לשבת הבאה ת"ל בשבתו מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו. ועד"ז פי' רש"י מש"כ לקמן בענין ר"ח זאת עולת חדש בחדשו שאם עבר יומו בטל קרבנו ואין לו תשלומין וצ"ע ל"ל תרי קראי. ותי' הט"ז בדברי דוד דלענין ר"ח ס"ד דיהי' לו תשלומין ביום שאחרי ר"ח כמו חגיגה יש לו תשלומין כל שבעה, ומאידך אי הי' כ' רק בר"ח ס"ד דדוקא בר"ח דהקרבן בשביל מיעוט הירח [צ"ע דלכ' רק החטאת הוא בשביל לכפר על מיעוט הירח] אין לו תשלומין דזה שייך רק בר"ח עצמה, אבל בשבת אין הבדל בין שבת זו לשבת אחרת, ובמשכיל לדוד פי' דלענין ר"ח ס"ד כיון דאין בו איסור מלאכה יש בכח התשלומין לדחות גם בר"ח אחר אבל בשבת אין בכח תשלומין לדחות שבת אחר, ומאידך ס"ד דדוקא ר"ח אין תשלומין בר"ח אחר דאף ששניהם נקראים ר"ח מ"מ זה שמו חודש ראשון וזה שמו חודש שני, ול"ש השלמה, אבל בשבת אין הבדל בין השבתות.

והנה אחרי שיש גזה"כ שא"א להשלים לא ר"ח ולא שבת י"ל דכתוב בזה שאין דומה כלל השפעת שבת זו לשבת אחרת וכן ר"ח זו לר"ח אחרת, ולענין שבת מצינו בזה יסוד בהלכה דהנה בכריתות טז. שאל רע"ק לר'

אליעזר בעשה כמה מלאכות בכמה שבתות מה דינו ומבואר בגמ' שתי אופנים איך לפרש ספיקו, האם מיירי בזדון מלאכות ושגגת שבת ויסוד הספק אי אמרי' ימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק השבתות, או דמיירי בזדון שבת ושגגת מלאכות וגם אם בשתי השבתות עשה אותה מלאכה פעמיים בהעלם אחד מ"מ יש סברא דשבתות כגופין דמיא ונחשב כל שבת למציאות אחרת, ופי' רש"י שם ד"ה וזדון דהו"ל כזרע וקצר בשבת אחת דהוי כגופי מלאכות נפרדות אולם בפיה"מ שם כ' דדין השבתות כאנשים נפרדים והו"ל כבא על חמש נשים נפרדות, והק' הרש"ש ועולת שלמה דבשלמא לרש"י מובן דכ"ז רק בשגגת מלאכות וזדון שבת דכיון דהשגגה במלאכות אפשר להחשיבם כמלאכות נפרדות, אבל לרמב"ם דהוי גוף נפרד ממש א"כ מאי נפק"מ אי השגגה הוא בשבת או במלאכות סו"ס שני גופים הם.

ויל"פ בדרך דרוש דל"ש ששבתות יהיו כגופין נפרדים רק מי שיודע שהוא שבת ואז הוא חי שיש מציאות של שבת פרשת בלק ויש מציאות של שבת פרשת פנחס ושני עולמות נפרדות הם וכל אחד בהשפעות המיוחדות שלו, אבל מי ששגג בשבת ואינו זוכר כלל מציאות של השבת, אז בשבילו לא נחשב כשבת מיוחדת והכל כמו שבת אחת.

ראשי חדשיכם בלשון רבים

ובראשי חדשיכם וגו' זאת עולת חדש בחדשו וגו' [שם י"א]

מש"כ ובראשי חדשיכם לשון רבים, משא"כ בשבת כתוב וביום השבת בלשון יחיד, נחלקו המפרשים, דד' ראב"ע בשם ר' משה אבן ג'יקטלי דקאי על ר"ח ניסן שהוא ראש לכל החדשים, כמ"ש בפ' בא החודש הזה לכם ראש חדשים, וכ"כ חזקוני וטור, וכתבו דלפ"ז המקור להקרבת קרבן ר"ח בשאר החדשים הוא ממש"כ לקמן זאת עולת חדש בחדשו וגו' שיעשו בשאר ר"ח כמו ר"ח ניסן. ומבואר דעיקר ר"ח הוא ר"ח ניסן, ומתאים עם מש"כ דעת זקנים ורא"ש בפ' כי תשא [שמות ל"ה כ"ב] לענין יו"ט של ר"ח לנשים שאסורות במלאכה דעיקרו הוא בניסן ושאר ר"ח נטפלים לו. ורבינו בחיי ואברבנאל כתבו דאדרבה דלכן כתוב ובראשי חדשיכם לשון רבים שלא נימא דהקרבן הוא רק בר"ח ניסן. עוד כתבו דלכל ר"ח יש שני ראשים הערב שבו נראה הירח בחידושו, והבוקר שבו מקריבין המוסף [דבלילה א"א להקריב]. ובאזנים לתורה כ' דשאני ר"ח משבתות, דלר"ח שהם י"ב בשנה ולא הוזכר בתורה לכל אחד שם מיוחד רק ראשון ושני, וכולם ביחד שנה תמימה ולכ"כ בלשון רבים, אבל שבתות וכש"כ מועדות ל"ש זל"ז כלל.

משתנה כל חודש ומקדים או מאחר לכל היותר י"ד שעות [וזה לפי שהמולד האמצעי הוא לפי תנועתה בגלגל דהוא לעולם שוה לא יוסיף ולא יגרע, אבל המולד האמיתי הוא כשנערך מהלכו לגלגל המזלות ולפעמים הוא מקדים ולפעמים הוא מאחר, וכ"ז נכלל בדברי הגמ' ר"ה כה. פעמים שבא בארוכה ופעמים בא בקצרה - שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קד] וראיית הלבנה בפועל תלוי במולד האמיתי ולכן לא יתכן לדעת ע"פ מולד אמצעי זמן הראיה בדיוק וצריך חשבונות אחרות, ואילו היו החדשים נקבעים לפי המולד האמצעי היתה מדת החודש קבועה כ"ט וחצי יום, אבל כיון דהתורה צותה שלא יתחיל החודש מאמצע היום רק מתחלת הלילה כדי למנות ימים שלמים ולא חלקי ימים [מגילה ה.].⁶³ וצריך שיהא הלילה והיום שייכים לאותו חודש וכן שהמולד יהי' לפחות לפני חצות של אותו יום דאח"כ יפסל משום מולד זקן [ר"ה כ:] לכן אין אורך קבוע לחודש דפעמים יהי' כ"ט יום ופעמים ל' יום. עוד דין ציוותה התורה דהחודש לא יהי' נקבע לפי המולד רק לפי ראיית הלבנה בפועל אחרי המולד. והנה כדי לקדש את החודש לא מספיק שזה יום שראוי לראות החודש רק אם יבואו עדים כשרים ויעידו שראו את הלבנה החדשה. [אלא שהב"ד השתמשו בחישובים אסטרונומיים כדי לדעת השעה הראוי לראי' ואם יצא ע"פ חשבון דא"א שראו את החודש פסלו את העדים] אבל אם לא הגיעו עדים ידחה ר"ח ליום הבא ולכן פעמים יהי' חודש חסר ופעמים חודש מלא.

והנה ביאור שם מולד מצינו ג' פירושים [כפי המובא בס' מגיד הרקיע ח"ב פ"ד] א: רגע המפגש והקיבוץ בין חמה ולבנה אם אמיתי או עכ"פ אמצעי [רמב"ם קידוש החודש פ"ו ה"א, כוזרי, בעל המאור, יסוד עולם, אבודרהם, תשב"ץ ועוד] ב: כשיתחיל לזוז מתחת השמש מעט שאז נולד ובא לכלל מציאות אף שעדיין אינו נראה [רמב"ם פיה"מ ומאירי לר"ה כ: תוס' יו"ט פ"ב ה"ן] ואין נפק"מ כ"כ העיקר שמתייחס לרגע הקיבוץ. ג: רגע הראי' הראשון על הארץ שאז אפשר לקדש ע"פ ראייה [רש"י מנחות כט. ראב"ד פ"א לספר יצירה ש"ך יו"ד קפ"ט סק"ג]. ויל"פ כיון דלפני זה אין אנו מתייחסים לה, הגם דוודאי צריך לקחת בחשבון גם המולד.

⁶³ בשבלי הלקט [ענין ר"ח ס' קס"ח] הביא בשם רבינו ישעי' תוס' הסבר בזה ע"פ מדרש ב"ר מנין שלא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד אמר ר' יוחנן שכן כתיב עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו וכן בתחילה הוא אומר יהי מאורות מארת כתיב ואם כן למה נבראת הלבנה אלא לקדש בה ראשי חדשים וראשי שנים ר' שילא דכפר תמרתא בשם ר' יוחנן אמר אעפ"כ שמש ידע מבואו מיכן שאין מונין ללבנה אלא אם כן שקעה חמה זו הוא תשובת השואל מאחר שכל חשבונינו על פי הלבנה למה אין אנו מחשבים מעת לעת למולדתה אלא שאנו מחשבים היום משקיעת החמה לילה ויום והטעם שאין מונין ללבנה אלא א"כ שקעה החמה משום דבתרומיהו כתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים והימים הולכין אחר זריחת החמה ושקיעתה כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד וזהו שיסד הקלירי למה צור ופחד ותר מעת לעת ספור אחד וצור פץ לו וייחד מערב עד ערב מנות אחד.

והנה פי' מחודש מאד כ' הנצי"ב בהעמק דבר בשם גיסו בעל תורה תמימה, דלשון ראשי חדשיכם ל' רבים קאי על חודש מעובר דיש שני ימים ר"ח א' יום ל' של חודש שעבר וא' שהוא יום הראשון של החודש הבא, וקמ"ל ששני ימים אלו יש להם שם ר"ח הגם דהקרבן מקריבין רק ביום שני שהוא עיקר ר"ח וזה גופא קמ"ל קרא לקמן זאת עולת חודש בחדשו ופי' התרגום בהתחדשותו לומר דהקרבן הוא רק ביום שני שהוא עיקר ר"ח, אבל לענין עיקר קביעות שם מועד וקדושת ר"ח גם ביום הראשון הוא כן וכ"כ בקיצור ס' מנחה בלולה. ופי' זה מיוסד על ההבנה שמנהג ר"ח לענין מועד שבו הי' נוהג שני ימים גם בזמן הבית ואף לפני זה רק דלענין הקרבת המוסף לא היתה נוהגת רק ביום ר"ח השני.

יסודות קידוש החודש

וביאור ענין שני ימי ר"ח נפתח בגדולים וכדי להבין היטב כל הענין נקדים יסודות פשוטות בכל ענין קידוש החודש.

הנה במסלול החודשי של הירח סביב כדור הארץ יש נקודה אחת שבה נמצא הירח בין כדור הארץ לשמש ונקרא בל' הקדמונים קיבוץ [זה רק באותו קו אורך שמימי ולא בקו רוחב דהיא בצפון או בדרום לשמש קצת דאם זה יהי' באותה נקודה ממש גם ברוחב יהי' ליקוי חמה] ונקרא ג"כ מולד דאז נולדה הלבנה מחדש [ר"ה כ: רמב"ם פ"ו מקידוש החודש ה"א] והנה הירח אין לו אור עצמי רק מן השמש ולכן בשעת המולד שהיא פונה לשמש אז כל אורה רק לצד השמש ולא נראה בארץ כלל, אבל עד כמה שמתרחקת מן קו השמש מתחיל להאיר כלפינו אותה חלק שהתרחק אבל עדיין א"א לראותו כיון שסמוך למולד החלק המואר של הירח כ"כ קטן שעדיין א"א לראותו, ורק כמה שעות אחרי המולד מגיע הירח לנקודה שכבר אפשר לראותו, ואז נראה קו דק כצורת חרמש, ומצב זה נקרא חידושה של לבנה שמתחדשת אחרי שנעלמה וע"ש זה נקרא חודש ע"ש התחדשות זו. [ואף כשכבר מתחיל הירח להראות אינו נראה באופן ברור לכל העולם כי לא מואר ממנו רק חלק קטן ביותר וכמבואר בר"ה כ: דאינו נראה בשחרית במערב העולם ואינו נראה במזרח העולם.] וכשמתקדם הירח במסלול שלו הולך צדו המואר ונראה יותר ויותר עד שמגיע לנקודת הניגוד דהיינו שהירח עומד מול השמש אבל בצד השני של כדור הארץ וכל צדו המואר פונה כלפי כדור הארץ ואז נראה הירח במילואו [וכ"ז כשעומד רק באותה קו אורך של השמש אבל אילו הי' עומד גם באותה קו רוחב של השמש אז מסתיר כדור הארץ את אור השמש מלהאיר לירח ואז אנו רואים ליקוי ירח].

והנה משך הזמן שבין מולד למולד הוא בממוצע כ"ט ימים וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים. אבל המולד האמיתי

הרמב"ם [בהל' קידוש החודש פ"ז הל' ז] הטעם לדחיות בתחלת השנה הוא שרוצים להצמידו עד כמה שאפשר עם מולד האמיתי.⁶⁵ ולפ"ז יותר קרוב שיהי' ר"ח ביום המולד אלא דלפי חשבון כ"ט י"ב תשצ"ג צריך לחסר ולמלא ואז יהי' פעמים ר"ח רק ביום המחרת וא"כ רוב פעמים המולד הוא ביום ל' לחודש.

טעם ב' ימי ר"ח בזמן קידוש ע"פ ראייה

ובזמן קביעות ע"פ חשבון

והנה בפשטות מדאורייתא בוודאי ר"ח הוא יום אחד בלבד עי' ר"ה ה. מנה ימים וקדש חודש שהוא א' ממנוייו, ואם נבא לדון בטעם עשיית ב' ימי ר"ח הנה מצד אחד יש מקום יותר לב' ימים כשמקדשים ע"פ הראיה מצד שני יש מקום יותר לב' ימים כשמקדשים ע"פ חשבון, דהנה כשמקדשים ע"פ ראייה תמיד יש חשש ביום ל' דאולי יבואו עדים היום ויתקדש יום זה לר"ח ועל רך שחששו בראש השנה, ולכן מובן שכבר נהגו אותו היום בקצת מנהגי ר"ח, אבל בקידשו ע"פ חשבון אז בחודש מלא ביום ל' בוודאי אינו ר"ח, מאידך בקידשו ע"פ חשבון יום ל' ראוי בעצם להיות ר"ח כיון שמצד חשבונות מולד האמצעי ברוב פעמים המולד הוא באמצע יום ל' רק שדוחים אותו לערב דא"א לעשות מקצת ר"ח ולכן יש מקום לנהוג בו קצת דיני ר"ח, משא"כ במקדשים ע"פ ראייה בדרך כלל לא צמוד למולד ושמא לא יבואו עדים כלל וא"כ אין בו שייכות ר"ח.

שינוי בראשונים בענין זה

ונראה שיש בזה שינוי בראשונים דהנה ברמב"ם כשביאר בפרק ח' מקידוש החודש איך קובעים ר"ח ע"פ חשבון דא' מלא וא' חסר כדי להשלים כ"ט י"ב תשצ"ג, כ' בה"ד כ' י"יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה, אם היה החדש שעבר חסר יהיה יום שלשים ראש חדש הבא, ואם היה החדש שעבר מלא יהיה יום שלשים ראש חדש הואיל ומקצתו ראש חדש, ויהיה תשלום החדש המלא שעבר, ויהיה יום אחד ושלשים ראש החדש הבא וממנו הוא המנין, והוא יום הקביעה, ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון זה חדש אחד יום

והנה כתב בספר העיבור להראב"ח דבאמת הי' ראוי לפי מהלך המאורות שיהי' ר"ח ברגע המפגש בין חמה ולבנה אלא שכיון שאין שעת המולד גלוי לבני אדם לא החמיר הקב"ה עלינו ולא צונו לשמור ר"ח משעת התחלתן ברקיע רק הרחיב לנו ונתן לנו רשות לקבוע החודש ע"פ עצת חכמינו, כיון שאין לנו סימן על התחלתו ברקיע, והתחלתו הוא כפי מה שנראה לנו בעין וכיון שאין ראייה זה שוה לכל בני אדם לכן היא צריכה לסיוע ולסייג לדעתם ולחכמתם של חז"ל, וכיון שאמר הכתוב ובראשי חדשיכם נתברר לנו שהדבר חוזר על חשבונינו וע"ד חכמינו.

והנה לזה ניתן שני מהלכים א': לקדש ע"פ ראייה בפועל והנה נתבאר בגמ' ר"ה כ': דכ"ד שעות מתכסה הלבנה, ולרש"י שם היינו הלבנה הישנה והחדשה ביחד, וכל אחד מתכסה לפחות שש שעות, וא"כ בנוול קודם חצות הישנה התכסה לפני זה י"ח שעות אז בירושלים כבר יתכן לראות הלבנה החדשה אחרי שש שעות בשקיעת החמה, ולפ"ז יתכן שיתקדש החודש בליל ל' אחרי שש שעות של המולד אבל בנוול אחרי חצות ל"ש לראותו. אבל לד' בעל המאור שם⁶⁴ ל"ש לראות הלבנה החדשה כלל בכ"ד שעות הראשונות וכן לא הלבנה הישנה בכ"ד שעות האחרונות [ומש"כ שם דנוול קודם חצות בידוע שיראה סמוך לשקיעת החמה היינו דאז יהי' עכ"פ מקום אחד בעולם שמתאחר השמש לשקוע י"ח שעות משקיעה בירושלים, [ע"פ קו התאריך] ושם יתחיל ליל ר"ה אחר המולד ושם תראה הלבנה החדשה ביום ר"ה לפני סוף היום, וזה נוגע רק לקביעות ע"פ חשבון, שא"צ ראיית הלבנה בפועל] וכ"ה פשטות דברי הרמב"ם פ"א מקידוש החודש ה"ג עי"ש בשקל הקודש להגרתי"ק צ"ל ומבואר שם דיתכן שיתרחק הראי' מן המולד ב' וג' ימים כיון דראי' לא תלוי במולד האמצעי רק במולד האמיתי. וא"כ כשכתוב בגמ' יום ל' ויום ל"א לא מוכח שצמוד למולד כלל רק דזה יום ל' של החודש ואם ר"ח הקודם הי' ב' ימים אחרי המולד אז ר"ח הבא יתכן ג' ימים אחרי המולד, וא"כ הי' יתכן דיראה מילוי הלבנה ב"ג לחודש. אולם לד' רש"י דאפשר לראות אחרי שש שעות אז גם בקידשו ע"פ ראייה הי' קל להצמיד ר"ח למולד וי"ל דלכן קורא רש"י במנחות כט. למולד זמן ראיית הלבנה דזה קרוב למולד.

ב: לקדש ע"פ חשבון וזה הולך צמוד עם המולד האמצעי שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג רק שא"א לעשות ר"ח באמצע היום לכן עושים מלא וחסר, ובתחלת השנה בר"ה מנסים להצמידו למולד עד כמה שאפשר, ולד'

⁶⁵ זה הטעם שנתן הרמב"ם למה לא אד"ו ראש, אולם בגמ' כתוב הטעם שלא יחול יו"כ סמוך לשבת [ירקיא ומתא] ולא יום ערבה בשבת, והראב"ד שם השיג עליו בחריפות וכתב "מפני שהמחבר הזה מתגדר מאד ומתפאר בחכמה הזאת והוא בעיניו שהגיע לתכליתה, ואני איני מאנשיה כי גם רבותי לא הגיעו אליה ע"כ לא נכנסתי בדבריו לבדוק אחריו, אך כשפגעתי בדבר הזה שכתב נפלא בעיני הפלא ופלא, ואם יהיה המולד בבגה"ז על הדרך האמצעי למה לא ידחה למחרתו אל המולד האמיתי, ולדבריו אין ראוי לעולם לקובעו ביום מולדו ומה חטא אד"ו שלא יהיה בו המולד לעולם באמיתי ולעולם ידחה ומה זכה בגה"ז שיהיה בו ולא ידחה, ואנו קבלנו דחיית אד"ו משום יום ערבה שלא יבא בשבת ומשום יום הכיפורים שלא יבא לא בערב שבת ולא במוצאי שבת, ודחיית בד"ו משום אד"ו, והוא בעיני כמתעתע."

⁶⁴ הנה שם ספר בעל המאור הוא ספר המאורות ועל נשים נזיקים שסוגיות קשות הן קראו המאור הגדול, ועל סוגיות בסדר מועד שבנוי על ימין טובים שיסודם מחמת קידוש החודש קראו המאור הקטן. נמצא דכל עיקר שם בעל המאור בס' מועד הוא ע"ש מיעוט הלבנה והוא זה שמחדש להוסיף על זמן התמעטותה והעלמתה.

דכוונתו רק כשקובעים ע"פ חשבון ולכן לא נהגו כן פעם.

אולם בשבלי הלקט [ענין ראש חודש סימן קסח] הביא בשם רש"י לבאר למה אנו קובעים ר"ח שני ימים לפי שיום שלשים ראוי לעולם ליעשות ראש חודש שאע"פ שעשינוהו מן הישן על ידי חצי היום של חודש העבר שצרפנו על כ"ט יום וחצי של עצמו מ"מ חציו מן החודש היא ודרך הלבנה להיראות לבני מערב לכן קורין אותו ראש חודש, מיהו השיר והמוסף לא היו עושין אלא מיום שני ובו מחשבין את המועדות ומשמע דגם במקדש היו עושים כן ורש"י לשיטתו הצמיד המולד לראית הלבנה בערב, וי"ל דכיון דלענין שיר ומוסף הוא רק ביום שני א"כ גם לענין תחנון הוא כן וא"כ אי"ז סתירה לדבריו בב"מ נט: ובמש"כ שהשיר והמוסף רק ביום שני צ"ע דא"כ גם בזמנינו יהי' כן.

עוד הביא בשם רבינו ישעיה זצ"ל על דרך הרמב"ם בתוספת ביאור ותוס' חידוש, [ובברכי יוסף אור"ח סי' תכ"ז סק"א הובא ראשית תשובתו] "מה ששאלתם למה אנו עושין ר"ח שני ימים, דע דלא משום ספק אנו עושין, שא"כ כל ר"ח נעשה שני ימים, אלא טעם הדבר כך נ"ל דכבר ידוע שחדשה של לבנה כ"ט יום ומחצה ויום שלשים היה ראוי לחלקו חציו לחדש שעבר וחציו לחודש הבא אבל לא נוכל לחלק היום לחצאין מפני זה תקנו חכמים לעשות החדשים אחד מלא ואחד חסר ואפי' הכי הדין היה שביום שלשים נקדש את החדש כיון שמקצתו קודש כולו קודש ולמחר בשלשים ואחד לא נקדש אבל כיון שתקנו חכמים ליתן כל יום שלשים לחדש שעבר אנו מקדשין יום שלשים ואחד למנות ממנו יום ראשון של חודש, ואף על פי שאנו מקדשין יום שלשים ואחד אנו מקדימין ומקדשין יום שלשים מפני שהיא זמנו של קידוש שהרי חצי היום ראוי להיות לחודש הבא וצריכין אנו לקדש את החודש בזמנו הלכך אנו מקדשין יום שלשים מפני שחציו הוא לחדש הבא והוא זמן הקידוש ועוד אנו מקדשין למחר שהוא יום שלשים ואחד להיות מונין ממנו שלא נמנה מיום שלשים ואפי' שהמולד לא יפול ביום ל"א, אחר הקביעות שתקנו לנו בית דין אנו הולכין ולא אחר המולד. ומפני זה אנו אומרים שיש לנו ראש חודש פלוני יום פלוני בשבת ויום פלוני בשבת וחשבוניה ומנייניה יום פלוני להודיע כי יום שלשים אנו מקדשים כדי לקדש החדש בזמנו ויום שלשים ואחד אנו מקדשין להיות מונין ממנו ושניהן נקראין ראש חודש זה לקידוש וזה למנין. ע"כ דברי רבינו ישעיה. הרי דעצם קידוש החודש בזמנו צריך להיות מיום א' דאז הוא זמן מולד הלבנה, אלא דלענין מנין נאמר תנאי דבעי' גם שקיעת החמה ולכן עיקר המנין הוא מיום שני. וא"כ יום

אחד בלבד וחדש אחד שני ימים" אבל לעיל בפ"א ה"ג כשמסביר קידוש החודש ע"פ ראייה כתב "ואם לא יראה יהי' ר"ח יום ל"א" ובפ"ב ה"ח "ולא יהי' ר"ח אלא יום ל"א" ובפ"ג ה"ז "ביום ל"א שהוא ר"ח" וכן פי' בס' אור גדול סי' נ"ח אות י"א בד' הרמב"ם והוכיח כן מגמ' ר"ה כה. מהא דהספיד ר"ג ביום ל' כשהחודש התעבר, ומגמ' תענית ית. דיום ל' אסור בהספד רק משום יום א' לפני ר"ח. [אולם עי' מש"כ בזה במגיד הרקיע ח"ג פרק ח'] אלא שמסיק שנכון בענין זה ואינו יודע דבר ברור. עכ"פ שי' הרמב"ם מ' דרך כשקובעים ע"פ חשבון נוהגים ב' ימי ר"ח וכך עולה מדברי הלבוש [סו"ס תכ"ז] ובאבודרהם [שער קביעות השנים השלמים עמ' שפ"ג] שכתבו הטעם לעשות גם יום ל' ר"ח הוא שרוב פעמים הוא שעת המולד, וד"ז שייך בעיקר כשקובעים ע"פ חשבון.

וגם מרש"י יש ראי' דס"ל כן דהנה בגמ' ב"מ נט: מבואר דאימא שלום אשתו של רבי אליעזר, היתה אחותו דרבן גמליאל, ומההוא מעשה שנידו החכמים את בעלה ר"א לא הניחה לו ליפול על פניו בשעת אמירת תחנון, כדי שלא יבכה, ועל ידי כך יארע נזק לאחיה, "ההוא יומא ריש ירחא הוה, ואיחלף לה בין מלא לחסר" ופירש"י "סבורה היתה שיהא החדש חסר וקבוע ביום שלשים, ולא יפול ביום החדש על פניו, והיה מלא, ולא נקבע עד יום שלשים ואחד, ולא נזהרה בו ביום שלשים ונפל על פניו" וביארו מהרש"א ומהר"ם שיף דהגם דבזמנינו בחודש מלא שני הימים הם ר"ח אבל בזמן שקידשו ע"פ הראיה אז יום ל' לא היה קודש.

אלא שהק' שם מהרש"א דלשון הגמ' משמע שהיה באמת ר"ח. ולכ"פ להיפך דההוא יומא הי' באמת ר"ח ולמחרת היה חול ואז נפל על פניו, והיא טענה וחשבה שיש יומיים ר"ח וגם יום ל"א הוי ר"ח וא"כ יש ראי' להיפך דגם בזמננו נהגו שני ימי ר"ח.

והנה בשלטי גיבורים סוף פ"ק דר"ה בשם ריא"ז כתב "דבזה"ז אנו נוהגים לעשות ר"ח אחר חדש מלא שני ימים שמקדשין יום ל' ויום ל"א ומתפללין בשניהן תפלת מוסף לפי שרוב הפעמים המולד נולד ביום ל' קודם חצות ואז אפשר שתראה הלבנה בו ביום וראוי לקבוע בו אבל בימים הראשונים לא היו עושין כן וציין למש"כ בקונטרס הראיות בפ"ב של תענית" מצד אחד נקט הטעם לעשות שני ימי ר"ח כיון ששייך ראייה בפועל בו ביום וא"כ גם בזמן שקידשו ע"פ הראיה שייך זה מצד שני נקט דבימים הראשונים לא עשו כן. אולם כ"ז אי ננקוט דכוונתו שיכלו לראות בפועל הלבנה באותו יום וזה כשי' רש"י דאפשר לקדש ע"פ ראיית סוף יום ל' הגם שזה רק שש שעות אחרי המולד, אולם אולי כוונתו דסגי בדרגת ראי' זו לענין חשבון וכשי' בעל המאור דסוף קצה המזרח הוא קובע לענין מולד זקן, וא"כ י"ל

א' הוא קידוש לענין זמנו ויום שני הוא קידוש לענין מנין.

ההוכחה שבימי שאול ודוד עשו כן

עוד הוסיף לחדש שכ"ז היו עושין כבר מימות הנביאים והביא מש"כ בהפטרות מחר חודש "וַיְהִי מִמָּחֶרֶת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד [שמואל א כ כז] וסדר המעשה שם הי' דמתחלה כתיב בפסוק י"ח "וַיֵּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשְׁכֶךָ" ואח"כ כ' דאכן למחר הי' סעודה וכמ"ש בפסוק כ"ד "וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל הַלְחָם לְאֹכֹל" ואז לא אמר שאול כלום, ושוב כתוב בפסוק כ"ז "וַיְהִי מִמָּחֶרֶת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד" ואז התרגז שאול על שדוד לא הי' שם. ובביאור ממחרת החודש השני כתוב בתרגום יונתן "וַיְהִי בַּיּוֹמָא דְּבִתְרוּהִי דְּהוּא עֲבוּר יִרְחָא תְּנִינָא" וא"כ מוכח דגם בזמנם שקידשו ע"פ הראיה נהוג ב' ימי ר"ח. וראי' זו כתב גם התשב"ץ ח"א סי' קנ"ג. [ונרמז ברבינו בחי שמות יט א] והוסיף לבאר דיונתן אמר לדוד מחר חדש ועדיין לא באו עדים אלא שהיה יום ל' לעולם ר"ח מן הספק בין יבואו עדים בין לא יבואו מפני שאע"פ שהוא מותר בעשיית מלאכה היו נוהגין בו איסור הנשים, וזהו שתרגם יונתן אשר נסתרת שם ביום המעשה ביומא דחולא, כיון דלמחר נהגו הנשים איסור מלאכה.

אולם כ"ז לתרגום יונתן שם אבל לד' רש"י ורד"ק שם הכוונה ממחרת ר"ח שהוא שני לחדש וא"כ אין ראייה. אלא דא"כ ק' למה עשה שאול סעודה. ובאמת שהדבר הזה מפורש בירושלמי פ"ד דתענית ה"ג דהוכיח מפסוקים אלו כמנהג רבי יוחנן שהי' עושה סעודת ר"ח שני ימים. וכתוב שם עוד דא"ל דבחדש השני היינו בחודש הבא דמפורש דהי' למחרת שאמר שאול "מִדּוּעַ לֹא בָּא בָּן יֵשׁוּעַ גַּם תָּמוּל גַּם הַיּוֹם אֶל הַלְחָם" הרי דהי' זה ביום השני.

האם סגי לכתוב "ר"ח" בא' דר"ח

בשטרות ובגיטין ובכתובה

והנה עיקר דברי התשב"ץ שם הוא בחילוקי המנהגים בשטרות ובכתובות ובגיטין כשיש שני ימים ר"ח האם מונין מיום הראשון או מיום השני, וכ' שהמנהג שלנו הוא שמונין מיום השני, דיום א' הוא ל' של החודש שעבר ומיום ר"ח השני מתחיל החדש הבא והראי' שהרי ממנו אנו מונין לכל הצומות ולחנוכה ופורים אבל הביא דיש שנהגו לענין שטרות למנות כל ימי החודש מיום א' דר"ח, וסמכו עצמם על גמ' נדרים ס. דבאומר חודש זה לא נכלל בזה יום שלשים כיון דבלשון בני אדם נקרא כבר ר"ח של החודש הבא, וא"כ אמרו דגם בשטרות אזלינן בתר לשון בני אדם, כמבואר בדף סג. שם, ואמרו

שע"כ צוה ר"ת ז"ל לכתוב בכתובת בתו שנשאת בר"ח ראשון שיכתבו ביום ר"ח פלוני של החדש הבא ולא הוצרך לכתוב שהוא ל' יום לחדש שעבר, והי' שרצו משום זה לשנות המנהג ולהנהיג למנו' מיום ראשון כמנהג אותם המקומות ולכבוד חכמי הדורות אשר לפניו. וכ"ה באמת דעת הרשב"א וכן הנהיג במקומו ולשיטתו אזיל שכ' בח"ג סי' שמ"ז נשבע שלא ישתה יין חדש שבט מותר ביום א' דר"ח אדר.

ולזה בא התשב"ץ לדחות בתוקף מנהג זה דלא יתכן כלל למנות מיום א' דר"ח גם לענין שטרות ויש לזה ראיות בש"ס, וגם אין שום ראי' מגמ' נדרים וגם לא ממעשה דר"ת, דבגמ' נדרים עיקר הנושא הוא אי גם א' דר"ח יש לו שם ר"ח, אבל זה פשוט דיום שני הוא ר"ח וממנו מונים א' לחודש בכל מקום גם בשטרות, והנודר בכל ראשי חדשים נאסר בשניהם וא"כ עיקר המנין הוא מיום שני, רק דביום א' הגם דמדינא הי' צריך לכתוב ל' של חודש שעבר והכי וודאי עדיף מ"מ אי כתב ר"ח לא איכפ"ל. ואדרבה בזה הוא ניכר שהוא בקי בהלכה כיון שא"צ להזכיר אלא ר"ח של חדש הבא. וכל חידושו של ר"ת הי' שגם ביום א' דר"ח אפשר לכתוב ר"ח סתמא וא"צ כלל לציין שהוא יום ל' דחודש הבא אבל פשיטא דמונים לכל דבר ממחרת וכן מבואר בכמה ראשונים שהביאו דברי ר"ת. וא"ת וכי מאחר שעשית אותו ר"ח אתמול איך תחזור ותעשה אותו ר"ח היום ותעשה לו שני ראשים כאחד זו אינה קושיא כלל דא"כ תמה על עצמך והיאך התפללת אתמול תפלת מוסף של ר"ח וגם הזכרת ר"ח בתפלות ובברכת המזון והיום אתה עושה כן וכי אפשר להיות שני ראשים לחדש אלא שאין קשה כלל שכן הוא מנהג מועדותינו וקביעותינו והכל יודעי' שאע"פ שבתורת מנהג אנו עושים כן אבל קיבועא דירחא אנן בקיאין ב' וכיון שהם יודעי' שאין אחד מהם אלא משום מנהג יודעי' בקצתם שאנו מונין מיום שני א"כ לשון בני אדם משתנה בזה מלשון חכמי', אבל לומר דמונים מיום א' דר"ח זה א"א.

ולענין הלכה מסיק התשב"ץ דבא' דר"ח א"צ כלל להזכיר יום ל' לחודש שעבר, [רק בגיטין טוב להחמיר וכ"פ בשו"ע אה"ע קכ"ו ס"ן] אלא דשי' רבינו פרץ דטוב לא להכניס עצמו לשום נדנוד ספק ולכן דוחין הכל למחרת אבל כתב התשב"ץ דמנהגינו הוא לכתוב ביום החדש הראשון לחדש פלוני בלי להזכיר החדש שעבר. אולם להלכה קי"ל שיש לכתוב שניהם גם בכתובה, כ"כ בנחלת שבעה, וכ"פ שו"ת מהר"ם מינץ סימן קט וכ"כ הלבוש בנוסח הכתובה שלו.

דרך חתימת מרן החת"ס

ומצינו למרן החת"ס זי"ע שחתם או פתח בתשובות גם תאריך הכתיבה, ותמיד כשזה א' דר"ח כ' רק א' דר"ח פלוני, [לדוגמא באור"ח נ"ד, ס"ב, וביור"ד ט, ל"ז, ק"א, קנא, קסז, רכו, שג, ובאה"ע מה, נח, קד, ועוד רבות ובאה"ע ח"ב סי' ע"ז בנכתב לו בתוך השאלה "שילדה בר"ח אדר" כתב ע"ז "הנה מעלתו לא ביאר אי ילדה ביום א' דר"ח או ביום ב' דר"ח" ומן המפורסמות הוא מש"כ בחו"מ סימן כ' "ואחתום בברכה א"נ פ"ב כאור בקר ליום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ. וי"ל דכ"ז מיוסד על שי' ר"ת שגם בכתובה א"צ כלל לציין דזה ל' לחודש העבר, וא"כ אפשר להתייחס לזה כר"ח ממש ושייך בזה גם משנכנס אדר מרבים בשמחה.⁶⁶

ר"ח אקרי מועד הוא יום א' דר"ח

והנה עוד רא"י נפלאה יש לנדון זה, דהנה עצם זה דר"ח נקרא מועד הוא מהא דאמר אביי על שנה ההוא של חטא המרגלים דתמוז דההיא שתא מלויי מליוה, דכתיב **קָרָא עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁבֵר בְּחוּרִי**. [איכה א טו] פירוש: בכ"ט בסיון נשתלחו המרגלים ו"מקץ ארבעים יום" היה צריך לחול ב' באב, אלא שמגלגלים חובה ליום חייב ועיברו את תמוז כדי שיכלו ארבעים היום בתשעה באב: "אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות". ומה ענין זה ל"קרא עלי מועד"? דע"י שמעברים את החודש העבר, עושים ראש חודש הבא שני ימים הרי שנתוסף אז עוד יום אחד מועד, ומכאן שר"ח נקרא מועד. ומבואר מכאן ששני ימים ראש חודש נהגו לעשות עוד קודם שהוקבע הלוח שלנו על פי החשבון, אלא אף בזמן שקידשו על פי הראיה, שהרי זהו ה"מועד" שניתוסף על ידי שעיברו את תמוז. וכן מפורש רש"י פסחים עז. ד"ה קרא עלי מועד דהיום הנוסף בסוף החודש זהו שנקרא מועד.⁶⁷ ונמצא דעיקר המקור דר"ח נקרא מועד הוא מיום א' דר"ח. וכבר התפלא הגרש"י זזין

⁶⁶ ושמעתי שבבית"מ ד"אשכנז" דפה קרית ספר, בא' דר"ח מכריזין לפני שמו"ע "יעלה ויבוא" ובב' דר"ח מכריזין "ראש חדש" וזה למנוע מכשול שלא יטעו למנות החודש מיום ראשון.

⁶⁷ ולא הבנתי דברי בעל חבצלת השרון כאן שהוכיח מזה להיפך דרך ב' דר"ח נקרא מועד והראה לזה דברי רש"י אלו וז"ל רש"י "קרא עלי מועד" תמוז דשילוח מרגלים מלויי מליוה, וכלו ארבעים דידהו בתשעה באב, והוקבעה להם בו בכיה לדורות, ויום עיבור החדש קרי מועד. והבין דעיבור החודש הוא יום ב' דר"ח אולם וודאי כוונת רש"י ליום שלשים דזהו יום העיבור שנתוסף על ר"ח. וכן מפורש ברש"י בשני מקומות א: ר"ה יט: ד"ה שמקדשין אותן ביום עיבוריהן - יום שלשים קרי יום עיבור, שאותו עושין עיבור לחדש כשמעברין אותו, שמקדשין יום שלשים של שניהם לראש חדש הנכנס יום שלשים לאדר הראשון הוא ראש חדש לאדר השני, ויום שלשים של אדר השני הוא ראש חדש ניסן" ב: שם כב: ד"ה לאור עיבורו - לערב יום שלשים נגהי שלשים ואחד, יום שלשים קרי יום עיבור, כדאמרינן לעיל יט: על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהם, ועל שם שממנו מעברין את חדש היוצא קרי יום עיבור.

וע"ע שם בחבצלת השרון אריכות גדול ומ"מ נפלאות בכל ענין זה.

וצ"ל [בספרו המועדים בהלכה ענין ר"ח] על הראשונים שלא עמדו על רא"י זו ודחה ע"פ מש"כ רבינו בחיי בפ' בא בשם ר"ח, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא קידשו את החודש ע"פ הראיה, שהעננים היו מכסים על הלבנה. א"כ י"ל דרך במדבר עשו שני ימים ר"ח כמו שאנו עושים, ואין סתירה לכך ממה שמצינו בחמשה עשר באב שעל ידי שראו מילוי הלבנה ולא מתו ידעו שנתבטלה הגזירה [עי' ב"ב קכא. ורשב"ם] דזה הי' בשנת הארבעים, ואז, בר"ח אב, הרי מת אהרן הכהן ונסתלקו ענני הכבוד.

האם שני ימי ר"ח מצד ספיקא דיומא

והנה דבר חדש מצינו במשנ"ב בסי' תכ"ב סק"ג בהא דאיתא שם דבשכח יעלה ויבוא בלילה אינו חוזר דאין מקדשין את החודש בלילה ודין זה אפי' בליל שני דר"ח וביאר המשנ"ב "ואפילו בליל ב' של ר"ח שייך טעם זה שהלא יום ב' הוא רק משום ספיקא דאלו היום א' היה קודש היום שני הוא חול" ועד"ז כ' רעק"א סי' ק"ח בשם בנין אריאל דבלא אמר יעלה ויבא בא' דר"ח א"צ השלמה בערבית מצד ממנ"פ דאחד מהם חול, וזה דלא כמג"א שם וכ"פ המשנ"ב עצמו סקל"ד] וענין ספיקא דיומא ל"ש רק כשקידשו ע"פ ראיה דאז ביום ל' מספקין אולי היום יבואו עדים או אולי למחר ורק אחד מהם ר"ח, אולם היום שמקדשים ע"פ חשבון הרי אדרבה עיקר קביעות ר"ח הוא ביום שני דמשם אנו מונים, וכה"ל רש"י בדין זה בברכות ל: ד"ה בחודש מלא "כשהחדש שעבר מלא עושין ראש חדש שני ימים, הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ראש חדש גמור יותר מן הראשון". עוד צ"ע דגם אי נלך לפי הקביעות ע"פ הרא"י הרי אי נסתפק דאולי כבר באו עדים אתמול א"כ הי' צריך למנות מאתמול וכיון שמונים רק ממחרת בהכרח שאין אנו חוששין שמא באו עדים אתמול מן המנחה ולמעלה ורק בר"ה אנו חוששין כן ועד"ז השיג הצ"ח ברכות סוף פ"ד על הבנין אריאל וע"ע בזה בס' מגיד הרקיע ח"ג פ"ח. ומשנ"ב בעצמו לא ס"ל כבנין אריאל ואעפ"כ לענין שכחת יעלה ויבוא ביאר מצד ספיקא.

אולם באמת למתבונן בסוגיא דברכות שם, י"ל דזה גופא הנדון בגמ' שם דלהו"א רק בשכח בחדש מלא בא' דר"ח בלילה אי"מ אותו מפני שיכול לאומרה למחר בלילה ולזה כ' רש"י כיון דמחר ר"ח גמור, אבל למסקנא דלא מחלקינן בין מלא לחסר כיון דסו"ס אין מקדשין את החודש בלילה א"כ אנו הולכים בזה לפי זמן קידוש ע"פ הראיה ולכן י"ל מצד ספיקא.

הדעות דא' דר"ח מן התורה

והנה גם אחרי כל המראי מקומות שהבאנו דהיו נוהגים ב' ימי ר"ח גם בימי הנביאים עדיין אין הכרח לומר דיש לזה מקור מה"ת, רק דכך נהגו וכך תיקנו חכמים ולכן עיקר המנין הוא משני, [חוץ מדברי רבינו ישעי' דאולי אפשר להכניס בדבריו דזה סברא דאורייתא] וכ"כ במור וקציעה סי' תי"ז כ' דשני הוא עיקר ר"ח מה"ת שממנו מונים למועדים וראשון אינו אלא מדרבנן, ועדיין דברי בעל תורה תמימה שהכניס כן בפסוק שלנו מחודש מאד אם לא שאמר כן רק בדרך אסמכתא, אולם בדברי אביו בערוך השלחן העתיד סי' צ"ט ס"ה מצינו סמך לדבריו שאחרי שהביא דברי הרמב"ם בטעם שעושים שני ימים ר"ח וכתב "ביאור דבריו דלכאורה לאיזה ענין אנו עושים כשהחדש שעבר מלא שני ימים ר"ח, והרי מניין החדש הבא מתחיל מיום ל"א והיה לנו לעשות את יום ל"א ר"ח בלבד, ובאמת מצינו שני ימים ר"ח גם בימי הנביאים דכתיב [בשמואל א כן] ויהי החדש וישב המלך וגו' ויהי ממחרת החדש השני וגו', הרי שהיו שני ימים ר"ח, והענין כן הוא בלי ספק ממש רבינו מסיני שיום ל' יקרא לעולם ר"ח לענין קדושת היום מפני שבאמת יש בו קרוב לחצי מעל"ע מהחדש השני אלא דלענין המנין כשהעבר מלא מתחילין מיום ל"א וזהו ראש החדש למניין ולכן בהכרח לעשות שני ימים ר"ח". משמע שלמד גם בד' הרמב"ם שעשו תמיד שני ימי ר"ח מדאורייתא. וכנראה פי' כד' רבינו ישעי' ושכ"ה מדאורייתא מעיקר הדין יום ראשון הוא קידוש לענין זמנו ויום שני הוא קידוש לענין מנין.

אלא דלפי מהלך זה צ"ע באמת למה לא נתחייב גם יום ראשון בקרבנות ר"ח, ובפרט למה דהוכחנו דעיקר שם מועד שנקרא בו ר"ח נאמר על א' דר"ח, והרי עיקר היקש כל קרבנות המועדים זה לזה איתא בשבועות י. לענין ר"ח כיון שנקרא מועד וא"כ איך יתכן דא' דר"ח אין לו דין קרבן, ואי נימא דכיון דסו"ס זה רק תשלום חודש שעבר אין לו דין ר"ח לענין זה א"כ למה לענין קריאת התורה ותפלת מוסף אנו נוהגין גם ביום א' דר"ח. ובשלמא לראשונים דעיקר מנהג שני ימים הוא רק בקידוש ע"פ חשבון א"ש דבזמן המקדש שקידשו ע"פ הראייה אז לפני הקידוש אין מקום כלל לר"ח, ורק בזמנינו שמקדשים ע"פ חשבון וא"צ ראייה כלל א"כ באמת גם ביום הראשון ראוי להיות ר"ח כיון דכבר הי' המולד רק לענין מנין אנו מונים מיום שני ולכן גם ראשון הוא ר"ח גמור ואה"נ אילו הי' כן בזמן המקדש אולי היו מקריבים שני ימים, וגם לראשונים דנהגו כן בימי הנביאים י"ל דהי' זה רק בגדר מנהג בעלמא כיון דהי' ראוי לקובעו ר"ח אבל באמת לא הי' לו קדושת ר"ח אמיתי וא"כ א"ש דל"ש בו קרבן, אבל אי נימא

דנרמז בקרא גופא דיש לו שם ר"ח, ובפרט אי נימא דגם יש לו שם מועד מדאורייתא, א"כ למה באמת לא נאמר דיני קרבנות ר"ח ביום הראשון. עי' יישוב לזה לקמן בסוף ענין כפרת ר"ח.

עוד מצינו שיטה מחודשת לבעל ערוך לנר בשו"ת בנין ציון סי' קנ"א מי שנולד בל' אדר א' שהוא א' ר"ח אדר ב' והגדיל בשנה פשוטה ה"ז גדול בר"ח אדר דשני ימי ר"ח נחשבים כיומא אריכתא [אולם במג"א סי' נ"ה סק"י שמסתפק בנולד בל' חשון והגדיל בחשון חסר ור"ח כסלו הוא רק יום אחד, ועוד יותר חידש הבנין ציון דבנולד בל' שבט בשנה פשוטה והגדיל בשנה מעוברת אינו גדול עד ר"ח אדר ב' דהוי כנולד א' אדר א'] ואי נימא דכל ענין ב' ימי ר"ח הוא רק מדרבנן או מנהג א"כ מדאורייתא ל' אדר הוא חלק מאדר א' ולא מאדר ב', ואולי ס"ל כהערוך השלחן והתורה תמימה דענין יום ראשון דר"ח הוא דאורייתא. וע"ע שו"ת מנחת יצחק ח"ו ס"ח ובס' חבצלת השרון פ' פנחס.

המקום להקל בא' דר"ח לענין מלאכה בנשים

והנה אם נבוא לדון לענין דיני ר"ח האם יש הבדל בין יום א' ליום ב' הנה חמש דינים מצינו בר"ח א': אמירת הלל בדילוג [תענית כח:]: ב': ריבוי סעודה [שו"ע אור"ח תי"ט]: ג': איסור תענית בר"ח [טור ושו"ע סי' תי"ח ס"א ע"פ גמ' תענית יז: וירושלמי שם פ"ב ה"ב דר"ח יו"ט הוא וברש"י דנלמד ממש"כ קרא עלי מועד]: ד': כסות נקיה [מעשה רב סי' קנ"א בשם הגר"א שהי' חובש כובע של שבת בר"ח כיון שהוא דאורייתא]: ה': מנהג נשים לא לעשות מלאכה [אור"ח סי' תי"ז ס"א ע"פ ירושלמי פ"א דתענית ה"ו ע"פ פרקי דר"א פמ"ה שלא נתנו נזמיהם לעגל נתן להם הקב"ה שכרם שיהי' משמרות ר"ח יותר מאנשים].

והנה בוודאי הלל הוא בשני הימים וכן איסור תענית כיון דנלמד ממה דאקרי מועד וכבר נתבאר דעיקר מקור דר"ח אקרי מועד הוא מיום א' דר"ח וא"כ ה"ה לריבוי סעודה וכסות נקי' דשייכא לשם מועד שבו, וכן מקראי דדוד שמשם הוכיחו דנהגו ב' ימי ר"ח עולה שעשו אז סעודות ר"ח, ולענין מנהג נשים לא לעשות מלאכה בר"ח לביאור תשב"ץ שהבאנו לעיל זה גופא נהגו אז דלכן נקרא ערב ר"ח יום המעשה, אולם לענין זה הביא במשנ"ב סי' תי"ז סק"ד מח' בזה דב"י הביא בשם הרוקח [הלכות ר"ח סי' רכת] שכתב "וכשהחדש ב' ימים לא יעשו מלאכה ב' ימים" ובשבלי הלקט [ענין ראש חודש סימן קסט] כתב "אבל כשהחודש מעובר אם צריכות לשומרו שני ימים אין בזה אלא מנהג המדינה ואין מחמירין עליהן" ובשו"ת תשב"ץ [ח"ג סי' רמד] כתב "ונראה ששני הימים הם שוים וזו תורתם של נשים היא נשאל מהם מהו מנהגם ואין לנו אלא מה שנהגו" וכתב המשנ"ב ד"מ"מ אף לדעה זו אין להם להקל רק יום א'

הרי דיש משמעות בזה במולד, וכן כל עיקר זמני קידוש לבנה תלויים במולד, והתחלת הזמן הוא ג' מעל"ע מן המולד וסוף הזמן הוא ג"כ ע"פ המולד. [ואולם עי' בני יששכר (ר"ח א, יג) דלולא דמיסתפינא מרבתי היה אומר דזמן קידוש לבנה תלוי בקביעות ר"ח שלנו ולא בזמן המולד]. וע"ע בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' פ"ג דבמת אביו בר"ח כסלו כשהי' חשון חסר אז בשנה שחשון מלא יהי' היארצייט בל' חשוון כיון דרוב פעמים המולד הוא בא' דר"ח וכמש"כ לעיל, וזה דומה לר"ח כסלו שהי' יום אחד ר"ח, והמולד גורם רוע המזל.

והנה כתב הב"י שם בשם שו"ת מהרי"ל סי' יט דטעם דאזלי' בסוף זמן קידוש לבנה בתר המולד כיון דבזה תלוי התמלאות הפגימה, דלפ"ז אם היה ליקוי לבנה באמצע החודש דאז אפשר לדעת בבירור מתי אמצע החודש לפי המולד האמיתי, בודאי א"א לברך אח"כ, אבל סתמא סמכינן אחשבונינו שמסרו לנו רבותינו שהוא מולד האמצעי ואפי' אם בתחלת החודש הי' ליקוי חמה שזה גילוי על המולד אמיתי כיון שלד' הרמב"ם [הבאנו לעיל עם השגת הראב"ד] רבותינו כיונו להתאים המולד האמצעי עם המולד האמיתי ע"י הדחיות דלא אד"ו רא"ש וכדו'. וביאר דבריו בדרכי משה דדוקא בליקוי לבנה אפשר לסמוך כי הוא שינוי כל העולם, אבל ליקוי חמה משתנה לפי המקום ולכן ק' לסמוך עליו וא"א לסמוך רק על מולד האמצעי דזה כוונת חז"ל שיהי' ע"פ רוב כפי המולד האמיתי אבל א"א לסמוך שיהי' כן תמיד. ולכ' לפ"ז בזמנינו שיש לנו חשבונות מדוייקים מתי הוא המולד האמיתי אולי ישתנה הדין.

אולם כבר העיר ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דהי' אפשר ליישב בפשיטות ההבדל בין ליקוי לבנה וליקוי חמה, דליקוי לבנה שהוא באמצע החודש מורה שכעת הוא בוודאי זמן הניגוד ושאח"כ מתחיל להתחסר וא"א לקדשו, אבל ליקוי חמה הוא בתחלת החודש וא"כ גם אם ידעת אז זמן מולד האמיתי אין לך שום חשבון לדעת זמן הניגוד כבר דפעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה ועד אמצע החודש יתכן שישתנו הדברים וא"כ זה שייך גם בזמנינו ותמוה שרמ"א והב"י לא כתבו כן. [שו"מ שכן ביאר הג"ר יונה מרצבך זצ"ל דברי מהרי"ל בעלי יונה עמ' ל"ה מה' תשמ"ט ובכת"ע הנאמן נב כתב בחריפות להג"ר יצחק הלבירשטט זצ"ל רב ביהמ"ד אהבת חסד ב"ב שרצה לקבוע שיכריזו בכל מקום המולד כפי שעון המקום ולא כפי שעון א"י דאסור לשחק עם זמני המולדות, דזמני המולד נקבעים כפי חשבונות ולא לפי המציאות, ולכן יש להשאר בכל מקום עם זמן מולד שוה וכש"כ שלא להתעמק ולחשוב כפי מולד אמיתי ועוד יוכל לגרום קילקול במועדות וזה כוונת מהרי"ל לענין ליקוי חמה]

והנה לענין ווסת החודש הביא הש"ך יו"ד קפ"ט סק"ג שי' הרא"ה בבדק הבית [בית ז' שער ג'] ע"פ הרמב"ן דלא

של ר"ח שהוא השלמת חודש העבר אבל לא ביום ב' שהוא עיקר ר"ח", ומקורו מדברי הפר"ח דס"ל דלענין אנשים הי' מנהג בורות והי' יום חול בעלמא, ואם נהגו לא לעשות בו מלאכה א"צ התרה, אלא שזו היא המעלה שניתנה לנשים שאם ירצו שלא לעשות מלאכה בראש חודש דהוי מנהג טוב ואין לבטלו. אבל כשר"ח שני ימים וירצו להקל ביום ראשון שפיר עבידי כיון דלא הי' אלא תשלום חדש שעבר. הרי דלענין מנהג איסור מלאכה לנשים יש מקום להקל יום א' ר"ח יותר מיום ב' ר"ח.⁶⁸

מתי יש להתחשב במולד אמצעי או אמיתי

והנה כבר נתבאר דיש כמה שלבים בר"ח הבנוי על לבנה, עצם המולד או קיבוץ אמיתי, ויש בזה ג"פ [זה נגד זה ממש, כשמתחיל לזוז מעט, כשמתחיל להאיר] מולד אמצעי, כשהלבנה נראה לעין לכל, ועצם קביעות החודש ע"פ ב"ד, וראינו דיש גם למולד משמעות דלכן יש יום א' דר"ח, והבאנו מס' העיבור דבאמת עיקר קביעות ר"ח הי' צריך להיות לפי המולד רק דזה א"א ולכן נתלה בראיה והי' לענין מולד אמצעי דכיון דא"א לברר מולד אמיתי לכן הכל תלוי במולד אמצעי, וא"כ יל"ע האם לפעמים יש לשעת המולד משמעות בהלכה לעומת ר"ח וכן מולד האמיתי לעומת מולד האמצעי.

והנה במג"א סי' תי"ז סק"ג בשם המקובל ר"י סרוק זצ"ל שאפי' חל המולד בחצי היום אין להתענות אחר המולד

⁶⁸ ושמעתי מידידי ר' ראובן ארי' זאהן שליט"א שמרן המשגיח ר' יחזקאל לענושטיין זצ"ל לא רצה להשתתף בחתונת חמיו הג"ר מרדכי זקבן זצ"ל שהי' בא' דר"ח אלול. התייחס לא' דר"ח אלול שכבר התחיל אלול. יו"ל דשאני אלול דסגולת מ' ימי רצון הוא רק בצירוף א' דר"ח וכמו שהאריך בשו"ת משאת בנימין סי' ב' דיש להתחיל לתקוע בשופר בא' דר"ח דאז עלה משה להר וכבר בזה הארכנו במקום אחר. וידידי אמר לי ששאל לחתן אחד מתי הוא מתחתן? וענה לו "לי, אב" דרק עי"ז יכול לעשות החתונה דעדיין לא אלול, וא"כ י"ל בדרך צחות דבחורי ישיבה שנדרו לא לשתות יין בחודש אב יהי' הדין דאסורים גם ביום ל' דכך הוא הלשון אצלם, אבל למשגיחים וראשי ישיבות ישאר הדין להיות מותר בר"ח.

ובעיקר מה שנוהגין בישיבות לא לעשות נישואים באלול זה הי' תקנת מרן הגרא"מ שך זצ"ל בכ"ה אלול תשל"ט אחרי שראה רפיון עצום בישיבה שכל לילה היו יוצאים בחתונה ועמד ע"ז בכל תוקף גם לישיבות אחרות אמר שלא מבטל בזה מצות נישואין רק שאוסר על בחורים להשתתף, והג"ר דוד פוברסקי זצ"ל אמר פעם בשיחה שבאמת הג"ר חיים עוזר זצ"ל אמר דגם אלה שמקפידים לא לישא אשה בסוף החודש אבל באלול לא מקפידים בזה לפי שכולו רחמים [נדרכי תשובה יו"ד קע"ט סק"ח ושדי חמד מערכת חור"כ אות כא] ובאים בעלי מוסר ואוסרים באלול גם בתחלת החודש, וביאר הגר"ד דלא בא הגרמ"ע לתת ביקורת על בעלי מוסר רק אדרבה כל הטעם שא"צ להקפיד על אלול זה לפי שיש הרבה זכויות ע"י הכנה ליום הדין אבל אם לא מתחזקים באלול ויש רפיון א"כ אין כלל מעלת אלול. [ע"פ קובץ מבקשי תורה שידוכין ונישואין ח"ג עמ' רס"ו] וי"ל דתלוי בטעמים, דשר"ח כ' הטעם להקל באדר ואלול לפי שאז הי' ירחי כלה והתקבצו בני ישיבות להלחם במלחמתה של תורה וא"כ עד כמה שיהי' רפיון בזה אין מקום להקל. אבל בדרכי תשובה כ' בשם בני יששכר טעם להקל לפי שאז הוא זמני רצון והתעוררות של רחמים וא"כ י"ל דזה לא תלוי בבני ישיבות דוקא רק שכן הוא סגולת הימים.

מדאורייתא זה סוף החודש, או דנימא דהכל תלוי בהתייחסות בני אדם וא"כ לפי השיטות דבימים הקדמונים לא נהגו כן, א"כ יום זה הי' נחשב לסוף החודש, אבל אחרי שנהגו כן ונקרא בלשון בני אדם ר"ח אז גם לענין סימן טוב נחשב ר"ח. ואי נימא כן י"ל בדרך צחות במש"כ הראשונים נדרים ס: שר"ת השיא את בתו ביום א' דר"ח וצוה לכתוב בכתובתה רק ר"ח ולא ציין כלל דזה יום ל' לחודש העבר, וי"ל דרצה בזה לקבוע שיהי' לסימן טוב בר"ח ולא יהי' בסוף החודש.

והנה בשו"ת לבושי מרדכי ח"ב אה"ע סי' נ"ב כ' בשם מורו בעובדא שקבעו נישואין לערב ר"ח וצוה להמתין עד אחרי המולד, ובאשל אברהם בוטשאטש או"ח מהדו"ת סי' תכ"ו כ' דגם ליל א' דר"ח הוי בכלל תחלת החודש לענין נישואין, ובשדי חמד מערכת חתן וכלה אות כ"א הביא תשובת רמ"מ שפירא בשם האדר"ת דבר"ח אין להקפיד גם אם זה לפני המולד ובתושבה שם נוטה להקל בזה גם ביום א' דר"ח. ובויתח יעקב סי' נ"ה הובא באוצה"פ אה"ע שם אחרי שדן להחמיר בר"ח לפני המולד מסיק דאחרי שניתן כח לב"ד של מטה לקדש חדשים אז כל מערכת השמים משתעבד לזה וא"כ גם לענין זה משתנים הדברים.⁶⁹

והנה עפ"י דרכו של התורה תמימה שפי' ובראשי חדשיכם דקאי על שני ימי ר"ח, יש לרמוז דלתחלת החודש יש כמה ראשים, המולד אמיתי, והמולד האמצעי, וחודש ע"פ חשבון ור"ח ע"פ ראייה, וא' דר"ח וב' דר"ח ועוד, ולזה כתוב "חדשיכם" היינו דהגם דכלפי הקב"ה יש רק חידוש אחד במציאות כפי המולד האמיתי מ"מ כל זה נמסר לנו ואם כפי חוסר ידיעתנו אנו קובעים ע"פ מולד אמצעי אז זה יהי' החידוש באמת והכל תלוי בזה, ועוד י"ל דמונח בזה חיזוק דאין רק התחלה אחת דתמיד אפשר למצוא מקום להתחדשות.⁷⁰

⁶⁹ ובעיקר הדברים להקפיד על נישואין בתחלת החודש העיר ידידי הרב ישראל וורשנר שליט"א דלא כ' בשו"ע ורמ"א מנהג לא לישא בסוף החודש רק המנהג לישא בתחלת החודש לסימן טוב וזה עיקר ההיתר שלא יהי' נישואין כיון שעושה רק לסימן טוב בעלמא ולא סמך עלי' ממש, וא"כ מי שחושש ומקפיד שלא יהי' בסוף החודש נכנס בחשש מעונן דאורייתא ומה"ט אמר למי שכבר הזמין אולם לסוף החודש ושמע המחותן ורצה לבטל ההזמנה דאסור לו לבטל דאז עובר במעונן. גם הגרמ"י רייזמן שליט"א אמר לי דעדיף לא לדעת כל הזמנים האלו דאז בקל אפשר להכשל באיסור לא תעוננו ואם בעל תשובה שואל מתי לקבוע זמן החתונה צריך לומר לו שכל יום זה טוב. שו"מ לש"ב הג"ר ישכר שלמה טייכטל זצ"ל [הי' גיס אא"ז הג"ר בנציון סניידערס זצ"ל] בשו"ת משנה שכיר אה"ע סי' א' למי שהי' מוכרח לקבוע זמן החתונה בסוף תשרי דאם עושים עסק ומקפיד להדיא שלא לעשות כן מחמת חשש סוף החודש עובר באיסור דאורייתא, וגם בלא"ה כ' דחודש תשרי א"צ להקפיד בזה מכמה סימנא טבא שיש בחודש תשרי וגם נישואין יצחק אבינו הי' בסוף חודש תשרי ובפרט לפי המנהג דאין אומרים תחנון עד סוף החודש.

⁷⁰ כ"ז כתבתי בעקבות מש"כ בפי' בלק באריכות בענין נישואין בסוף החודש, וכפי שצינתי חתונת בתי יהי' בעז"ה בכ"ט תשרי אבל החופה

יתכן דיהי' נקבע כפי ר"ח ממש כיון דאין טבע האשה מושפעת מקידוש החודש דב"ד רק הכל תלוי במולד הלבנה לשעה שנראה שראוי לקבוע חודש על פי הראייה, אבל הרשב"א במ"ה כתב דודאי שיפורא גרים והכל לימות החודש מלא וחסר לחדשים ולשנים מעוברות לפי תיקוני ב"ד שכל מה שב"ד שלמטה עושים ב"ד שלמעלה מסכימי' עמהם, דכתיב אשר תקראו אותם אשר תקראו אתם במועדם ואף בחידושי הגוף כן וכמו שדרשו ז"ל בלאל גומר עלי קטנה בת ג' שנים ויום א' שנבעלה אין בתוליה חוזרים נמנו ב"ד ועבר השנה בתולי' חוזרים הוי לאל גומר עלי והכי קי"ל להלכה.

והק' הפלתי סק"ז על שי' הרא"ה דהרי קשת ראיית הלבנה משתנה בכל מקום בעולם וכל חשבון קביעות חדשים ומולדות שלנו הוא עפ"י ארץ ישראל כי משם תצא תורה וקביעות החדשים. וא"כ הנשים היושבים וגרים בארצות הרחוקות מא"י כיצד ימנו קביעות וסתן, אי למולדות א"י הרי אינו, כי אם נאמר שטבע זריחת הלבנה בחידושה גורם [ראיית הווסת], ואין זריחת לבנה בא"י גורם ליושבי בקוטבי צפוני ודרומי וכן להיפך, עוד הק' דיש הבדל בין מולד אמיתי למולד אמצעי, ועיקר הראייה האמיתית הוא הכל לפי מולד האמיתי, שהוא הלבנה בגלגל שלה כנודע, וכל חשבון שלנו במולדות הוא אמצעי, ואם כן אף כל אשה בכל מדינה צריכה ללמוד חכמת מהלך השמים ומפת הארץ, לדעת איך ומה תקבע וסתה באיזה זמן, וזה ל"ש כלל. ובד' רא"ה צ"ל חידוש עצום דאחרי אשר נקבע מהלל"מ לחשב כפי מולד אמצעי אז זה נחשב כאילו הלבנה כבר פועלת בעולם וממילא משנה טבע האשה.

והנה כבר הבאנו ד' השו"ע קע"ט ס"ב וד' הרמ"א אה"ע סי' ס"ד ס"ג דלסימן טוב יש לישא אשה בתחלת החודש בעוד שהלבנה במילואה, ויל"ע בזה האם נקבע כפי זמני הלבנה בפועל ובמציאות וא"כ זמן ההתחלה יהי' כפי מולד האמיתי שידוע לנו היום וזמן הסיום הוא כפי המלוי בפועל הנראה לעינינו או דנימא דהכל תלוי בשם ר"ח דזה פועל ההתחדשות של הלבנה, ואולי סוף זמן הנישואין יהי' תלוי במילוי בפועל דזה נראה לעין אבל התחלת זמן הנישואין יהי' תלוי בר"ח, [וא"כ בזמן שקידשו ע"פ הראייה יצטמצם זמני הנישואין כיון דר"ח תלוי בראייה אז יתכן שזה יהי' כמה ימים אחרי המולד - ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א] מאידך י"ל הכל תלוי במולד האמצעי דבזה אנו מתחשבים מה"ת, וכן יהי' נפק"מ אם באותו יום יהי' ליקוי חמה וא"כ יהי' גלוי לכל העולם דכבר הי' המולד האמיתי, עוד יל"ע דגם אי נימא דתלוי בשם ר"ח האם גם יום א' דר"ח מספיק לזה, [ובמש"כ שם ברמ"א קע"ט ס"ב דנהגו להתחיל ללמוד בר"ח מחמת סימן טוב בוודאי תלוי בשם ר"ח ולכ' גם יום א' דר"ח] והאם יהי' תלוי בכל מה שנבאר לעיל דלפי הפשטות זה רק דין דרבנן וא"כ

ביאור כפרת שער ר"ח

ושעיר עיזים אחד לחטאת לה' וגו' [שם טו]

וברש"י "כל שעירי המוספין באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הכל כמו שמפורש במס' שבועות, ונשתנה שער ראש חדש שנאמר בו לה', ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, שאין מכיר בחטא אלא הקדוש ברוך הוא בלבד, ושאר השעירים למדין ממנו. ומדרשו באגדה אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח".

הנה דברי רש"י מתאימים עם שי' רבי ר' יהודה שם, אולם שי' ר"ש דשער ר"ח בא על טהור שאכל את הטמא, ולר"מ הכל שוה על מקדש וקדשיו גם ביש ידיעה בתחלה או בסוף ע"ש.

והנה מש"כ ברש"י מאגדה, בגמ' שבועות שם ט. הק' כן על ר' יהודה שלמד ממש"כ לה' שאינו מכיר בו אלא ה' דהא איצטריך לדר"ל להביא כפרה עלי על שמיעטתי את הירח ומשני דא"כ הול"ל על ה' ואי לדר' יהודה לחד הול"ל חטאת ה'. הרי דהשעיר בא באמת על שתי ענינים על טומאת מקדש וקדשיו וגם על מיעוט הירח.

ובעיקר ביאור כפרה על מיעוט הירח ע"ש בריטב"א דרמוז כאן סוד גדול וכ"כ המסורת הש"ס וע"ע מהרש"א מהדו"ב חולין ס. ובגור ארי' כאן באריכות גדולה, וברי"ף שבועות שלא כדרכו הביא שי' ר' יהודה וטעמו ואח"כ הביא כל אגדה זו וביארו, דבאמת עיקר הקרבן הוא בעד ישראל, אלא דה"ק ע"י הקרבן שתקריבו לפני בכל ראש חודש על עונותיכם, מזה ממילא תשלימו גם עלי כפרת פיוס לירח על שמיעטתי אותה, שע"ז תתישב דעתה ותתפייס כראוי ע"י כבוד זו שביומה מקריבין קרבן לכפרה, ובעל נזר הקודש על המדרש [בראשית ו ג] לא ניח"ל שרק זה יהי' הפיוס ללבנה וע"ש שהלך בדרך הרי"ף שבעצם זה בא לכפר על ישראל אלא שהוסיף כמה נקודות [שמתוכה יתבאר וגם איך זה כפרה על הירח עצמה וכן איך זה משתייך לכפרת ישראל על טומאת מקדש וקדשיו] וכ' דהנה יש כח בלבנה כלפי המזיקין כמבואר בגמ' ברכות הוי כשלשה בני אדם והטעם בזה מבואר בזוהר [משפטים צח:] וחכמי האמת [שער הכוונות ענין שינוי התפלות דרוש א] לפי שכל אור הוא בכי טוב וממותק בחסד, והוא מחליש כח המזיקין הנאחזים בשורש הרע של החושך שהוא מסיטרא דדינא קשיא, ולפיכך לעולם בזמן מילוי הלבנה מדרגת החסד והטוב מתגבר בעולם, כי אז אור הלבנה

כבר בלילה שהוא יום א' דר"ח, בין מולד האמיתי הוא אחה"צ לבין מולד האמצעי שזה בחצות הלילה, ובאמת בהיותה נכדת בעל ערוך לנו ע"י מו"ח הגרא"א קויפמן שליט"א ע"י משפחת במבגר בוודאי יש לסמוך על שיטתו בבנין ציון לענין א' דר"ח שהזכרנו לעיל שנה"דס"ל דא' דר"ח דאורייתא.

שהוא בכי טוב מתגבר על מדרגת החושך, אבל בזמן חסרון הלבנה שאורה מתמעט והולך מדרגת הרע ותוקף דינים החיצוניים מתגברים בעולם, כי אז אדרבה מדרגת החושך מתגבר על אור הלבנה להחליש כחה. ולא עוד אלא שבאותו הפרק מדרגת החושך מטיל פגם בלבנה מזוהמת הרע בהיותה עמו בזמן ממשלתו. ולכן בכל ראש חודש הקריבו שער הנאחז ג"כ בתוקף הדינים, להיות כח הרע נמשך אחריו ומזה פורש מן הלבנה, וע"ז היא מתחדשת ומתטהרת שוב מזוהמתה להתדבק שוב בטוב, וכדאיתא בזוהר נח סה. ובזוהר פקודי בתוספתא רלח. ובשאר כמה דוכתי. ואף גם בזמן שבית המקדש חרב ואין קרבן, מ"מ יש תיקון לירח ע"י קריאת הפרשה, כענין שנאמר [הושע יד, ג] ונשלמה פרים שפתינו. ונודע כי עיקר הפגם בא מעון ישראל המגביר כח הרע של החושך, ואף חטא השוגג גורם פגם, והכל מתטהר שוב ע"י הרהורי תשובה הנוהג ברוב ישראל, אבל על דבר שאין בו ידיעה תחילה וסוף, אין הרהור תשובה והפגם קיים, ולפיכך מאז בראש חודש מקריבו על דרך הכלל אף על דבר שאין בו ידיעה תחילה וסוף לטהר הלבנה מפגם החושך לגמרי, ואדרבא שוב מתגברת על החושך בזמן המילוי אלא שהוא דבר שאינו מתקיים שוב בזמן החסרון והוא כחוזר חלילה פעם בכה ופעם בכה, ולעולם אחד ממעט כח חבירו ומעכב על ידו בהיותם שני הפכים בנושא אחד דהיינו בפרק אחד בלילה. ע"כ חלק מדבריו.

והנה הרמב"ם בפיה"מ שבועות שם כ' דבמח' ר' יהודה ור"ש ור' מאיר לא נקבע ההלכה דאין נפק"מ למעשה דהקב"ה יודע על מה שעיר זה מכפר, אבל הרי"ף בפסקיו הביא את דברי ר"י שדרש מלה' ששעיר זה מכפר על חטא שאינו יודע בו אלא ה', ובחי' ר"מ קזיס כתב שלא כתבו רק כהקדמה למאמר הש"ס על מיעוט הלבנה, אולם הפנ"י כ' דזה נפק"מ אי צריך להזכיר שעיר מוסף דר"ח בר"ה דלר"י דכפרת ר"ח ור"ה שוה א"צ להביאו, וכן משמע ברי"ף דאחר שהביא כל הסוגיא כ' שאין מזכירים שעיר ר"ח במוסף ר"ה. ומה דשעיר ר"ח הוא גם פיוס ללבנה י"ל דהואיל דמחמת מיעוט הלבנה בר"ה נראה חיבות גדול לעם ישראל דכל המסטינים ממתנינים עד שב"ד יקדשו את החודש ממילא נסתמים טענותיהם וא"צ פיוס נוסף, וגם זה גופא שכל ב"ד של מעלה מחכים לחידוש הלבנה זה גופא פיוס ללבנה.

והנה בשבועות י. אמרינן בטעמא דר"מ דכל השעירים שווים לר"ח להו"א כיון שכתוב שעיר, ושעיר, הוקשו כל השעירים זה לזה, דו"ו מוסיף על ענין ראשון. ופריך דעצרת ויוה"כ דלא כתב ביה ושעיר מנלן? ומשני אלא אמר ר' יונה, אמר קרא: אלה תעשו לה' במועדיכם,

דלענין הקרבה בפועל יש לעשות רק יום שני אבל לענין ונשלמה פרים יש לעשות גם ביום הראשון. ועדיין צ"ע.

וראה עוד דברים נפלאים בספה"ק בת עין בתחלת הפרשה, שביאר ענין כפרת הירח ובלשון הביאו עלי כפרה, ובזוה"ק "בגין דיתבסם מה דעלוי" דהלבנה השתוקקה יותר מרצון ה' וזה בחינת "על ה'" כמש"כ בעדת קרח בהצותם על ה', ולכן נתמעט אורה, ולזה צוה ה' להביא שעיר לתקן דבר הזה, לרמז שאין לחפץ יותר ממה שגזר השי"ת, ולזה **שעיר גימטריא** שר"ף לרמז כי ההשתוקקות יותר מרצון הבורא ב"ה אין ממש וקיום בדבר הזה כי כלה ונשרפה, ולכן ישראל מונים ללבנה כדי להתרחק מן הגוים שדבקים ומונים לשמש שמרמז לשקיעות בטבע, וללמוד מלבנה לא לרצות יותר מרצון ה', [עוד כ' דגוים דומים לחמה שנשארים כל הזמן בלי שינוי אבל ישראל דומים ללבנה שמשנתה כי פעמים באה בארוכה פעמים באה בקצרה] ולענין זה **מסר פנחס את נפשו** שהראה לישראל להתרחק מבחינת החמה וזה שכ' "השיב את חמתי" וזה שאמר "קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש" היינו שיהיו מתנגדים נגד בחינת שמש היינו להתרחק מהטבעיות מכל וכל **עכ"ד עיי"ש**.

ויש להוסיף דרך צחות "נגד השמש" קאי על מצב הלבנה במילואה שנקרא בקדמונים זמן הניגוד זה מראה שכלל ישראל מצליחים להיות ההיפך הגמור של מהלך השמש.

ההפטרות דבין המצרים

מהפטרה זו עד סוף השנה נזכר בפסיקתא [מובא בתוס' מגילה לא: ד"ה ר"ח אב] שמפטירין ג' דפורענותא [קודם ת"ב] וז' דנחמתא [אחר ת"ב] וב' דתיובתא [אחר ר"ה].

והנה אם חז"ל תיקנו לשנות ההפטרה, היינו שרצו חז"ל שנח"י במאורעות הזמן, ובג' שבועות אלו נח"י עניני החורבן, ואח"כ בעניני נחמה ואח"כ בעניני תשובה וההפטרה הוא סיוע לזה ובכך עלינו להעמיק קצת בחלק מההפטרה. ובכך נביא כאן מדבריו של **מורינו הגרא"י ברזל זצ"ל** מה שאמר עה"פ האחרונים בהפטרה זכרתי לך וגו'.

כתוב "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". נר' שבפסוק זה נכלל ג' שלבים.

א: חסד נעורייך הרי רוב כלל ישראל לא רצו לצאת ממצרים, דכיון שנשתעבדו לעבדים זה כמה מאות בשנים הי' החלום שלהם להשתחרר ולהיות חפשי מכל

הוקשו כל המועדים כולן זה לזה. ופריך הא ר"ח לאו **מועד הוא! ומשני "איברא, ר"ח נמי איקרי מועד"**, כדאמר אב"י, דאמר אב"י: תמוז דההיא שתא מלויי מליוהו, דכתיב: קרא עלי מועד לשבור בחורי.

עיקר גילוי דר"ח אקרי מועד הוא מפסוק

באיכה

ובאמת שמובן היטב ההו"א בגמ' שלא נקרא מועד דהרי בפ' אמור שהוא פ' המועדים לא מוזכר כלל ר"ח כיון שאין בו איסור מלאכה ואין בו דין מקראי קודש וכמש"כ שם וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל לא קאי על ר"ח, וא"כ כשכ' בסו"פ פנחס אלה תעשו לה' במועדיכם מהיכי תיתי דקאי על ר"ח, אלא שזה בא הגמ' לחדש דיש לנו גילוי בפסוק באיכה דגם ר"ח נקרא מועד, **והדברים נפלאים** דעיקר הגילוי דר"ח נקרא מועד הוא מפסוק באיכה שמבכה ע"ז שהקב"ה הוסיף עוד יום לתמוז כדי לגרום בכי' לדורות, ושם זה הוא היסוד והמקור לכל שעירי המוספין בפ' פנחס, ועוד זאת הערנו לעיל דעיקר שם מועד ניתן באיכה ליום א' דר"ח דזהו היום שנתוסף לחודש תמוז ובאותו יום לא מקריבין כלל קרבן.

ואפש"ל דכל ענין ר"ח הוא חיזוק לכלל ישראל שכמו שהלבנה התמעט ולא נראה כלל ואעפ"כ מתחדש ומתמלא ה"נ כלל ישראל בגלותם וכמו שאומרים בברכת הלבנה, ולכן דוקא בזמן חורבן וגלות יש להתחזק בכח החידוש של החודש וזה עיקר הזמן לשם מועד דר"ח וגם ביום שאין בו קרבן יש כח להתחדשות, ולכן דוקא בפ' פנחס שיוצא תמיד בבין המצרים נרמז שם מועד לר"ח. **עוד יש להוסיף** דהרי כשאמר אברהם להקב"ה מה יעשו בגלות שאין להם קרבנות, ענה לו ה' "כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם" [תענית מז:]: הרי דעצם סידור פרשת קרבנות בתורה נתקן עבור כלל ישראל בגלות כשאין להם קרבנות, ובפרשה זו הכניס ה' את כח המועדות בגלות גם בלי ההקרבה בפועל, וכיון שר"ח הוא כולו חיזוק לגלות ושם מועד קבע ה' כשהיו בתהליך של בכיה לדורות, לכן נקבע זה בעיקר על יום א' דר"ח, שלעולם לא יהי' בו הקרבה בפועל רק בתורת קריאה ותפלה בלבד. וא"ש למה אנו קוראים בתורה ומתפללין מוסף ביום א' דר"ח הגם דזמן המקדש לא הי' בו הקרבת מוסף בפועל.

עוד יש להוסיף למש"כ לעיל בשם שו"ת בנין ציון ס"ל דשני ימי ר"ח **כיומא אריכתא דמיא**, א"כ י"ל דהקרבת הקרבן ביום שני פועלת כלפי יום ראשון ג"כ, וא"כ הגם

הקצף דוקא ע"י המנין, וי"ל דיסוד הא דלא תבעו ביהמ"ק הי' כיון שכל אחד הי' מרוצה איש תחת גפנו ותחת תאנתו, וכ"א הי' לו בית מגורים נוחים, וכ"א הי' עסוק בשלו, וא"כ הו"ל כמו אומה רגילה שצריך לדעת כמה אוכלוסין יש כמה כח עבודה יש באומה, והביטוי הי' ע"י המנין, והתיקון לזה הי' ע"י שדוד טרח עבור בנין ביהמ"ק, ולא עשה סתם מגבית ממון גרידא, רק שאמר הרבה דרשות להלהיב הלבבות שירגישו כמה חסר להם ביהמ"ק, וכמה לא נוח הוא לשבת כ"א בביתו בלי האפשרות להיות קרוב לשכינה ע"י עליי' לרגל, וכמו שפי' הג"ר אברהם גרודזינסקי זצ"ל בהא דארוממך ה' כי דלתני וגו' דקאי על בנין ביהמ"ק שדוד הי' מרגיש בלי ביהמ"ק כאילו הוא נמצא בשאול ובור עמוק, וכן השריש אצל כלל ישראל ובאמת התנדבו בלב שלם.

ותחלת החרבן הי' במה שאמרו איש לאהליך ישראל דתחלת נקודת החרבן הי' במה שחשבו נלך לביתנו ונדאג כ"א לצרכיו שלו, ולא איכפ"ל כלל ישראל ולא איכפ"ל ביהמ"ק. עכ"ד הרב זצ"ל.

בתיאן של צדיקים שנחרבו

ויש להוסיף מה דאיתא בברכות נח: דמחורבן ביהמ"ק נגזר על בתיאם של צדיקים שיחרבו, היינו דבתיאם של צדיקים הוא מקום שיש בו מעין השראת השכינה דביהמ"ק, וע"י שבית שלהם נחרב מתעוררים גם לבנין ביהמ"ק דבבית של צדיקים מרגישים כעין הרגשת מקדש, ובחרבנם אפשר להרגיש קצת ההפסד בהשראת השכינה. וכ"א יוכל להתבונן בצדיקים וגדולים שהי' לנו ואינם, שסילוקם הוא כמו חורבן בית אלוקינו, ואילו היו בחיים היו יכולים להדריך אותנו בשלימות האמיתית.

נ"י להוסיף באסון הנורא שקרה בשנת תשפ"א בחורבן והריסת בנין רב קומות בפלורידא, ואין לנו שמץ השגה בצערן שהיו למשפחות, וכלל ישראל ביחד השתתפו בצערן, דאולי הי' בזה רמז דמעת חורבן הבית שכינה הקדושה בוכה ומחפשת מתחת הריסות המקדש למליוני יהודים שנאבדו ועדיין לא נמצאו, והקב"ה רוצה שנבכה ונתחנן לבנין בית המקדש ואז נזכה שיבואו האובדים מארץ אשור, והנדחים מארץ מצרים וגו'.

עוד מוסר שאפשר לקחת מאסון נורא זה, שיוכל האדם לנוח על מטתו ולישן שנת ישרים בשיא הרוגע והבטיחות, והוא רחוק מכל סוגי סכנה של טרוריסטים ודחיפות ופארענצס, ומ"מ מרגע אחד לשני יפול כל הבנין ויקבר חיים.

הנה איש אחד פשוט מהניצולים משם ע"פ נס ברגע האחרון, שנשאר בעירום ובחוסר כל בלי כסף ובגדים וגם כל מיני מסמכים נחוצים לו ולמשפחתו, אשר במעט התבוננות אפשר לשער גודל ההפסד, שלא יזה תקופה אח"כ הי' גר במלון ומודה ומשבח להקב"ה על שזכה לחיים במתנה. וכשנשאל איפה הוא מתכוון לגור אחר שיוצא מהמלון השיב בפליאה **"וכי אני בטוח שאזכה עוד לחיות עד אז"** דכל כך נעשה מורשע בדעתו מוסר זה שאין אדם בטוח בחייו ברגע הבא, עד שנראה לו כגיחוך לתכנן עכשיו

עול ולעשות ככל העולה על רוחם, ולא להכנס מיד לעול אחר שהוא עול מלכות שמים, וא"כ אבותינו שכן רצו לצאת אף שלא הבינו ולא ידעו המשמעות והמתקנות ליכנס תחת עומ"ש עשו בזה חסד כביכול להקב"ה, וזה"פ חסד "נעורין" דנעורים הוא המשל לזמן שיש אפשרות לאדם ליהנות מהחיים, וכל תענוגות עוה"ז מרמזים לאדם שיבוא ויהנה, והם וויתרו על כל זה, ולכן זה נקרא חסד נעורין שוויתרו על הנעורים.

ב: אהבת כלולותיך זה מתייחס להנישואין עם הקב"ה שהי' ע"י מתן תורה, והי' כולו מבוסס על אהבה דאהבה רבה אהבתנו וכו' אהבת עולם בית ישראל וכו' ועיקר נישואין צריך להיות מבוסס על אהבה, אוי ואבוי לבני זוג שמרגישים שצריכים לוותר א' לשני, הנישואים השלימים הוא כשמרגישים כ"כ אהבה ואחדות שמה שחסר לאחד הוא חסרון לשני, ולזה הקדים הקב"ה למתן תורה אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וגו' היינו שהראיתי שאיכפת לי ממכם, ולכן גם אתם תהי' איכפ"ל ממני ונבוא כביכול לגור ביחד.

ג: לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, המדבר הוא מקום משכן הקליפות והסט"א מקום נחש שרף ועקרב, והוא גם מקום התנתקות גמורה מכל תענוגי עוה"ז, וגם ההנהגה במדבר הי' מאד חמור דאם חטאו נענשו מיד, וגם מי שאוהב בן זוגו, עדיין לא יסכים לגור במדבר, ובפרט באופן חמור כזה, אבל כלל ישראל הלך אחרי הקב"ה גם במדבר, וזה תוספת ומעלה גדולה.

וי"ל דכנגד ג' מעלות אלו יש תביעה על כלל ישראל על שלא תבעו בנין ביהמ"ק כמש"כ "ובקשו את אלקיהם ואת דוד מלכם, ופחדו את גדלו ואת טובו", [הושע ג' ה] דרק אז יבוא הגאולה, את ה' אלוקיהם קאי על קבלת עומ"ש, את דוד מלכם קאי על תורה דעיקר ביאת המשיח הוא כדי שיעסקו בתורה כמבואר ברמב"ם, דע"י משיח ודוד יוכלו כולם לעסוק בתורה, ופחדו את גדלו וטובו היינו ביהמ"ק שנא' ההר הטוב הזה והלבנון, והמציאות בביהמ"ק הי' אחרת לגמרי, חיים של ניסים תמידיים וכל מי שנכנס לשם הרגיש אורה אחרת לגמרי חיי ג"ע חיי עוה"ב, וזה הי' כמו מציאות כלל ישראל במדבר שחיו עם השכינה.

לא תבעו בנין ביהמ"ק

הנה בדברי הימים א' כ"ט מבואר דדוד מנה כלל ישראל ומשו"ז מתו במגיפה, והראה לו המלאך גורן ארונה שזה מקום בניית המקדש, ומשו"ז פעל דוד בענין זה שקנה המקום וטרח הרבה שכלל ישראל יתנדבו עבור בנין המקדש, והנה ברד"ק שם מבואר דהתביעה עליהם הי' במה שלא תבעו בנין בית המקדש, וצ"ע דא"כ למה יצא

איפה יהי' מקום מגוריו בשבוע הבא, עוד אמר שמרגיש שהקב"ה רוצה שנתנתק קצת מענייני עוה"ז, ושכלל ישראל יתאחדו.]

האם י"ז בתמוז שחל בשבת כבר נקרא בין

המצרים

נכתב בשנת תשפ"ב שי"ז בתמוז חל בשבת, וכיון שיש בתוכו חידושים שנוגעים לכל י"ז בתמוז כגון אי דיני בין המצרים מתחילים כבר מבערב לא מנעתי מלהעתיקו שוב

הנה יתבאר בעז"ה בשבוע הבאה באריכות דיש ענין מיוחד דפ' פנחס יהי' בבין המצרים, ויל"ע האם בשנה שבא"י נקראת פ' פנחס בי"ז תמוז [נפעמים הוא כן גם בחו"ל] אבל לא מתענים בו דנדחה ליום ראשון [כמבואר בשו"ע סי' תקנ"ע ע"פ משנה מגילה ה.]. האם נימא דכיון דהתענית נדחה גם התחלת בין המצרים נדחה וא"כ יוצא דפעמים פנחס לא נקראת בבין המצרים, או דנימא דוודאי כבר התחילו ימי בין המצרים דסו"ס התאריך הוא י"ז בתמוז, רק דא"א להתענות מחמת כבוד השבת.

והנה בשו"ת אגרו"מ ח"א קס"ח נקט בפשיטות דדיני בין המצרים מתחילים מעת שמתחיל התענית ולכ"כ דהנדון אי דיני בין המצרים מתחילים כבר מליל י"ז בתמוז תלוי במח' ראשונים אי אומרים עננו כבר מבערב [עי' לקמן באורך], ולדבריו י"ל דבשבת שלא התחיל התענית לא מתחיל ג"כ דיני בין המצרים, מאידך יש לדחות דמערב שאני שכל עיקר חלות התענית לא התחיל אבל בשבת שבעצם היה צריך להיות התענית רק דמפני כבוד השבת נדחה אכתי יש לו דין בין המצרים.

והנה לענין ת"כ שנדחה ליום א' כבר חקרו הרבה אחרונים האם הוא בגדר תשלומין או שמעיקרא כך תיקנו דבכה"ג יהי' ביום א', ונפק"מ לקטן שהגדיל ביום ראשון, דד' האבנ"ז סי' תכ"ו ומהרש"ם ח"ג סי' רכ"ז דאינו אלא תשלומין ופטור, ודעת הדברי מלכאל ח"ד סי' ק"ל ושו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קמ"ו ויד סופר סי' ו' דמעיקרא תיקנו על יום עשירי וא"כ חייב להתענות, [אולם הרבה פוסקים החמירו גם על הצד דהוי תשלומין דסו"ס יש חיוב תענית יום זה - שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ע' והגר"מ פיינשטיין והגר"ש"א הובא בספר קרא עלי מועד עמ' קס"ה] ויתכן דבזה תלוי הנדון האם יש חיוב לנהוג דברים שבצנעא [ונחלקו בזה הראשונים כדהביא הרא"ש סוף תענית ונחלקו בזה מחבר ורמ"א תקנ"ד ס"ט דמחבר מתיר ורמ"א אוסר ואבנ"ז כ' דלרמ"א הוי גדר תשלומין וא"כ להלכה קטן שהגדיל פטור אבל החולקים ס"ל דלא תלוי בזה], וי"ל דבזה תלוי האם אסור בת"ת, [ד' רמ"א תקנ"ג ס"ב דאסור מחצות ואילך וד' הט"ז סק"ב בשם מהרש"ל דמותר ⁷¹] והאם שבוע

⁷¹ הנה הט"ז לא כתב הלשון מותר רק לא הפסיד שכרו, ובספר נטעי גבריאל פצ"ב ס"א הביא מאביו של השואל ומשיב הג"ר לייבוש נטנזאהן זצ"ל שפי' ע"פ מש"כ במדרש על פנחס בדין הוא שיטול שכרו, ופי'

לפני זה יש בו חומר שבוע שחל בו, [ב' דעות בסי' תקנ"ד ס"ד ועי' שו"ת מנחת ברוך סי' פ"ב שהאריך ביסוד השאלה] אולם לענין ת"כ נתוסף עוד צד דל"ש בי"ז בתמוז, הא דעיקר הבית נשרף בעשירי וא"כ כשנדחה לעשירי יתכן דמעיקרא כך תיקנו.

אולם לענין י"ז בתמוז ל"ש כל הנפק"מ למעשה של ת"כ רק הציור דקטן שהגדיל, עוד נפק"מ שנוגע לי"ז בתמוז למה דמבואר בשו"ע תקנ"א סי"ז דאין לברך שהחיינו בבין המצרים וכ' במג"א סקמ"ב הטעם שהזמן הוא עת פרענות, [אבל הגר"א חולק ע"ז ממת אביו ואמו והי' ירושה שמברך שהחיינו וכן חלק חתנו של המג"א בעל חוקי חיים אות ת' סק"ז על חותנו מטעם זה וכן נהג כל ימיו] וכתב המג"א שם בשם האריז"ל [שער הכוונות עמוד פ"ט] דגם בשבת אין לברך, [וכ"כ בכה"ח סק"ה בשם כמה אחרונים וגם הב"י סתם ולא חילק וכ"כ להלכה בספר אור לציון ח"ג פכ"ה אבל מג"א בעצמו חולק וכן המנהג כמש"כ משנ"ב סקצ"ח וערוה"ש סליח ⁷² ובס' מבית לוי עמ' שע"ב בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל דבחו"ל נהגו להקל ובא"י המנהג כאריז"ל] ולפ"ז יש לחקור האם בשבת כזו ג"כ אין לברך, עוד נפק"מ אי יכול לעשות נישואין בשבת במצבים של בדיעבד המבואר ברמ"א ומשנ"ב סי' של"ט ס"ד, וכן לענין ריקודים ומחולות באופן המותר בשבת ואסור בבין המצרים, עוד העיר ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א אם רוצה בשבת אחה"צ ללכת לטייל ולשמוע גוים מנגנים בכלי שיר האם כבר נאסר לשמוע מוזיק בשבת. עוד יש לדון בדברים שאין לעשות משום סכנה כגון להכות

המפרשים דכשאדם מצווה ועושה מצוה לא מגיע לו שכר כי מי הקדמני ואשלים, אבל בפנחס שלא הי' מצווה ואעפ"כ עשה מגיע לו שכר וא"כ בשבת עת"כ דפטור מת"ת ולומד אף שאינו מצווה שכרו בידו ולא הפסיד עכ"ד.

⁷² ובשעה"צ הביא בשם רעק"א בשם בית יהודה דגם ר"ח דינו כשבת ובספר מועדים לשמחה ח"ו עמ' קס"ו הביא מספר שמע שלמה דף ה ע"א שהרה"צ ר' אשר הגדול מסטאלין זצוק"ל התנהג לברך שהחיינו בכ"ב תמוז הילולת רבו הקדוש ר' שלמה זצוק"ל הי"ד מקרלין באמרו שיום זה לא נחשב מג' שבועות, ואמר בזה"ל "אני אומר שמותר ג"כ לישא אשה בו ביום כמו שמותר לישא אשה בל"ג בעומר הילולא דרשב"י, ולולא שהעולם יצייתו לי הייתי מתיר להם, אולם העולם לא יצייתו לי ואני בלבי יודע שמותר", עוד הביא שם שהגה"ק בעל בית אהרן מקרלין זי"ע סיפר זאת בכל שנה בכ"ב תמוז והי' מברך שהחיינו, וגם האדמו"ר ר' ירחמיאל משה מקאזניץ זי"ע נהג כן כל שנה, ופעם אחת הי' בכ"ב תמוז אצל זקינו הגה"ק ר' אלימלך מגרוזינסק זי"ע וסיפר לו זאת ומאז גם הוא נהג כן. וכתב במועדים לשמחה דכיון דבלא"ה ס"ל לכמה פוסקים דמותר לברך שהחיינו בבין המצרים [תרוה"ד שו"ת בנימין זאב הגר"א] לכן אין למחות בזה ולא שמענו שמיחו ביד חסידי קרלין שנהגו כן, ובפרט לפי הצד דגם ר"ח ושבט מותר א"כ בקל יש להקל ביארציט גדול כזה. הנה לאלו שאין יודעים - רבים מהצדיקים [כמו הרה"ק מרוזין ועוד רבים] פחדו להגיד שמו בפירוש רק אמרו "ההיליגער" - [הקדוש] ואמרו עליו דנהרג עקדה"ש בבחי' משיח בן יוסף, ועסק רבות בתיקוני נשמות בחייו ובמותו כמ"ש בבית אהרן קנ"ט ד', וכעת רבים פוקדים את ציונו הקדוש בעיר לודמיר ומרגישים שם כאילו עומדים לפניו בחיים חיותו ונפלאות רבות מסופר משם. ומעשה נפלא קרה בח' אלול תשע"ט [שמעתי מפי בעל המעשה] שהתגלה הרה"ק הנ"ל בחלום לאברך ליטאי [ר' שלום סאבאן] מאשדוד שלא שמע עליו מעולם, ותבעו הרה"ק שיבוא לציון שלו ללודמיר ובפעם ראשון לא שם לבו ונתגלה אליו שוב, ומיד נסע לשם והתעורר שם מאד והשתנה לגמרי. זכות הצדיקים יגן עלינו.

ונראה דיסוד המח' בכ"ז הוא אי בין המצרים כבר התחיל בשבת רק התענית דוחים מפני כבוד שבת, וא"כ אין לברך שהחיינו או דכל זמן בין המצרים נדחה, וא"כ שפיר יש לברך שהחיינו. וא"כ אם באנו לדון האם בשנה כזו יש לנו פרשת פנחס בימי בין המצרים יהי' תלוי בהנ"ל.

פנימיות בין המצרים מתחיל מש"ק

אולם יתכן ע"פ דרוש דהרי ידוע גודל ימי בין המצרים דאפשר להתקרב יותר להקב"ה וכמו שהמליצו בספה"ק "כל רודפי' השיגוה בין המצרים" דאפשר להשיג קרבת ה' בבין המצרים וביותר בשבתות אלו, וא"כ י"ל דאדרבה גם אם ב"ז בתמוז עצמו נדחה חלק החיצוני שהוא חלק האבלות והצער והתענית, אבל חלק הקירבה והפנימיות שאפשר להתקרב להקב"ה שפיר יש, וא"כ שפיר שייכא פ' פנחס לבין המצרים גם בשנה זו.

ומסופר על מהר"ש מליובאוויטש זי"ע שבשנת תר"מ חל י"ז תמוז בשבת והי' בשמחה גדולה כל השבת והזכיר כמ"פ ששבת זה נקרא "נדחה" כי צום י"ז בתמוז נדחה ע"י השבת וסיים "הלואי שיהי' נדחה באמת" ונר' מדבריו דיש לקשר הדחי' ליום ראשון להדחי' המוחלט לע"ל והדחי' שיש עכשיו פועל כבר התחלת דחי' וביטול לגמרי, וע"ד שאמר רבי מגילה ו: בת"ב שחל בשבת דהואיל ונדחה ידחה, והעיר ידידי הרב אלעזר חיים ליברמן שליט"א שבשנים האחרונות הי' לנו הרבה פעמים ת"ב וי"ז בתמוז נדחה, וא"כ י"ל דזה כבר מראה על אתחלתא דגאולה שאז יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה בב"א.

האם נכון לעשות שבע ברכות במוצ"ש כזו

בהמשך לנדון הנ"ל, יל"ע במי שנשא אשה לפני י"ז תמוז האם יכול לעשות שבע ברכות במוצ"ש כזו שהוא ליל התענית, והנה זה פשוט דמצד דיני בין המצרים אין עיכוב לעשות שבע ברכות, דזה מותר גם אחרי י"ז בתמוז, והטעם דיש מצוה לשמח חתן וכלה וזה רגל עבורו ועבור כל המשתתפים כמו שלא אומרים תחנון בשבילו ולענין זה לא נמשך דיני בין המצרים [אשרי האיש ח"ג עמ' תנ"ז בשם הגריש"א והליכות שלמה דיני תעניות פי"ג ס"א] רק עיקר הנדון מצד ליל י"ז בתמוז שהוא ליל תענית, ואת"ל שמותר אכתי יש לדון מצד הלכות בין המצרים אם מותר לעשות ריקודים ומחולות דאסור בבין המצרים.

האם עצם התענית מתחיל מבערב

ולזה יש להקדים דיש כאן שתי נידונים כלילה זה:

התלמידים וליילך יחידי כמבואר בסי' תקנ"א סי"ח האם גם בשבת כזו אסור.

והנה בהבנת השאלה יש לחקור בתרתי האם התענית הוא בגדר תשלומין או מעיקרא כך תיקנו שיהי' ביום ראשון, ואפי' את"ל דמעיקרא כך תיקנו שיהי' ביום ראשון ה"מ לענין התענית, אבל ענין עצם ימי בין המצרים י"ל כבר מתחיל מיום השבת. ומה שלא מפטירין בג' דפורענותא כיון דיש רק ג' הפטרות עד ת"ב.⁷³

והנה לענין שהחיינו לד' האריז"ל נחלקו האחרונים דד' מג"א וא"ר [תקנ"א סקמ"ב] דגם לאריז"ל דס"ל דאין לומר שהחיינו בשבת, זה רק בשבת באמצע בין המצרים אבל י"ז בתמוז בשבת וודאי יש לברך, אבל ד' היעב"ץ במור וקציעה שם ובסידורו ובברכ"י סק"א, דאדרבה דאם בכל שבת אין לברך כש"כ בשבת זו, וכוונתם י"ל כפי שכתב בס' זכור לאברהם סי' מ"ט דשבת זו גרע משאר שבתות בין המצרים, דשאר שבתות אין אותו יום עצמו ריע מזלי' אלא שעומד בין שני ימים הרעים י"ז בתמוז ות"ב, אבל י"ז בתמוז עצמו ריע מזלי' ויום רע ומר הוא ול"ש לומר שהגיענו לזמן הזה אף דמפני כבוד השבת לא מתענים בו מ"מ עיצומו של יום רע הוא. ועי' בשד"ח מערכת בין המצרים סי' א' אות א' דבליל שבת מותר מטעם ס"ס, ספק אי אסור בשבת ושמא בליל י"ז שחל בשבת שעדיין לא חל האבילות אינו אסור, והעיד שכן עשו מעשה רב בסמיכה שהיו מסובים חכמים רבים וברכו שהחיינו בליל י"ז תמוז שחל בשבת.

ובא"א מבוטשאטש נקט בפשיטות דמי שעושה נישואין בע"ש הבאה לפני י"ז בתמוז החל בשבת יש לו לגמור הכל לפני השקיעה דס"ל דחל דיני בין המצרים כבר מביה"ש הקודם הרי דנקט דגם ב"ז שחל בשבת מתחיל דיני בן המצרים כבר משבת. ובאגרו"מ או"ח ח"א קס"ח כשפסק דלעת הצורך מותר לעשות נישואין בליל י"ז בתמוז, כתב דאם חל י"ז בתמוז בשבת אז במוצ"ש בוודאי אסור כיון דדיני בין המצרים חלו עוד בשבת דיש מהם שנוהגין גם בשבת, ולא נתפרש למה כוונתו דהרי להלכה קי"ל כמג"א דגם לאריז"ל שפיר יש לברך שהחיינו ומ"מ נראה דנקט דבין המצרים כבר התחיל בשבת.

⁷³ ולכן לא תמצא הפטרת דברי ירמיהו רק אחרי פ' מטות אף דל"ש רק לפ' מטות רק לשבוע הראשון דג' שבועות שהוא רוב פעמים בפ' פנחס, אלא דכיון דלפנחס יש הפטרה עצמי בשנה כזו שחלה לפני ג' שבועות, ולמטות לעולם אין הפטרה עצמי דממנ"פ אם זה ביחד עם מסעי ההפטרה שלו הוא של מסעי, ואם זה בנפרד כשנה זו יש לו הפטרת דברי ירמיהו לכן החליטו המדפיסים להדפיסו שם אבל זה ל"ש למטות בעצם - ספר שערי נחמה להגרי"י טשזנר שליט"א עמ' ל"ו.

דעת הגריש"א והגרשז"א בענין זה

והנה מרן הגרשז"א זצ"ל [בהליכות שלמה דיני תעניות פי"ג ס"א והביאו להלכה בספר שערי נחמה להגר"י טשנר שליט"א עמ' ס"ן] אמר דאין ראוי לעשות סעודת שבע ברכות וכש"כ נישואין בליל התענית שהרי הביאו הפוסקים דראוי לחוש בכל העינויים אף בלילה מצד שי' הרמב"ן וכנ"ל, והוסיף שהרי מלפנים לא נהגו כלל לעשות משתה בכל יום וכדכתב בשו"ת חת"ס אה"ע ח"א סי' קכ"ב [נדמימו לא שמע ולא ראה בפפד"מ שברכו מיום שני ואילך שום ברכה ורק פעם אחת ברכו בסעודת ז' ברכות ע"פ הוראת גדול אחד ולעזה עליו כל המדינה] ולכן בכה"ג שהוא ליל התענית ובפרט אור לעשרה בטבת שהוא תענית חמורה שהי' דוחה גם שבת כמבואר בב"י סי' תקנ"ג שוא"ת עדיף. [ומ"מ בשעה"ד התיר גם נישואין בליל עשרה בטבת, אבל לענין ליל י"ז בתמוז הואיל ודיני בין המצרים מתחילים כבר בלילה אסור נישואין גם בשעה"ד]

והנה בדברי מרן הגריש"א זצ"ל יש קצת סתירה דבספר אשרי האיש ח"ג עמ' תנ"ז הביאו מתלמידו הגר"ר אברהם הלל ויינברגר שליט"א דמותר לעשות שבע ברכות בבין המצרים וכש"כ בליל י"ז בתמוז, [אבל נישואין אסור בליל י"ז בתמוז וליל עשרה בטבת מותר שם עמ' תנ"ג ובשו"ת ישא יוסף ח"ג סי' קל"ח דהגר"ש"א התיר גם בליל י"ז בתמוז אם עשו החופה לפני השקיעה להמשיך הסעודה והתזמורת גם בלילה ורק במקום שנהגו לאיסור אין להתיר] מאידך הגרב"צ קוק שליט"א בספרו ציוני הלכה נישואין קמ"ח הביא מהגר"ש"א דראוי לימנע מלעשות שבע ברכות בליל י"ז בתמוז, וטעמו מצד מש"כ הראשונים בתענית יא: דעיקר התענית [גם בתענית יחיד] מתחיל מבערב. ובשו"ת וישמע משה ח"ב קמ"ד הביא בשמו דיש להחמיר לא לאכול בשר ויין בליל התענית וכמ"ש בסדר היום ליל י"ז בתמוז, וזה יתכן מצד מה שראוי לבעל נפש להחמיר כשי' הרמב"ן.

דיני בין המצרים מבערב

והנה כ"ז לענין נדון א' דהוא דין ליל התענית, אולם לענין התחלת דיני בין המצרים לכאורה ל"ש לזה, ומסתברא הכל מתחיל מבערב כיון דיום י"ז תמוז גורם גם אילו לא הי' נקבע כתענית, וא"כ הי' צריך להיות פשוט דכל האיסורים דג' שבועות מתחילים מבערב, וכן נקטו רוב הפוסקים [שו"ת שבט הלוי ח"ח קס"ח, חוט שני שבת ח"ב שכ"ה, מועדים וזמנים ח"ח של"ח, ציץ אליעזר ח"י כ"ו, הגרשז"א בהליכות שלמה שם] דאין להתיר לעשות נישואין אפי' בשעת הדחק, וכ"כ הכה"ח בשם שו"ת חיים שאל לענין ברכת שהחיינו דאין לברך שהחיינו כבר מבערב.

שיטה מחודשת של האגרות משה

והנה הגר"מ פ' בשו"ת אגרו"מ ח"א קס"ח יש לו שיטה מחודשת בהאי ענינא, דנשאל אם מותר לעשות נישואין

א: דין ליל התענית האם הוא חלק מן התענית רק דאיסור אכילה מתחיל רק מן הבוקר. ב: לענין דיני בין המצרים כגון איסור תגלחת ונישואין וריקודים ומחולות וכלי שיר האם נוהג כבר מבערב.

הנה לענין נידון א' הנה דעת הרי"ף והרמב"ן בתענית יא: דהגם דהתענית בפועל מתחיל רק מן הבוקר מ"מ אומרים עננו כבר מבערב, וביארו הראשונים דבעצם עיקר התענית מתחיל מבערב דכל יום של תורה הוא מערב עד ערב, ולכן בכל תענית ציבור אם גזרו עליו ב"ד כחומר ת"ב אסור כבר מבערב דכצ"ל מעיקר הדין, אלא דבתענית יחיד וכן בד' צומות הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלין שהוא י"ב שעות, ולכן כשגמר וסלק וישן כבר נאסר אפי' מבערב, ולכן צ"ל עננו מערבית, וכס"ל לרש"י שבת כד. ד"ה ערבית, אלא שכתב שם בשם הגאונים דחיישינן שמא יארע לו חולי ולכן לא יאמר עננו רק בתפלת מנחה, ובד' צומות גם יחיד אומר מבערב מעיקר הדין וכ"פ בשו"ע סי' תקס"ה ס"ג אלא דמנהגינו דגם בד' צומות אומרים רק במנחה כמבואר ברמ"א שם. אולם ד' בעל המאור [הובא בר"ן תענית שם] דהתענית מתחיל רק מן הבוקר ולכן אין אומרים עננו רק בבוקר, ונר' דלהלכה קי"ל כשי' הרי"ף ודעימ'.

עוד יש נדון בראשונים בהא דר"ה יא: דמבואר דבזמן שיש שלום אין צום ובזמן שאין שלום ואין גזירה תליא ברצון, וכ' הרמב"ן בתוה"א [הובא בר"ן שם ה. מדפי הרי"ף] דעכשיו כבר נהגו כל ישראל להתענות וכש"כ בזמנינו שיש גזירה א"כ חייבים מדברי קבלה, ומדינא כולו ד' צומות אסורים בחמש עינויים כמו ת"ב וגם להפסיק מבעו"י, אלא דהאידנא דנהגו רק באיסור אכילה משמע שלא קיבלו שאר העינויים דאין רוב הציבור יכול לעמוד בה, וכ"פ בשו"ע סי' תקנ"ג ס"ב, ומ"מ כתב המשנ"ב סק"ו ובשעה"צ סק"ט דבעל נפש יחמיר בכולן כמו בת"ב כיון דהאידנא מצוי גזירות וא"כ חל עצם החיוב על ג' צומות כמו ת"ב לרמב"ן וגם הגר"א מסכים לרמב"ן ובא"ר בשם של"ה דבעל נפש יפסיק מבעו"י אלא שאם חל ליל טבילה יקיים עונתו. [וא"כ ה"ה שלא יבטל מלוה מלכה] אולם בערוה"ש ס"ג כתב דלא נתקבל כלל להחמיר בזה וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ל"ד דלא ראה מי שיחמיר בזה וגם לא לבעלי נפש.

עכ"פ יש לנו ב' טעמים למה לנקוט דהתענית בעצם מתחיל מבערב. א: מה שנוגע גם לכל תענית יחיד דמעיקר הדין י"ל עננו מבערב. ב: מצד ד' צומות שהוא מדברי קבלה ומעיקר הדין דינו כתשעה באב שמפסיקין מבעו"י. [והגר"ר אליהו דיסקין שליט"א הוכיח כן ממה שרבים אומרים סליחות לצום גדלי' כבר מבערב והרי הסליחות בענין התענית, ומוכח דהתענית כבר מתחיל מבערב.]

וזה מצד ליל תענית, אבל מצד ניהוג דיני בין המצרים הדבר תלוי במשנ"ת לעיל דלד' רוח"פ דיני בין המצרים ל"ש לתענית כלל וא"כ בליל י"ח חמיר יותר, אבל לד' הגרמ"פ דתלה דיני בין המצרים בדין התענית לכ' הי' מקום להתיר גם בליל י"ח, אולם הגרמ"פ בעצמו לא סבר כן דבתשובתו אסר לעשות נישואין בליל זה אבל טעמו כיון שכבר נהגו איזה דיני בין המצרים בשבת, אולם לא נתבאר בדבריו איזה דינים נהגו בשבת דהרי להלכה מברכין שהחיינו לכו"ע בשבת זו וכמבואר במג"א.

עכ"פ היוצא מכ"ז דלדעת הגרשז"א ויתכן דכ"ה דעת הגריש"א ראוי לימנע מלעשות שבע ברכות במוצ"ש זו, ומ"מ יתכן דכיון דנדחה שאני, ולענין ריקודים ומחולות לשבט הלוי יתכן שאסור כמו באמצע בין המצרים, אבל להגרמ"פ והגריש"א מותר.

מאידך י"ל בדרך צחות ע"פ משנ"ת לעיל דיש שמחה גדולה בשבת נדחה, דכח קדושת השבת דוחה את התענית ומכוחה אנו מקווים שידחה לגמרי, וי"ל דזה כונת רבי מגילה ה': בת"ב שחל בשבת שרצה רבי לדחותו לגמרי הואיל ונדחה ידחה, ואף שלא הודו לו חכמים מ"מ בלילה שלפני' שהוא מוצ"ש שעדיין נמשך קדושת השבת אנו מנסים להמשיך הדחי' עד כמה שאנו יכולים, וכיון שלענין אכילת מלוח מלכה וודאי אין להחמיר לבטלו מצד שי' הרמב"ן וכמו ליל טבילה א"כ כבר יכולים להקל יותר מכל ליל י"ז בתמוז דכל שנה. וא"כ אדרבה יש להדר לעשות שבע ברכות וע"י צירוף קדושת שבת ושמחת חתן וכלה נזכה לדחות התענית לגמרי ושיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה בב"א.⁷⁵

קצת תולדות חיי דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל

אב"ד דק"ק גייטסהעד

מחבר ספר ברכת יו"ט על הרמב"ם

נלב"ע כ' תמוז תשס"ג

[מלוקט מספר בצל הקודש מאחי הג"ר יעקב שליט"א]

נולד בפרנקפורט בשנת תרפ"ז לאביו הג"ר יו"ט ליפמאן זצ"ל. הי' מספר שזוכר תחלת לימודו בקביעות הי' כשהי' בן שש שקרא לו אביו "סאלי! קאם מיר לערנען גמ"ל" [בצלאל בא נלמוד גמרא] והתחיל ללמוד ביצה, וכל פעם שלא הבין

בליל י"ז בתמוז, והשיב דלעת הצורך מותר, דנקט שם לדבר פשוט דניהוגי בין המצרים מתלי תליא בחלות זמן התענית וכיון שכבר הסברנו דזה מח' רמב"ן ובעה"מ, א"כ הדבר תלוי במח' הראשונים דלרמב"ן מתחיל דיני בין המצרים מבערב ולבעה"מ רק בבוקר, וכיון דעיקר איסור נישואין הוא רק מנהג בעלמא שכ' הרמ"א [וספרדים לא נוהגים כן] שפיר יש לסמוך על בעה"מ, ומוכיח שם ג"כ מגמ' ריש פסחים כשי' בעה"מ ואף שאין בכוחו להכריע בין הראשונים מ"מ לענין זה יש להקל, והוסיף דאפי' לרמב"ן י"ל דניהוג אכלות מתחיל רק בזמן שניכר אכלות דג' שבועות שהוא רק מן הבוקר שאז מתחיל התענית בפועל ולדבריו כש"כ שמותר לעשות שבע ברכות. [ובאגרו"מ או"ח ג' פ"ח מיקל ג"כ בכל ליל תענית בבשר ויין דעד כמה שמותר באכילה אין מקום להחמיר בבשר ויין] אבל רו"פ שהבאנו לעיל חולקים עליו וס"ל דדיני בין המצרים מתחילים כבר מבערב.

והנה גם אם נתיר לעשות שבע ברכות מצד ליל התענית, מ"מ אם נסבור דדיני בין המצרים מתחיל מבערב יש לדון לענין ריקודים ומחולות דאסור בבין המצרים [כמבואר תקנ"א מ"ב סקט"ז וביאר הגרשז"א בספר מפסח עד שבועות דריקוד זה אדם אחד או שנים ומחולות זה של אנשים רבים המסתובבים במחול] דזה תלוי מצד חלות בין המצרים, והרי נחלקו הפוסקים אי יש להתיר בשבע ברכות, **דדעת הגרמ"פ זצ"ל** [הובא בשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ק"ט וכתב שם השואל דנחלקו בזה הרבנים] **והגריש"א זצ"ל** [אבני ישפה ח"א סי' קי"ג ובאשרי האיש שם] להתיר דהוי צורך מצוה, [ועי"ש באבני ישפה דלענין כלי שיר דוקא במקום שמקובל לנגן בכלי שיר בשבע ברכות מותר אבל במקום שאין רגילין כ"כ אסור דהוי זילזול בבין המצרים] אבל בשו"ת **שבט הלוי ח"ג קנ"ז** לא הסכים להתיר בשום אופן⁷⁴, וא"כ גם אם עצם השבע ברכות היינו מתירים מ"מ הי' מקום לאסור ריקודים ומחולות.

האם ליל התענית שנדחה קיל יותר

וכ"ז לענין י"ז בתמוז בעלמא, אולם יש לדון ב"ז תמוז שנדחה ליום ראשון דעצם התענית קיל יותר למניקות ומעוברים ולבעל ברית, האם נימא דגם יש להקל בלילה שלפני זה, והנה לענין נדון א' מצד ליל תענית לכאורה הדבר תלוי דאי ביאור החומרא כהגריש"א דגם עננו צ"ל מבערב מעיקר הדין, הרי זה נוגע גם לתענית יחיד וא"כ כש"כ בתענית ציבור גם שנדחה ואין סברא לחלק בזה, אבל אי הסברא להחמיר כהגרשז"א מצד שי' הרמב"ן דמעיקר ד' צומות הם כתשעה באב ובעל נפש יחמיר לזה, יתכן דאם נדחה א"צ להחמיר כ"כ כשיטה זו.

⁷⁵ כ"ז נתחדש בעז"ה לרגל השבע ברכות של בת מוריניו הג"ר אפרים רוטשילד שליט"א שהתקיים ב"ז בתמוז שחל במוצ"ש בלק תשפ"ב בבית מדרשינו.

⁷⁴ ויש לומר דתלוי איזה סוג ריקודים ומחולות דהגרמ"פ והגריש"א דיברו לאינם חסידים ולא מכניסים כל הלב בריקודים, והשבה"ל דיבר לחסידים שהריקודים ומחולות קרובים לכלי שיר.

שם תשו' רעק"א הנוגעים לב"ב, וביקש מהגר"מ אם יכול להחליף איתו הרשב"א לרעק"א ולא הסכים, ולכן ביקשו אם יכול לפחות להשאילו לזמן מועט, ואז ישב כמה לילות ורשם לעצמו דברי רעק"א תנינא הנוגע למס'.

כשהי' בן י"ח בלבד, כבר נכנס לכולל הרבנים גייטסהעד והתקשר מאוד להגרא"א דסלר זצ"ל והי' תקופה שלמד עם הדיין רא"ל גרוסנס זצ"ל ופעם מחמת רוב התמדתו התעלף, וכששמע אביו ביקש מדיין גרוסנס שיטייל עמו מידי פעם, ולכן אחרי שלמד כל היום בשעה שתים עשרה בלילה אז הלך לגינה הסמוכה....

אחר ג' שנים שהי' בכולל התחתן לבתו של הגאב"ד דגייטסהעד הגר"ר נפתלי שקוביצקי זצ"ל. ובשנת תשט"ז הוזמן לשמש כראש ישיבה בשיבת עץ חיים דמונטרא שבשווייץ, ועשה את המקום להיות מקום תורה אמיתי, וגידל שם בני תורה עם השקפה אמיתית, והעמיד שם תלמידים רבים ומהם שנשארו קשורים בו ליותר מחמישים שנה עד סוף ימיו. ושם התקרב מאד עם הגר"ר יחיאל יעקב וויינברג זצ"ל בעל שרידי אש ודיבר אתו הרבה בלימוד ורב וויינברג התפעל ממנו מאוד, והי' אומר "עשר הרצאות של המלומדים אינם מגיעים לשיעור אחד של הרב ראקאו".

פעם אחת הגיע מרן הגרי"ז מבריסק לכפר הנופש שולץ בשווייץ ואז זכה ליכנס אליו ולדבר אתו בלימוד, ובדברו עם הגרי"ז על גייטסהעד אמר הגרי"ז, "גייטסהעד איז א שטעטל אזוי דארף אויסקוקען א שטעטל" [גייטסהעד היא עיר כך צריך עיר להראות] ותמה על אותם בחורים שאחרי כמה שנים עוזבים את גייטסהעד ללמוד בא"י "וואס פארט מען פון גייטסהעד" [למה נוסעים מגייטסהעד] תמה שוב ושוב. והי' תמיד מספר בערגה על הימים הנפלאים שבילה אז בצוותא עם גדול הדור.

אחר תקופה זו נתמנה לרב בעיר גייטסהעד עד סוף ימיו, והנהיג שם ביד רמה את הרבנות, והטביע את חותמו בכל עניני העיר עד שהתפתחה להיות עיר ואם בישראל, עמד על המשמר בפרט בעניני צניעות וחינוך שלא יכנסו רוחות רעות, ולא נתן הסכמתו לפתוח מוסדות שיפגעו בצביונה של העיר, ואכן הצליח בזה בסיעתא דשמיא, ובני העיר העריצו אותו מאוד מחמת היותו לתל תלפיות לעצה ותושי' כאב רחמן לכל אחד ואחד.

גם אני הקטן זכיתי לקירבה מיוחדת ממנו כשלמדתי בגייטסהעד והי' לי כסבא, והייתי לומד אתו פעם בשבוע את ספרו ברכת יו"ט, והעמקתו ועיונו בכל ענין שלמדנו הי' נפלא מאד, וראיתי אצלו שהי' יכול בן רגע לפשוט צורה מסבא טוב ורחום, לרב תקיף שאינו חת מפני איש, [כשהי' צריך לענות לשאלות באמצע הלימוד] ומיד אח"כ שוב לזקן מלא רחמים.

ויש בזה הרבה לספר, להשלמת ימי חייו ופעלו, ואודות התקשרותו המיוחדת לאחיו מו"ז זצ"ל ולגדולי ישראל כמו

ד' התוס' הי' מתחיל לבכות והי' אומר לו אביו, בא נלך לטיול.

לפני הבר מצוה שלו הי' לומד כל היום בישיבה והי' לו שיעור קבוע עם אביו על מס' ב"ק, פעם התקשה מאוד בתוס' ריש מרובה סד. שאל הר"ר אשר מלוניל וכו' וביאר לו אביו כמה פעמים ולא הבין, ובכה, וא"ל אביו שילך לישיבה ולא ילמוד עכשיו התוס', הלך לשם וביקש מאחיו מו"ז הגר"ר בנציון זצ"ל שילמד אתו התוס' וטרח להסבירו ואז הבין ושמת שמחה גדולה, שוב חזר על התוס' וראה שעדיין אינו מבין, ופרץ בבכי, ופייסו אביו ואמר לו היות שבכית על דבר כזה, עוד תזכה ללמד דברי תוס' אלו ברכים, ואחרי שנים רבות כשהי' ראש ישיבה מונטרה שווייץ, למדו כל הסוגיא דריש מרובה של "כלל ופרט וכלל" ופי' לתלמידיו מה שיל"ע בדברי התוס', ואמר דכשהי' צעיר הי' עדיין קטן מדאי לברר מה שהי' דוחק לו בד' התוס' ולכן לא היה יכול להסביר היטב מה ק' לו, אבל בישיבה במונטרה כשלמד אז זכה להבין מה הי' ק' לו באמת, ומסרו לתלמידיו ונתקיים הבטחת אביו. וכל פעם כשהי' מגיע ללימוד קטע זה של תוס' הי' נוהג לספר זאת לתלמידיו.

בשעת המלחמה בליל הבדולח והי' כבן י"א שנים ברח ללונדון עם הוריו ואחיו מו"ז זצ"ל, [שני אחיו הגדולים הקדושים הרב נתן צבי והרב יעקב יהודה נהרגו על קד"ה ופלא שגם היארצייט שלהם נקבע לכ' תמוז והי' שומר זה תמיד ומצינו בין כתביו רשימות שכתב במיוחד בכ' תמוז לע"נ אחיו] ואז נשלחו הוא עם עוד הרבה ילדים לשעפארד [כפר קטן באנגליה] מטעם הממשלה לשמור עליהם, והי' נזהר מאד בכל עניני כשרות, וכיון שהי' רגיל לאוירה של תורה לא הי' מרגיש טוב שם, בפרט כשהגיע ימי אלול לא הי' יכול לסבול יותר ורצה לשלוח מכתב להוריו, אבל לא הי' שם דואר והוצרך לחכות עד שהגוי שאצלו הי' גר הלך לבקר את הוריו בעיר הגדול ולקחו אתו, ומשם שלח מכתב לביתו שאם לא יקחוהו יחזור לבד וכך הי' שברח משם עם חבר, וכשהגיעו לרכבת, פתאום ירד מרכבת אחיו הגדול מו"ז הגר"ר בנציון זצ"ל, שבא לקחתו ואז חזר ללונדון, וחזר לישיבה של רבו הגר"מ שניידער זצ"ל ולמד שם בהתמדה רבה.

סיפר לי פעם, דכשהי' בן ט"ו בישיבה מסר הגר"ר זיידל סעמיצקי זצ"ל [חתנו של הגר"מ ור"מ בישיבה] שיעור בענין נר חנוכה אם אמרי' כתותי מיכתת שיעורא, והק' דו"ז באמצע השיעור קושיא חזקה, אח"כ בא אליו הגר"מ, ואמר לו "אתה יודע שחתני אומר עליך שאתה למדן מאיפה נהיית למדן" וענה "מישיבה כאן", אמר א"כ אתה חייב הכרת הטוב לישיבה, ואתה צריך לעזור את הבחורים להגיד תהילים לפני שחרית, [אז אמרו תהילים לפני שחרית וביקש הגר"מ לעוררו בזה שיבוא גם הוא לתהילים]

בשניידערס הי' ביחד עם הגאב"ד הגרי"ט ווייס זצ"ל ויבל"ח מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א ופעם קיבל במתנה ס' הרשב"א והגר"ר משה קיבל תשו' רעק"א ולמדו אז ב"ב ויש

הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל והרב מפונוביז ומרן הגרא"מ
שך זצ"ל. ובמסגרת זו א"א להאריך.

וכל מעשי תקפו וגבורתו ודברי תורתו אפשר לעיין בספר
הנפלא בצל הקודש שהוציא לאור אחי הג"ר יעקב שליט"א.
[נמצא באוצר החכמה]